

TIMPLANER OCH HUVUDMOMENT
FÖR STUDIEPLANER
FÖR SKOLOR AV A- OCH B- FORM

*vid försöksverksamhet i anslutning till 1946 års
skolkommisions principförslag.*

FASTSTÄLDA AV KUNGL. SKOLÖVERSTYRELSEN
FÖR LÄSAREN 1951/54.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	5
Skolans mål (utdrag ur Kungl. Maj:ts proposition 1950: 70 angående riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling)	7
Allmänna anvisningar rörande timplaner, studieplaner och huvudmoment ..	10
Skolor av A-form	13
Timplaner	13
Huvudmoment med anmärkningar	14
Kristendomskunskap	14
Modersmålet	17
Svensk övningskurs	23
Engelska	24
Tyska	26
Franska	27
Hembygdskunskap med arbetsövningar	28
Historia	31
Samhällskunskap	33
Geografi	37
Matematik	39
Naturvetenskapliga ämnen	43
Naturkunnighet	44
Biologi	45
Fysik	47
Kemi	49
Teckning, målning och modellering	50
Musik	52
Gymnastik, lek och idrott	54
Praktiska ämnen	56
Slöjd och andra praktiska ämnen	57
Hemkunskap	59
Slöjd	60
Tillvägsättningen	61
Praktisk yrkesorientering	62

Skolor av B-form	66
Timplaner	66
Huvudmoment med annärmningarna	68
Kristendomskunskap	68
Modersmålet	68
Engelska	70
Hembygdskunskap med arbetsövningar	71
Historia	73
Samhällskunskap	73
Geografi	74
Matematik	74
Naturkunnighet	76
Teckning, målning och modellering	76
Musik	77
Gymnastik, lek och idrott	78
Slöjd och andra praktiska ämnen	79

FÖRORD

Med Kungl. Maj:ts medgivande pågå sedan höstterminen 1949 i ett antal kommuner vissa försök i anslutning till 1946 års skolkommisions förslag rörande nioårig enhetsskola. Höstterminen 1950 påbörjade ned vederbörligt tillstånd ytterligare några kommuner en motsvarande försöksverksamhet. Försöken beröra under det första året i regel endast klasserna 1 och 5 och utsträckas därefter successivt till högre klasser.

För läsåret 1949/50 fastställdes skolöverstyrelsen den 22 augusti 1949 för denna försöksverksamhet på enhetsskolans låg- och mellanstadium timplaner och huvudkursplanelegation framlagt. Dessa timplaner och i stort sett samma kursöverskrifter fastställdes den 2 juni 1950 att gälla även för läsåret 1950/51 vid försöksverksamhet av detta slag.

Med ledning av dels vunna erfarenheter av försöksundervisningen, dels resultat erhållna genom bearbetning av särskilt insamlat undersökningsmaterial, har timplanerna och kursöverskrifterna blivit föremål för översyn. Dessutom ha de närmare avvägts i förhållande till de timplaner och huvudmoment, som skolkommisionens kursplanelegation utarbetat för enhetsskolans högstadium. Efter viss överarbetning har skolöverstyrelsen den 30 mars 1951 fastställt efterföljande timplaner och huvudmoment för hela enhetsskolan att gälla läsåren 1951/54.

Om skoldistrikts, som deltar i denna försöksverksamhet, kan överstyrelsen medgiva detta, sedan vederbörlande statens folkskollinspektör yttrat sig.

Till timplanerna och huvudmomenten ha fogats några allmänna anvisningar, utarbetade i anslutning till kursplanelegationens förslag.

Beträffande skolans allmänna mälsättning och arbetsätt hänvisas dels till kommissionens principbeläckande (Statens officiella utredningar 1948: 27, kap. 2 och 4), dels till Kungl. Maj:ts proposition 1950: 70 angående riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling. Ett utdrag av föredragande statsrådets uttalanden om skolans mål m. m. ingår som inledning till timplanerna och huvudmomenten.

Stockholm i mars 1951.

Kungl. Skolöverstyrelsen

(Utdrag ur Kungl. Majts proposition
1950:70 angående riktlinjer för det
svenska skolväsendets utveckling)

I den proposition, som legat till grund för 1950 års riksdagsbeslut om riklinjerna för det svenska skolväsendets utveckling, har departementschefen anfört bl. a. följande i fråga om skolans allmänna målsättning:

• I många stycken är kraven på skolan oförändrade. Den måste alltjämt ge något av det som hör barna åldern till, sång och saga, lek och poesi, och den måste med nit och allvar inmöta de grundläggande tekniska färdigheterna: läsning, skrivning ochräkning; inpränta dem så, att färdigheten blir varaktig.

Formerna för kunskapsmeddelelsen kunna skifta från ämne till ämne. Skolan får icke växa för arbete både av lärare och av lärljungar, om det är förutsättningen för att en nödvändig färdighet skall övas in. Ämnen som frammande språk och matematik och i viss utsträckning även modersmålet måste nu som förr syfta till att ge vissa fasta, lätt mobiliserabara kunskaper och färdigheter, som skola vara till hands, när de behövas i det praktiska livet; de kunna visst icke alltid ersättas med efterforskningar i handböcker och bölekar.

De ämnen åter, som ha till särskild uppgift att förmedla barnens oriente-

ring i omvärlden, måste främst vara inriktade på att vidga de växandes synfält och ge stoff åt deras fantasi, samtidigt som de lämna sitt oumbärliga bi-drag till den allmänna medborgarbildningen. Inom dessa ämnen kunna icke rimiligen samma krav på kunskapernas fasthet och reproducerbarhet uppstållas, till en del redan därför att undervisningen på vissa områden icke kan ge mer än en ögonblicksbild av ett arbetsfält, där fakta och data hastigt förändras. För läraren gäller det i sådana fall främst att ge de växande en uppfattning om ämnets anda och arbetsmetoder och att visa dem vägen till lätt tillgängliga kunskapskällor. En för stark belastning med minnessstoff kan bli direkt skadlig. Kursinnehållet måste således ständigt sovras och förnyas. Det skadar nog inte med en nypa radikalism, när man går till det verket: hänsynen till traditionen får aldrig gå så långt, att kunskapsmasorna växa de unga över huvudet eller att orienteringen blir eftersämpande och glömmer det samhälle, som är i varande, för det som har varit.

Inom en skola, som är avsedd för alla, stegras av naturliga skäl kraven på kunskapernas praktiska användbarhet. En sådan skola kan icke näja sig med att kopiera realskolans kurser. Den nuvarande realskolan är en examensskola, som ger en viss kompetens; för dem som nyttja dess undervisning för sina barn,

är examen och den därpå grundade hörigheten till tjänster och levnadsbaser, men stundom av så väsentlig vikt, att kursernas innehåll och utformning kommer i andra hand. En skola, som är gemensam för alla, måste hålla måttet inför en granskning från andra utgangspunkter. Valet av ämnen och kursmoment och undervisningens metodik måste mera bestämt och målmedvetet inrikta på att ge de växande en kunskap, av vilken de kunnna draga påtaglig nytta i vardagslivet och i sin blivande verksamhet. Detta krav på skolans arbetsresultat motiverar, att praktiska ämnen intäggas på skolschemat, men det berör på samma gång mer eller mindre den obligatoriska skolans övriga läroämnen och måste sättas i dess studieplaner.

Hur värdefull skolans kunskapsmedelse är må vara, måste dock enligt min övertygelse en reform av skolans arbete främst syfta till en mera ingripande personlig påverkan på de unga. Inriktandet av de tekniska färdigheter, som bilda civilisationens grundvalar, är förvisso en central uppgift för skolundervisningen, men målet med uppfostran är dock icke nätt, om dessa färdigheter efter skoltidens slut icke nyttjas för meningstyllda sysselsättningar. Läsförmågan är redan nu allmän i vårt land, men det är för få, som på allvar använder den till att vidga sin synkrets och öka sitt kunnande. Skolan måste i framtiden göra allt som står i dess förmåga för att ge de unga också de vanor och intressen, som är de nödvändiga förutsetningarna för att de tekniska färdigheterna ska bliva dem till verkligt gagn i livet. Hon måste förstå att visa vägen från abc-boken till böckerna varvid till skolbibliotek och folkbibliotek, till studiecirklar och annan bildande verksamhet, till de allmänna

intressen, som möta i yrket och i samhället.

En sådan studiefosran är blott en del av den allmänna fosran för ett demokratiskt samhälle. Det är icke nog med att skolan förmedlar fakta om samhällets historia och struktur och lär de unga, huru det går till, när de styras av andra. En sådan kunskap kan vara död, likaväl som de tekniska färdigheterna äro det, om de få ligga i lugervall. Det är procentuellt alltför få, som hyssar ett djupgående personligt intresse för folkstyret, för allmänna angelägenheter, för sociala, kulturella, andliga och även fackliga strävanden. Känslan av medansvar för utvecklingen är icke så allmän som den borde vara. Här måste enligt min mening skolan gripa in på ett mera målmedvetet sätt, än som hittills varit vanligt. I det nya ämnet samhällskunskap men också i andra sammanhang böra barnen på ett enkelt, jättfattigt och konkret sätt bringas att förstå de sidor av samhällsverksamheten, som är tillgängliga för deras ålder. De böra smänningom få lära sig något om de praktiska motiveringarna för samhällets ordning och påbud och om de behov, som liggia bakom dess institutioner, kanske också att inse, att samhällets tillgångar icke är outömliga och att det beror av allas gemensamma arbete, om de skola förkovras och växa. Det bör icke vara omöjligt att i ett väl organiserat skolarbete klargöra, att man kan nå längre och uträffa mer med samarbete, än om var och en begränsar sig till sina egna möjligheter. I denna fosran för samhällslivet och den sociala samlevnaden finnes, vill jag tro, även en karaktärsbyggande komposit. Det kan icke vara svårare än förr att i skolans arbete lägga in den etiska fosran, som väldrar till det bästa i den unga människan.

En undervisning med de mål, som jag nyss skisserat, måste nödvändigtvis för en åstadgare och konkretare metodik, som ständigt bättre har format sig efter de växandes mognad och intressen. Det som begäres nu är i grunden blott, att skolan skall gå vidare på denna väg, ytterligare anpassa uppfostran efter de växandes personliga förutsättningar och mera målmedvetet förbereda dem för livet i det samhälle, där de om några år skola inriätta som fullmyndiga medborgare. Etskilda lärare ha redan gjort en god början. Deras antal ökas, i den man läraryrutbildningen tar sikte på de nya målen.

I ett demokratiskt land som vårt kan det icke bliva tal om att likritta undervisningen. Varje lärare måste ha frihet att söka sig fram efter de vigar, han finner mest framkonliga. Intet mål kan vinnas helt, ingen metod sitter igenom hundraprocentigt. Men när det gäller skolans utveckling får man icke förbi, att även partiella framgångar ha sitt värde. Varje framsteg för en på tri personlighetsdanning inriktad uppfostran betyder en vinstd för demokratin, betyder att skolan kommer att lyckas bättre med sin uppgift att dana demokratiska mänskor.

Det finnes andra uppgifter för den demokratiska skolan, som icke få försummas. Någon gång bör samhällsundervisningen låta bliken löpa vidare ut över våra nationella gränser för att tangera internationella problem och ge de unga en aning om världsmedborgarskapets innebörd och förfliktelser. Införandet av ett främmande språk i den för alla obligatoriska skolan skulle stödja denna strävan. Omvärvnaden om de unga, om deras mentala och fysiska sundhet och välbefinnande, samt förberedelserna för deras yrkesval äro även väsentliga uppgifter för den moderna skolan.»

ALLMÄNNA ANVISNINGAR RÖRANDE TIMPLANNER, STUDIEPLANER OCH HUVUDMOMENT

aldrig betraktas som definitiva, de måste ständigt förbättras och förytas, och i detta arbete har den enskilda läraren möjlighet att göra en betydelsefull insats.

Såsom framhållits i skolkommisionens principbetänkande (s. 98), måste emellertid de alternativa studieplanerna innehålla en gemensam kärna. Detta är nödvändigt bland annat för att undervisningen på ett fast grund och för att kunna vila på en elev från en skola till en annan inte skall välla för stora olägenheter.

Ett sätt att vinna en sådan fasthet vore att ange minimikrav för godkänt betyg. Sådana krav kan emellertid inte uppställas utan mycket noggranna undersökningsar. Som utgångspunkt för försöksverksamheten har det därför ansetts lämpligare att ange vissa *huvudmoment*, som skall vara gemensamma för de olika studieplanerna. Huvudmomenten anger de områden, det alltid av stoffet i tillräcklig grad blir behandlat i arbetsheterna och att varje ämne sammanlagt får sin på timplanen anslagna tid. Dessutom är det alltid av vikt att anslå tillräcklig tid för den nödvändiga träningen i färdighetsämnen. En lärare, som vill göra försök med sådan undervisning utan att ha tidigare erfarenhet av detta arbetsätt, bör göra noggranna förberedelser och börja i begränsad skala.

I skolkommisionens betänkande (s. 97) föreslås, att detaljerade *studieplaner* utarbetas för att tillfredsställa många lärares behov av utförligare anvisningar. Studieplaner är emellertid att betrakta såsom endast förslag eller exempel. Kommisionens kursplanedellegation är sysselsatt med att för varje ämne alltid bör hållas isär. Det är tvärtom önskvärt, att läraren strävar efter en sådan samordning av ämnena, att dessa på ett naturligt sätt kommer att stödja varandra.

Särskilt på lägstadiet men i viss mån även på mellanstadiet kan det vara hov utarbeta nya *studieplaner* fär- liggande studieplaner eller för sitt be- ständigt förbättras och förytas, och i detta arbete har den enskilda läraren möjlighet att göra en betydelsefull insats.

Såsom framhållits i skolkommisionens principbetänkande (s. 98), måste emellertid de alternativa studieplanerna innehålla en gemensam kärna. Detta är nödvändigt bland annat för att undervisningen på ett fast grund och för att kunna vila på en elev från en skola till en annan inte skall välla för stora olägenheter.

Ett sätt att vinna en sådan fasthet vore att ange minimikrav för godkänt betyg. Sådana krav kan emellertid inte uppställas utan mycket noggranna undersökningsar. Som utgångspunkt för försöksverksamheten har det därför ansetts lämpligare att ange vissa *huvudmoment*, som skall vara gemensamma för de olika studieplanerna. Huvudmomenten anger de områden, det alltid av stoffet i tillräcklig grad blir behandlat i arbetsheterna och att varje ämne sammanlagt får sin på timplanen anslagna tid. Dessutom är det alltid av vikt att anslå tillräcklig tid för den nödvändiga träningen i färdighetsämnen. En lärare, som vill göra försök med sådan undervisning utan att ha tidigare erfarenhet av detta arbetsätt, bör göra noggranna förberedelser och börja i begränsad skala.

I skolkommisionens betänkande (s. 97) föreslås, att detaljerade *studieplaner* utarbetas för att tillfredsställa många lärares behov av utförligare anvisningar. Studieplaner är emellertid att betrakta såsom endast förslag eller exempel. Kommisionens kursplanedellegation är sysselsatt med att för varje ämne alltid bör hållas isär. Det är tvärtom önskvärt, att läraren strävar efter en sådan samordning av ämnena, att dessa på ett naturligt sätt kommer att stödja varandra.

Särskilt på lägstadiet men i viss mån även på mellanstadiet kan det vara hov utarbeta nya *studieplaner* fär-

Huvudmomenten har utarbetats för stadier och inte för enskilda klasser. Inom de ämnen, där vissa elever avslutar studiet med klass 8, har dock särskilda huvudmoment angivits för klasserna 7—8 och för klass 9. Som stadier räknas: lägstadiet, klasserna 1—3, mellanstadiet, klasserna 4—6, och högstadiet, klasserna 7—9. Syftet med att ange huvudmomenten endast för stadier har varit att möjliggöra något olika disposition av stoffet inom de skilda, med varandra parallella studieplanerna. Härligenom blir det möjligt att pröva inplaceringen av samma moment på skilda ställen i studiegången.

En särskild uppställning av huvudmomenten på låg- och mellanstadiet har gjorts för B-skolorna. Stadieindelningen 3 + 3 har här ersatts av indelningen 2 + 2 + 2, eftersom lärarbytte i dessa skolor vanligen kommer att ske efter andra och (vid skolor av B1-form) fjärde klassen.

Huvudmomenten skall för studieplansförfattare och lärare tjäna till huvudsaklig ledning, men de lämnar icke desto mindre stor frihet i flera avseenden. De upptar blott det för de olika studieplanerna gemensamma stoffet, och studieplansförfattarna och de lättare, som önskar avvika från förefintliga studieplaner, kan alltså medtaga även andra moment in de angivna. De olika momenten kan vidare behandlas antingen översiktligt eller mera ingående, varvid hänsyn tages till klassens allmänna standard och till de olika elevernas möjligheter. Slutligen kan skoldistrikt eller enskilda lärare, sedan undervisning, som bygger helt på ämnenas särhållande. Planer för s. k. samlad och samordnad undervisning ingår också bland de studieplaner, som på skolkommisionens uppdrag utarbetats eller är under utarbetande.

Till huvudmomenten för varje ämne

har fogats dels en beskrivning av ämnets *mdl.*, dels *anmärkningar*. Anmärkningarna hör närmast uppfattas såsom fortydliganden och anvisningar.

Varje ämne har dels några generella anmärkningar om individualisering (grundkurs och överkurser), självverksamhet, samarbetssförran och samverkan med andra ämnena, dels några för ämnet speciella anmärkningar.

Tillvalsämnena och högstadiets differentering förtjänar några kommentarer.

Tillvalsämnena timtäl har på timplanen angivits inom parentes. I sjunde klassen väljes ett av tillvalsämnena tyska, modersmålet (svensk övningskurs) och praktiskt arbete (textilsöjd eller trä- och metallslöjd, som under delar av året kan utbytas mot trädgårdskötsel, eventuellt annat praktiskt arbete). Medan ämnet tyska har fem veckotimmar, uppår det praktiska arbetet och den svenska övningskursen endast fyra veckotimmar vardera och tillåter därför att eleverna ägnar sig åt en veckotimme fritt valt arbete inom schemat.

I åttonde klassen väljer eleverna två tillvalsämnen bland följande: tyska, engelska (som t. o. m. sjunde klass är ett i princip obligatoriskt ämne), modersmålet (svensk övningskurs), grundläggande kurs, respektive tilläggskurs av praktisk yrkesorientering, annat praktiskt arbete (vanligen något av ämnen hemkunskap, textilsöjd, trä- och metallslöjd, trädgårdsskötsel, maskinskrivning, förberedande verkstadsarbete). Varje skoldistrikts har att införa den begränsning av valmöjligheterna,

som de lokala förhållanden kräver. I mindre distrikt kan det sålunda bli nödvändigt att nöja sig med tre eller fyra ämneskombinationer. Som en av dessa ska alltid ingå den rent teoretiska studievägen med tillvalsämnena tyska och engelska. Liksom i sjunde klassen har ämnet tyska fem veckotimmar, medan övriga tillvalsämnena har fyra och därigenom ger tillfälle till en veckotimme fritt valt arbete.

Vid utformningen av högstadiets differentering spelar tillvalsämnena en avgörande roll. Enligt skolkommisjons principförslag kan differenteringen ske *antingen* genom att man delar upp eleverna på parallellklasser med hänsyn till deras val av tillvalsämnena, *eller* också genom att man med bevarande av de gamla klassenheterna bedriver gruppundervisning eller individualisering under undervisning i de flesta ämnena och endast i tillvalsämnena helt skiljer eleverna åt.

Huvudmomenten för högstadiets obligatoriska ämnen avser att med sin generella formulering inringa kursinnehållet för stadiets samtliga elever, oberoende av förutsättningar och inriktning. Den nödvändiga differentieringen av kurserna med hänsyn till förmåga och intresse hos olika klasser, elevgrupper och enskilda elever sker genom den uppdelning i grundkurs och överkurs, som omnämnes i anmärkning nr 1 till varje ämne. Avsikten är att studieplanaerna successivt skall ge läraren allt bättre bistånd i arbetet med att differentiera kurserna.

SKOLOR AV A-FORM

TIMPLANER

Timplan för klasserna 1—8, 9 a och 9 g

	Klass									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9a	9g
Kristendomskunskap	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2
Modersmålet	9	11	10	10	7	6	4	3	3	3
Tillval: modersmålet							(4)	(4)		
Engelska					5	5	3½	(4)	3	3
Tyska						5	(5)	(5)	5	5
Franska									(3)	3
Hembygdskunskap med arb.-övn.	4	4	6							
Historia				1	1	1	2	2	2	2
Samhällskunskap				1	1	1	1	1	2	2
Geografi				2	2	2	2	2	2	2
Matematik	3	4	5	5	5	5	3	4	4	4
Biologi							1½	2	2½	2½
Pysik				2	2	2			2	2
Naturkunnighet							0	3	1½	1½
Kemi										
Teckning, målning och modellering										
Musik	1	1	2	2	2	2	1	1	2	2
Gymnastik, lek och idrott ¹	1	2	3	3	3	3	1	1	1	1
Slöjd m. m.									3	3
Hemkunskap							2	1		
Tillval: Praktisk yrkesorientering							4	1		
Tillval: Andra praktiska ämnen ²								(4)	(4)	
Tillval: Fritt vall arbete							(1)	(1)	(3)	
Summa veckotimmar ³ :	20	24	30	34	36	36	37	37	37	37

Timtalen för tillvalsämnena har angivits inom parentes.

¹ Dessutom lekstunder och friluftsdagar, motsvarande minst 1½ veckotimme per klass. Friluftsdag kan uttagas i form av heldag (4–5 timmar) eller halvdag (2–3 timmar). I de klasser, där ämnet har 3 veckotimmar, bör detta förläggas till varannan dag.

² Därav frivilligt för skoldistrikten 2 veckotimmar i klasserna 3–6.

³ Bl. a. hemkunskap, slöjd, trädgårdsskötsel, maskinskrivning, förberedande verkstadsarbete.

Timplan för klass 9 y

Teoretiska ämnen och praktiskt yrkesarbete delas upp på en teoretisk vecka och en praktisk vecka. I praktiken kan veckorna givevis sammanföras till längre perioder, eventuellt också ytterligare delas upp, där detta visar sig önskvärt.

Ämnen	Teoretisk vecka	Praktisk vecka	Ämne	Timmar
Moderntidslätt	6	Yrkesspråklik	40–48
Samhällskunskap	4	I första hand bör den kortare arbetsvekan efterträvas, men arbetstiden måste också i viss män kunna anpassas efter de olika arbetsplatsens krav. Så långt möjligt bör eleverna under den praktiska veckan beredas tillfälle inte endast till kroppsövningar utan även till frivilligt deltagande i teckning (teckning, målning och modellering), musik och andra estetiskt fostrande ämnen.	31
Geografi	2			6*
Biologi	4			12
Gymnastik m. m.	3			—
Fritt valt arbete	6*			37
Yrkesteknologi	12			—
Summa veckotimmar	37			

- Utrymme för kroppsövningar i någon form bör beredas eleverna även under den praktiska veckan.
- Tiden skall vara obligatorisk för eleverna. Skoldistrikten kunnat dock erbjuda nedslättning med 2 veckotimmar, om detta av schematekniska skäl skulle visa sig önskvärt. Ärmen, som förekommer på timplanen för klass 9 a, bör kunna väljas. Det frift valda arbetet har emellertid tillkommit i första hand för att ge även eleverna i klass 9 y tillfälle att delta i undervisningen i teckning (teckning, målning och modellering), musik och engelska.

HUVUDMOMENT MED ANMÄRKNINGAR

Kristendomskunskap

Mål

Undervisningen i kristendomskunskap har till uppgift att ge eleverna kunskap om de bibliska skrifternas huvudsakliga innehåll, om kristen tro och etik, om huvuddragen av kristendomens historia och samsundsformer samt om viktiga icke kristna religioner. Den skall också ge inblick i nutidens religiösa och etiska grundfrågor. Undervisningen bör ske på ett sådant sätt, att eleverna uppfattar frägeställningarnas alivar och betydelse och så att den framjar deras personliga utveckling.

HUVUDMOMENT

Lägstadiet

Samtal i för barnen lämpliga etiska och religiösa ämnen.
Enkla berättelser ur bibeln.
I samband med hembygdskunskapen något om kyrkliga högtider och kyrkobyggnader.
Några för barnen lämpliga psalmer och sånger.

Mellanstadiet

Samtal i för barnen lämpliga etiska och religiösa ämnen.

Berättelser ur evangelierna och apostlagärningarna, liknelsr och Jesusord. Kyrkohistoriska bilder. Något om främmande religioner. Några psalmer och sånger.

Högstadiet

Klass 7 och 8: Skildringar av det religiösa livets gestaltning inom olika kristna samsfund och inom andra religioner.
Bibelkunskap med huvudviken lagd vid den israelitiska religionens utveckling och vid Jesu verksamhet och förkunelse.
Klass 9 a och 9 g: Sammansättande behandling av kristna tros- och livsfrågor med beaktande av nutida problemställningar.

Klass 9 y: I samband med undervisningen i modersmålet, samhällskunskap och biologi behandlas livsåskådningsfrågor.

Anmärkningar

- Huvudmomenten anger, vad *grundkurser* i allmänhet bör omfatta, dvs. det som samtliga elever på ifrågavarande stadium bör arbeta med. En del av grundkurser — en kärna av oumbärliga färdigheter och kunskaper — bör om möjligt alla elever lära sig att säkert behärska.

Utöver grundkurserna skall elevernas arbete omfatta *överkurser*. Av dessa kan dels vara gemensamma för klassavdelningens elever och anpassade med hänsyn till klassens standard, lärarnas och elevernas särskilda intressen samt lokala förhållanden. Dessutom bör så många elever som möjligt, enskilt eller i mindre grupper, arbeta med individuella överkursuppgifter, vilkas inriktning, omfang och svårighetsgrad självfallet blir beroende av varje elevs in-

tresse och förmåga. Sådana uppgifter, såväl inom som ute om huvudmomentens område, bör väljas i samråd med eleverna. I fråga om både grundkurs och överkurs bör arbetsmetoder och redovisningsställ sätt långt möjligt avpassas efter elevernas individuella förutsättningar.

Överkurserna kan omfatta exempelvis det stoff i läroböckerna, som inte medtages i grundkursen, stoff från läse- och brevidläsningsböcker och övrig lämpelig litteratur eventuellt också uppgifter innebärande direkt studium av religiösa företeelser, gudstjänster inom olika samsfund, samsundens organisation, intervjuer med aktivt församlingsfolk osv.

- Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, göra egna iakttagelser och sammanställningar och på grundval därv dra slutsatser. Det självständiga arbetet, överkurserna inriknade, kan redovisas t. ex. genom skriftliga rapporter, muntliga redogörelser och medverkan i diskussioner.
- Malmödetvet bör man söka värja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Attskilliga av uppgifterna inom ämnet kan löses under grupparbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.
- Samverkan bör ske med undervisningen i andra ämnen, t. ex. i fråga om religions- och kyrkohistoriska moment med undervisningen i historia, i fråga om religionsgeografiska moment med undervisningen i geografi samt i fråga om etiska och sociala problem med undervisningen i samhällskunskap. Även vid undervisningen i kristendomskunskap bör man i möjligaste mån uppmärksamma och utveckla elevernas förmåga att tala, läsa och skriva. Nutida

skönlitteratur, särskilt personschildringar och lyrik, bör uppmärksammas på högstadiet, i den mån den ger betydning åt religiösa företeelser.

Texterna till psalter och sånger lärs i regel i skolan i samband med att melodierna länovas.

5. Samtal i enkla etiska och religiösa frågor måste rätt mycket dominera undervisningen under det första året. Småningom lämnar dessa samtal plats för andra moment, men de bör givevis förekomma under hela skolitiden, i den mån lärostoffet eller barnens intressen och frågor kan tas till utgångspunkt härför. På högstadiet kan dessa samtal få karaktären av diskussioner i etiska och religiösa frågor.

6. Bibelstudiet står i centrum för kristendomsundervisningen. För att bibens innehåll skall bli tillgängligt för eleverna torde det vara nödvändigt att på låg- och mellanstadiet använda ett betydligt enklare språk än bibelöversättningens. Redan på lågstadiet bör barnen få göra bekantskap med såväl gammaltestamentliga som nyletestamentliga berättelser. Vid urvalet är det emellertid viktigt att ta hänsyn till de följande stadierna. Nya testamentet återkommer på mellanstadiet, gamla testamentet först på högstadiet. God tid bör därför på lågstadiet ägnas åt gammaltestamentliga berättelser. Berättelserna om Jesu födelse och barndom bör meddelas på lågstadiet i anslutning till julfirandet. Bibelstoffet för mellanstadiet hämtas väsentligen ur evangelierna och apostlagärningarna och bör lämpligen behandlas under fjärde och början av femte skolåret. I klass 4 kan bibelundervisningen börja med en skildring av Jesu barndomsmiljö, varefter man övergår till Johannes Döparen och Jesu offentliga framträende. I klass 8 skall den sista bibelundervisningen inom en-

hetsskolan ges. Uppgiften måste härvara att uppliva och befästa i minnet kunskapen om bibelns faktiska innehåll samt att ge elementär kunskap om den bibliska religionens utveckling och de bibliska böckernas uppkomst. Genom att på detta stadium anlägga historiska synpunkter och införa det konkreta bibelstoffet som belysning och som källmaterial får man ett delvis nytt grepp på ämnet, samtidigt som man får tillfälle att i deras historiska sammanhang levandegöra avsnitt ur bibeln, som fortfarande är av central religiös och etisk betydelse.

7. De kyrkohistoriska bilderna, som ingår i mellanstadiets kristendomsundervisning, behandlas så långt möjligt jämstads med motsvarande partier av historieskurserna. Med religionshistoriskt stoff gör eleverna bekantskap redan på mellanstadiet dels genom kristendomsundervisningens bilder ur missionshistorien, dels genom historie- och geografindevrisningen. På högstadiet bör man ge en nutidsbetonad karaktär åt studiet av olika kristna samfund och främmande religioner. Undervisningen bör innehålla personskildringar och berättelser, den bör ge eleverna intryck av den levande religiositeten, och den skall orientera dem om det religiösa livets konkreta former och om de olika religionernas utbreddning.

8. Behandlingen av tros- och livsaskådningsfrågor i klass 9 får karaktären främst av en sammansättning och ett fördjupande av sådant som tidigare på ett förberedande stadium behandlats. Vidare beaktas, att behandlingen av troslära och sedelära inte får bli två från varandra fristående kursmoment utan att sambandet mellan tro och liveständigt fasthållas. Likaså är det angeläget, att man vid behandlingen av den kristna trosupplattningen och däremot

riktade invändningar framför allt uppmärksammar de mest aktuella frågeställningarna. Visserligen har historiska återblickar sitt stora värde, men väsentligast är, att eleverna kommer till insikt om att de problem, som behandlas på kristendomstidmarna, är desamma som tänkande nutidsmänniskor brottas med och som ingen kommer förbi.

9. I klass 9 y skall livsaskådningsfrågor behandlas i anslutning till undervisningen i modersmålet, samhällskunskap och biologi gör upp en plan för detta kursmoments behandling.

Modersmålet

Mål

Undervisningen i modersmålet har till uppgift att ge eleverna förmåga att tala naturligt, värdat och tydligt, att enkelt, klart och korrekt uttrycka sina tankar i tal och i skrift, att med god behållning tillgodogöra sig muntlig framställning och litteratur av skilda slag samt att med värdat uttal och uttrycksfull läsa upp prosa och vers. Vid undervisningen bör halas i sikte, att språket är ett viktigt medel för studier över huvud, för samlevnaden mänskorum och för den egena personlighetsutvecklingen. I övrigt bör undervisningen i modersmålet så bedrivas, att den uppmuntrar elevernas skapande verksamhet och ger dem intresse för svenska språk och svensk litteratur samt för bildande läsning i allmänhet. Undervisningen bör också förmeda bekantskap med främdefolkens språk och litteratur.

Huvudmoment
Lägstadie
Förberedande

sexualproblemen har en naturlig anknytning till det sistnämnda ämnet. Att skilliga problem av såväl socialtisk som individuelisk karaktär hör samman med samhällskunskapen. Men framför allt kan och bör litteraturläsningen i klass 9 väljas så, att den ger underlag för behandlingen av livsaskådningsproblem. Lämpligt är, att en gemensam inneskonferens för ännu kristendomskonflikten, modersmålet, samhällskunskap och biologi gör upp en plan för detta kursmoments behandling.

ning med övergång till egentlig läsundervisning, alltefters barnens individuella förutsättningar.

Muntlig framställning

Fria samtal.

Övningar för att öka elevernas ordförord och främja deras språkförståelse. Övning att lyssna.

Enkel dramatisering.

Läsning

Övningar för att grundlägga effektiv lästeknik, goda läsvanor och intresse för läsning.

Högläsningsövningar med individuell handledning eller i relativt homogena grupper.

Individuellt förberedd uppläsning av enkel text.

Tyst läsning, delvis efter elevernas fria val.

Enkla uppgifter för tyst läsning i syfte att värja eleverna att klart uppfatta innehållet.

Skrivning

Fritt skriftligt berättande. Enkel brevskrivning.

Textning som stöd för läsundervisningen. Väiskrinningsövningar, varvid särskilt behärskning av bokstavsförmer och bokstävernas sammanbindning till ord i första hand eftersträvas.

Fonetiska och visuella övningar för att uppmärksamma riktig stavning av ord, som barnen använder vid sitt skriftliga arbete.
Alfabetet. Övning att använda enkel övning att uppmärksamma och använda stor bokstav i egennamn och i början av mening samt skiljecken, punkt och frågecken.

Mellanstadiet

Muntlig framställning
Fria samtal och diskussioner med material hämtat utanför skolan eller från skolabuset. Muntliga redgörelser. Övning att lyssna aktivt. Dramatisering.

Övningar i att överbringa meddelanden, ge upplysningar och göra förfråningar.

Läsnings

Tyst läsning som stöd åt arbetet inom orienteringsämnenna.

Tyst läsning med övning att i olika slag av framställningar finna fakta, förstå tankegången och uppfatta det väsentliga.

Övning att använda bibliotekskatalog, innehållsförteckningar och register samt uppslagsböcker.

Tyst läsning av fritt vald skönlitteratur, samtal om böcker.

Individuellt förberedd uppläsning av prosastycken och dikter.

Någon bekantskap med danska och norska.

Skrivning

Fritt skriftligt berättande. Skrivning

på grundval av fakta, som inhämtats ur böcker, vid exkursioner, studiebesök och intervjuer eller genom åhörande av föredrag. Brev, telegram, blanketter. Stavningen av i tal och skrift allmänt använda ord med särskilt beaktande av det ordförråd, som eleverna själva använder vid olika slag av skrivning. Klargörande av ords släktkap och sammanstötning. Övningar att använda ordlista. Välskrivningsövningar med handledning anpassad efter elevens individuella svagheter.

Ordkunskap
Ordförståendet i anslutning till berikta ordförrådet i syfte att berikta läsning, skrivning och muntlig framställning. Vanliga motsatsord samt synonymer och andra variationsmöjligheter.

Språklära

Uppmärksammande av riktig språkform vid muntlig och skriftlig framställning. De vanligaste böjningsformerna av substantiv, adjektiv och verb. Nagon kunskap om övriga ordklasser. Subjekt och predikat. Satsens byggnad med subjektsdel och prediksatsdel. Förening av satser med de vanligaste bindeorden.

Interpunktions

Högstadiet
Muntlig framställning
Talövningar och referatövningar.
Diskussionsövningar.
Dramatiskt framförande.
Fortsatta övningar i att ge upplyningar och göra förfråningar.

Läsning

Tyst läsning av facklitteratur, även orientering och tidskrifter, för att infinna till klassens standard, lärarynas och

hämta fakta, för att studera disposition och tankegång och för att skilja mellan väsentligt och oväsentligt.

Bokkunskap: biblioteksundervisning, övning att använda uppslagsböcker samt att jämföra olika källor.

Läsning av litteratur, ägnad att odla elevernas litterära smak och värde med hänsyn till deras förutsättningar att uppskatta och uppleva.

Läsning av litteratur efter fritt val, samtal om böcker, anordnande av bokcirklar.
Individuellt förberedd uppläsning av dikter och prosastycken.

Danska och norska: litteraturläsning och hörövningar.

Klass 7–8: Prosa: Läsning av föräldersstadiet lämplig, huvudsakligen modern svenska litteratur. Några längre prosaverk i varje klass. Fackligt orienterade uppsatser, tidnings- och tidskriftsartiklar.

Poesi: Enstaka dikter från äldre tider, dock huvudsakligen från 1800-talet. Modern svenska poesi med särskild uppmärksamhet ägnad åt någon eller några uppskattade diktar från slutet av 1800-talet och från vårt eget århundrade.
Klass 9: Prosa: Svensk litteratur från 1800-talets senare decennier och 1900-talet. Några större verk berättande prosa samt något drama.

Poesi: Lyrik från modern tid, i huvudsak koncentrerad kring vissa diktare och diktgallergrupper.

Skriftlig framställning
Uppsatsskrivning och skrivning under friare former: framställningar som bygger på egen iakttagelser och upplevelser eller egen idéer, övningar att gesynpunkter på enklare utredande ämnen, fackuppsatser med hjälp av facklitteratur, sammmandrag av tidningsartiklar, föredragsreferat, olika slag av

brev, platsansökningar och annonssvar, och tankegång och för att skilja mellan protokoll, dagordning o. d.

Rättsavningsundervisning, individuellt bedriven för elever med stavningssvårigheter.

Ordkunskap
Ständiga övningar för utvidgande och befästande av ordförrådet, främst i anslutning till läst text. Ordflänne dom i vidsträckt mening (i synnerhet vanliga abstrakter, läneord, ord från skilda ämnesområden, ordfamiljer, ordbildning, motsatsord, synonymer, homonymer, bildspråk).

Språklära
Befästande och fördjupande av tidigare förvärvade kunskaper, i den mån som den skriftliga och muntliga behandlingen av modersmålet på detta stadium så kräver.

Studium av språkliga företeelser av betydelse för den muntliga och skriftliga framställningen i form av konstruktiva övningar.
Stilartsövningar. I klasserna 7–8: talsspråk, skriftspråk, högtidligt och vardagligt språk, idrottspråk, slang. I klass 9: utförligare om stilarter. Skiljeteknislära.

Anmärkningar
1. Huvudmomenten anger, vad *grundkursen* i allmänhet bör omfatta, dvs. det som samtliga elever på ifrågavarande stadium bör arbeta med. En del av grundkursen — en kärna av omvärliga färdigheter och kunskaper — hör om möjligt alla elever lära sig att säkert behärska.
Utöver grundkursen skall elevernas arbete omfatta *överkursen*. Av dessa kan del vara gemensamma för klassavdelningens elever och anpassade med hänsyn till klassens standard, lärarynas och

elevernas särskilda intressen samt lokala förhållanden. Dessutom bör så många elever som möjligt, enskilt eller i mindre grupper, arbeta med individuella överkursuppgifter, vilkas inriktning, omfang och svårighetsgrad självfallt blir beroende av varje elevers intresse och förmåga. Sådana uppgifter, såväl inom som ute om huvudmomentens område, bör väljas i samråd med eleverna. I fråga om både grundkurs och överkurs bör arbetsmetoder och redovisningssätt så långt möjligt avpassas efter elevernas individuella förutsättningar.

Överkurserna kan omfatta exempelvis det stoff ur läroböckerna, som inte medtages i grundkursen, stoff från läse- och brevidläsningsböcker och annan lämpad litteratur, vidare muntliga anföran- den, diskussionsinledningar och delta- gande i diskussioner, uppläsning, dramatisering, litteraturläsnings, litteraturanalys, litteraturhistorisk orientering, skriftliga redogörelser och utredningar, bibliotekararbete av olika slag, tidningsstudier och redigerande av klassstidning, skoltidning eller föreningsstidning.

2. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget antagande, redovisas muntligen eller skriftligen på det för eleverna och älders- stadiet mest ändamålsenliga sättet.

3. Målmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Atskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupp arbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.

4. Samverkan med övriga skolämnen bör ske systematiskt och kontinuerligt. Vid s. k. samlad undervisning, som rekommenderas för lägstadiet och som

kan bedrivas med framgång även på mellanstadiet, är modersmålet det centrala ämnet. På lägstadiet omfattar den samlade undervisningen dessutom hembygdskunskap med arbetsövningar, kristendomskunskap och sång. På mellanstadiet omfattar den samlade undervisningen utesl. modersmålet även orienteringsämnen och teckning, eventuellt ytterligare ämnen. De flesta skolämnen bör stödja modersmålsundervisningen genom att ge övning i muntlig och ofta också skriftlig framställning. Denna bör uppmarksamas inte minst på högstadiet. Modersmålsundervisningen bör i sin tur i någon mån kunna stödja främst orienteringsämnenas genombrott från dessa ämnen användes vid övningar i muntlig och skriftlig framställning samt genom litteraturvalet vid fri läsning. I allt skolarbete bör eleverna vänjas vid att själva öka sitt ordförträdd genom att uppmarksamma nya ord och ta reda på deras betydelse.

5. Huvudmomenten har för åskådighetens skull uppdelats på muntlig framställning, läsning, skrivning (skriftlig framställning) osv. Detta innebär inte, att de olika momentgrupperna bör eller kan hållas isär. Modersmålsundervisningen bör tvärtom betraktas som en enhet.

6. Eftersom elevernas språkliga utveckling är mycket olika, när skolundervisningen börjar, behöver många en förberedande modersmålsundervisning innan den egentliga undervisningen i läsning och skrivning tar vid. Denna period, under vilken eleverna fritt bör få syssla med bilderböcker, pussel m.m., lyssna till berättelser och delta i samtal, ger läraren möjlighet att iaktaga deras ordförståd, deras sätt att tala och att uppfatta andras tal, deras koncentrationsförmåga, handmotorikens utveckling och annat av betydelse vid

upplägningen av undervisningen i läsning och skrivning. Tidpunkten för övergång till egentlig läsundervisning skall anpassas efter elevens individuella förutsättningar.

7. I fråga om muntlig framställning står på lägstadiet de dagliga samtalet i centrum. De kan röra sig om aktuella händelser, lekar och leksaker, skolbeltet. Dessa samtal är av stor betydelse för elevernas ordkunskap. Eleverna bör stimuleras att tala fritt och att berätta spontant. Anspråk på sammankoppling och fullständighet kan först smärringom sättas. Uppmarksamsas bör, att nybörjare från skilda miljöer har olika talvanor. På mellanstadiet bör muntlig framställning på ett naturligt sätt övas genom att en del av undervisningstiden i modersmålet och orienteringsämnenas slas till samtal och diskussioner med utgångspunkt från ett aktuellt arbets- tema, från klassens intressen och problem samt från tidningarnas och radions stoff. Vid muntliga redogörelser bör kraven på sammankoppling och utförlighet först vara små och den hjälp, som ges, avpassas efter elevernas olika möjligheter och svårigheter. På högstadiet bör samtliga orienteringsämnen ge tillfälle till talövningar och diskussioner, varvid uppmarksamhet ägnas inte bara åt innehållet utan också åt den muntliga framställningens teknik.

Att denna sistinmnda speciellt uppmarksams i modersmålet är dock naturligt. Eleverna bör övas att hålla kortare anföranden inför klassen, t.ex. referat, arbetsbeskrivningar, redogörelser för upplevelser och iakttagelser från deras erfarenhetsvärld, allt under ständigt aktigvandande på att berättaren skall säkra intressera sina åhörare. I samband med anföranden och diskussionsövningar inskrypes behovet av aktivt lyssnande. Vid all muntlig framställning

uppmärksammas artikulation, tempo, fräsning, röstläge osv.

Enkel dramatisering under lekbetonade former kan förekomma på lägstadiet. Eleverna återger fritt, vad de läst eller hört eller hittat på. Piäser med inlärdå roller bör endast sparsamt förekomma. På mellanstadiet är dramatisering en lämplig form för grupparbete. Först på högstadiet bör man försiktigt kunna ställa vissa litterära krav på innehållet i det, eleverna uppför.

Barn med talrubbningar bör få hjälp på ett så tidigt stadium som möjligt. Denna hjälp bör ges individuellt och med största möjliga hänsyn.

8. Nybörjarundervisningen i läsning bör ge barnen en säker teknik att ange nya ord och från början vänja dem att söka innehållet i det lästa. Det kontrolleras, att varje barn känner bokstäverna och sikert kombinerar ljud och bokstav. Förväxlingstendenser bör tidigt uppmarksamsas. Undervisningen bör inte forceras utan följa det enskilda barnets utveckling och arbilstempo. Särskilda lässvårigheter uppmarksamsas tidigt, och eleverna ges individuell hjälp, om möjligt i samråd med specialist. Elever, som ännu på mellanstadiet har svårigheter att läsa inmantill, bör få läsmaterial av lämplig svårighetsgrad och speciell hjälp.

Tyst läsning i syfte att vänja eleverna att uppfatta och redovisa innehållet i det lästa kan förekomma på tidigt stadiet, om uppgifterna är tillräckligt enkla och roande. Uppgifterna får inte ställa stora krav på elevernas skrifvförnägå. Mot lägstadiets slut bör eleverna få övning i att på egen hand finna enkla faktak i lättillgänglig litteratur för orienteringsämnen. På mellanstadiet bör eleverna genom systematiska övningar lära sig värdet av att vid läsningen iakta och anteckna fakta. Utan sådan

upplägningen av undervisningen i läsning och skrivning. Tidpunkten för övergång till egentlig läsundervisning skall anpassas efter elevens individuella förutsättningar.

7. I fråga om muntlig framställning står på lägstadiet de dagliga samtalet i centrum. De kan röra sig om aktuella händelser, lekar och leksaker, skolbeltet. Dessa samtal är av stor betydelse för elevernas ordkunskap. Eleverna bör stimuleras att tala fritt och att berätta spontant. Anspråk på sammankoppling och fullständighet kan först smärringom sättas. Uppmarksamsas bör, att nybörjare från skilda miljöer har olika talvanor. På mellanstadiet bör muntlig framställning på ett naturligt sätt övas genom att en del av undervisningstiden i modersmålet och orienteringsämnenas slas till samtal och diskussioner med utgångspunkt från ett aktuellt arbets- tema, från klassens intressen och problem samt från tidningarnas och radions stoff. Vid muntliga redogörelser bör kraven på sammankoppling och utförlighet först vara små och den hjälp, som ges, avpassas efter elevernas olika möjligheter och svårigheter. På högstadiet bör samtliga orienteringsämnen ge tillfälle till talövningar och diskussioner, varvid uppmarksamhet ägnas inte bara åt innehållet utan också åt den muntliga framställningens teknik.

Att denna sistinmnda speciellt uppmarksams i modersmålet är dock naturligt. Eleverna bör övas att hålla kortare anföranden inför klassen, t.ex. referat, arbetsbeskrivningar, redogörelser för upplevelser och iakttagelser från deras erfarenhetsvärld, allt under ständigt aktigvandande på att berättaren skall säkra intressera sina åhörare. I samband med anföranden och diskussionsövningar inskrypes behovet av aktivt lyssnande. Vid all muntlig framställning

uppmärksammas artikulation, tempo, fräsning, röstläge osv.

Enkel dramatisering under lekbetonade former kan förekomma på lägstadiet. Eleverna återger fritt, vad de läst eller hört eller hittat på. Piäser med inlärdå roller bör endast sparsamt förekomma. På mellanstadiet är dramatisering en lämplig form för grupparbete. Först på högstadiet bör man försiktigt kunna ställa vissa litterära krav på innehållet i det, eleverna uppför.

Barn med talrubbningar bör få hjälp på ett så tidigt stadium som möjligt. Denna hjälp bör ges individuellt och med största möjliga hänsyn.

8. Nybörjarundervisningen i läsning bör ge barnen en säker teknik att ange nya ord och från början vänja dem att söka innehållet i det lästa. Det kontrolleras, att varje barn känner bokstäverna och sikert kombinerar ljud och bokstav. Förväxlingstendenser bör tidigt uppmarksamsas. Undervisningen bör inte forceras utan följa det enskilda barnets utveckling och arbilstempo. Särskilda lässvårigheter uppmarksamsas tidigt, och eleverna ges individuell hjälp, om möjligt i samråd med specialist. Elever, som ännu på mellanstadiet har svårigheter att läsa inmantill, bör få läsmaterial av lämplig svårighetsgrad och speciell hjälp.

Tyst läsning i syfte att vänja eleverna att uppfatta och redovisa innehållet i det lästa kan förekomma på tidigt stadiet, om uppgifterna är tillräckligt enkla och roande. Uppgifterna får inte ställa stora krav på elevernas skrifvförnägå. Mot lägstadiets slut bör eleverna få övning i att på egen hand finna enkla faktak i lättillgänglig litteratur för orienteringsämnen. På mellanstadiet bör eleverna genom systematiska övningar lära sig värdet av att vid läsningen iakta och anteckna fakta. Utan sådan

hjälp kan de hemfalla till ren avskrivning. Övningsuppgifterna bör varieras efter elevernas mognadsgrad och sättas in, när de är av behovet påkallade. Det bör också klargöras, att en koncentrerad text skall läsas på ett annat sätt än en bred episk framställning. Dessa övningar intensifieras på högstadiet i samverkan med orienteringsrämmorna och bör ligga till grund för författandet av fackuppsatserna.

Från skolans början bör barnen i ett klassbibliotek ha tillgång till ett fylligt urval av böcker för fri läsning. Den fria läsningen av för äldern lämpad skönlitteratur fortsättes på mellanstadiet och kan göras rikare genom att eleverna under vissa lektioner får samtala om lästa böcker och frivilligt ordna upp läsningstimmer som grupp- eller klassprogram. Även på högstadiet, där den litterära orienteringen sättas in, lägges stor vikt vid den fria läsningen. Här bör vid sidan av klassbiblioteket även skolbiblioteket och offentliga bibliotek tagas till hjälp.

Vid valet av litteratur för studium i skolan bör man ständigt beakta elevernas intellektuella förutsättningar, intressen och mognadsgrad. Man bör ta hänsyn till elevernas geografiska och sociala miljö, och såväl pojkar som flickors intressen bör tillgodoses. Vid textvalet bör alltså rent litteraturhistoriska synpunkter vika för psykologiska. Av poesi läses endast sådana dikter, vilkas stämningssinnehåll motsvarar elevernas psykiska mognad och som kan göras begripliga och njutbara utan vidlyftig kommentar. Läsningen av äldre svensk poesi kan inskränkas till några enskilda »levande» dikter av Lenngren, Tegnér, Geijer och Runeberg. Om Fri-tiots saga eller Fänrik Ståls sägner läses, bör det ske i urval. Av Svenska bilder läses några få dikter, eventuellt i sam-

hand med historieundervisningen. Att litterärt intresserade lärljungar bör stimuleras till en fylligare läsning är självklart. Det förutsättes, att de längre prosaverken huvudsakligen läses på fritid och diskuteras i skolan. Det är lämpligt, att enklare arbetsuppgifter utdeles till enskilda elever eller grupper. Uppläsning av dikter kan anordnas som klassprogram. I klass 9 väljes läsningen så, att innehållet eggar till debatt om för eleverna intressanta och närliggande ämnen och livsfrågor.

Beträffande läsningen av dansk och norsk litteratur hänvisas till de metodiska anvisningar härför, som utecknats av Kungl. Skolöversyrelsen. 9. I fråga om skrivning gäller, att elevernas första försök att uttrycka sina tankar på annat sätt än i tal på allt sätt bör uppmuntras. Övning att bygga ord med bokstavskort har betydelse för både läsning och skrivning. Vid undervisningen i såval textning som skrivning med skrivstil bör läraren kontrollera, att eleverna får grundlig kännedom om bokstavens form i alla dess detaljer och försök, som de behöver. Erfarenheten visar, att man vinner på att dröja med inlärningen av skrivstil, tills elevernas handmotorik uppövats genom olika manuella sysselsättningar och till dess att viss färdighet ymnits i läsning. Undervisningen måste anpassas efter de enskilda elevernas utveckling. Skrivställning, pennhållning och lutning är individuella, och detta bör respekteras. Övningstunden bör vara korta och övningarnas innehåll anknytas till den övriga undervisningen, så snart ske kan. Skrivsvårigheter bör tidigt uppmärksammas och eleverna bör få individuell hjälp i samband med den hjälp, som ges vid lässvärdigheter.

Det fria skriftliga berättandet bör på alla stader stimuleras. Det bör syfta till att uppöva elevernas förmåga att efter sin egenart uttrycka tankar och känslor och återge upplevelser, erfarenheter och intryck. Vid elevernas skriftliga framställning bör stegvis ställas ökade krav även på precision, koncentration och saklighet. Det grundläggande arbetet i rättstavning bör utformas med hänsyn till att förmågan att stavas rätt är olika hos olika elever och att den tid, som ågnas åt rättstavningsövningar, därför bör variera från elev till elev. Olika övningsteknik kan prövas för olika elever. På lågstadiet bör eleverna vänjas att fråga efter stavningen av ord och själva göra en enkel alfabetiskt ordnad ordlista. Målet för undervisningen i stavning är att lära eleverna att rätt stava i tal och skrift allmänt förekommande ord med särskilt beaktande av deras egent vid skrivning använda ordförråd, eftersom ej har direkt betydelse i modersmålsundervisningen, hänskjutas till undervisningen i främmande språk.

Svensk övningskurs

(*Tillvalsämne i klasserna 7 och 8*)

Mal

Tyst läsning för allmän orientering och för att finna fakta. Fri läsning, även tidningsläsning.
Övning att använda innehållsförteckning, register, kataloger och uppslagsböcker.

Fri skrivning, med uppmärksamhet även ägnad åt handstil och stavning. Brev, platsansökningar och annonser. Övning att fylla i blanketter.

Anmärkningar

I tillämpliga delar gäller de anmärkningar, som fogats till huvudmomenten i ämnet modersmålet. Uppmärksammas

10. Undervisningen i språklära har främst en rent praktisk uppgift och bör inte tidigare än nödvändigt belastas med svartillägg eller blott mekaniskt inårt stoff. På mellanstadiet är det viktigast att inlära ordens rätta bokningsformer och visa, hur ord och satser kan sättas samman för att ge variationer och göra språket rikare. Främst sker detta i samband med elevernas egen skrivning. Efter genombgången av alla ordklasser (även olika slag av pronomen); beträffande satslärnan här sakhet krävas endast i fråga om subjekt, predikat, subjektiv prediksatsfyllnad, objekt och attribut (ej om olika slag av objekt och attribut) samt huvud- och bisatser. Då grammatiske undervisningen tjänar praktiska behov och grammatiken bäst läres i naturliga sammanhang, bör mycket, som ej har direkt betydelse i modersmålsundervisningen, hänskjutas till undervisningen i främmande språk.

alla stader stimuleras. Det bör syfta till att uppöva elevernas förmåga att efter sin egenart uttrycka tankar och känslor och återge upplevelser, erfarenheter och intryck. Vid elevernas skriftliga framställning bör stegvis ställas ökade krav även på precision, koncentration och saklighet. Det grundläggande arbetet i rättstavning bör utformas med hänsyn till att förmågan att stavas rätt är olika hos olika elever och att den tid, som ågnas åt rättstavningsövningar, därför bör variera från elev till elev. Olika övningsteknik kan prövas för olika elever. På lågstadiet bör eleverna vänjas att fråga efter stavningen av ord och själva göra en enkel alfabetiskt ordnad ordlista. Målet för undervisningen i stavning är att lära eleverna att rätt stava i tal och skrift allmänt förekommande ord med särskilt beaktande av deras egent vid skrivning använda ordförråd, eftersom ej har direkt betydelse i modersmålsundervisningen, hänskjutas till undervisningen i främmande språk.

Från skolans början bör barnen i ett klassbibliotek ha tillgång till ett fylligt urval av böcker för fri läsning. Den fria läsningen av för äldern lämpad skönlitteratur fortsättes på mellanstadiet och kan göras rikare genom att eleverna under vissa lektioner får samtala om lästa böcker och frivilligt ordna upp läsningstimmer som grupp- eller klassprogram. Även på högstadiet, där den litterära orienteringen sättas in, lägges stor vikt vid den fria läsningen. Här bör vid sidan av klassbiblioteket även skolbiblioteket och offentliga bibliotek tagas till hjälp.

Vid valet av litteratur för studium i skolan bör man ständigt beakta elevernas intellektuella förutsättningar, intressen och mognadsgrad. Man bör ta hänsyn till elevernas geografiska och sociala miljö, och såväl pojkar som flickors intressen bör tillgodoses. Vid textvalet bör alltså rent litteraturhistoriska synpunkter vika för psykologiska. Av poesi läses endast sådana dikter, vilkas stämningssinnehåll motsvarar elevernas psykiska mognad och som kan göras begripliga och njutbara utan vidlyftig kommentar. Läsningen av äldre svensk poesi kan inskränkas till några enskilda »levande» dikter av Lenngren, Tegnér, Geijer och Runeberg. Om Fri-tiots saga eller Fänrik Ståls sägner läses, bör det ske i urval. Av Svenska bilder läses några få dikter, eventuellt i sam-

Huvudmoment

Talövningar, samtal och diskussioner. Övning att lyssna.

bör dessutom, att den svenska övningsskolan kan ge värdefull hjälp åt elever med svårigheter i fråga om modersmålets behandling. Dessa svårigheter varierar från individ till individ, och kursens inriktning bör därför anpassas efter de olika elevernas skiftande behov av hjälp, handling och övning.

Engelska

Mål

Undervisningen i engelska har till uppgift att göra eleverna förtagna med ett begränsat centralt förståd av ord och uttryck, så att de kan läsa och förstå enklare texter, att grundlägga ett gott lätt engelskt språk, fri skrivning, bland annat i brev- och dialogform, enkla produktions-, brevwäxling.

Högstadet

Fortsatt uttalsvard, med beaktande av särskild intonation som enskilda språkjud.

Läsning av engelska texter även i form av fri läsning.

Talövningar även eleverna emellan.

Dramatisering. Sång.

Grammatik: huvuddraget är formläran; viktigare syntaktiska företeelser i samband med läst text.

Skriftliga övningar: övningar av vänlande slag avsedda att inöva och befästa ordförstånd, fraseologiska kunskaper och grammatikens element, även fri skrivning.

Uttal: inövande av de enskilda intonationsljuden och de vanligaste intonationsymperna. Känedom om de fonetiska tecknen.

Hör- och talövningar. Regelbundna samtal, även eleverna emellan, i anslutning till de lästa texterna, muntliga reproduktioner och enkla talövningar om världsliga ting. Inlärning av dialoger.

Dramatisering. Sång. Grammatik: grammatiska företeelser förklaras, då så behövs för språkförståndet.

Utöver grundkursen skall elevernas

arbete omfatta överkurser. Av dessa kan en del vara gemensamma för klassavdelningens elever och anpassade med hänsyn till klassens standard, lärarnas och elevernas särskilda intressen samt lokala förhållanden. Dessutom bör så många elever som möjligt, enskilt eller i mindre grupper, arbeta med individuella överkursuppgifter, vilkas inriktning, omfang och svarighetsgrad självtill blir beroende av varje elevs intresse och förmåga. Sådana uppgifter, såväl inom som utan huvudmomentens område, bör väljas i samråd med eleverna. I fråga om både grundkurs och överkurs bör arbetsmetoder och redovisningsätt så långt möjligt anpassas efter elevernas individuella förutsättningar.

Överkurserna i engelska kan omfatta exempelvis läsning av texter på egen hand, brevväxling och infärande av diariologer.

2. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, göra egna iakttagelser och sammantällningar och på grundval därvädra slutsatser. Det självständiga arbetet redovisas, då det är fråga om individuell textläsning, läst genom att läraren under samtal med eleven (helst på engelska) gör sig underrättad om att denne läst det han uppgett och förstått det; i mån av behov sker översättning ordagrant till svenska av vissa partier; redovisning kan också ske genom muntliga eller skriftliga sammendrag eller diskussion i klassen.

3. Malmövetet bör man söka vänja eleverna vid produktiv och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga given art, även sådana som utgivits i engelskspråkigt land.

under grupperbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.

4. Samverkan bör ske bl. a. med undervisningen i sång. Textläsning kan ske i samband med orienteringsämnenna (exempelvis geografi). Undervisningen i engelska bör i görigaste mån stödja modersmålsundervisningen (språkanalytiskt, ordkunskapskort).

5. Utalssundervisningen bör i sin tjänst ta de moderna hjälpmedel, som står till förfogande: radio, grammofon, film, magnetfon m. m. I fråga om ljudskriften uppminnksammas, att det här enbart är fråga om ett hjälpmittel vid begagnandet av ordlista och lexikon. På högstadiet kontrolleras, att eleverna förfarande är förtagna med ljudskriften.

6. Undervisningen bör i största möjliga utsträckning bedrivas på engelska, varigenom varje lektion blir en serie naturliga hör- och talövningar.

7. Vid valet av texter bör helst väljas stycken eller böcker av underhållande art, som genom sitt innehåll kan roa eleverna och hålla deras intresse vid makt. Därutöver bör väljas sådana texter, som i någon mån orienterar eleverna om världsgesäll och samhälleliga förhållanden i engelskspråkiga länder. Av värde är ej minst sådana texter, som ger prov på vad en resande bör veta (ord, uttryck och realia, som berör kommunikationer, hotell o. d.). Också brev, gärna av lätt affärsbetonat innehåll, förfråningar, beställningar o. d.

kan vara lämpliga, likaså enkla prov på teknikens språk, bruksanvisningar o. d. Av vikt är, att skolans bibliotek är väl försedd med böcker och texter av här angivna art, även sådana som utgivits i engelskspråkigt land.

Annämningsar

1. Huvudmomenten anger vad grundkursen i allmänhet bör omfatta, dvs. det som samtliga elever på ifrågavarande stadium bör arbeta med. En del av grundkursen — en kärna av ounbärliga färdigheter och kunskaper — bör om möjligt alla elever lära sig att säkert behärska.

2. Utöver grundkursen skall elevernas

Tyska

Mål Undervisningen i tyska har till uppgift att göra eleverna förtrogena med ett begränsat centralt förstånd av ord och uttryck, så att de kan läsa och förstå lätt tysk text, att grundlägga ett godt uttal och tydligt talad tyska och aktivt använda sitt ordförståd, främst muntligt och i någon mån i skrift. Studiet bör syfta till att eleverna även efter slutad skolgång intresserar sig för att läsa, höra och tala tyska.

Huvudmoment
Högstadiet
Läsning av tyska texter med gradvis ökat förståd av vanliga ord samt långsamt stegrad svårighetsgrad. Småning-om fri läsning. I lämpliga sammanhang upplysningsar om vardagsliv och samhällsförhållanden i tysktalande länder. Utal: inövande av de enskilda språk-lijden och de vanligaste intonationstryperna.

Hör- och talövningar (även eleverna emellan), dels i form av fria samtal, dels i anslutning till läst text. Inlärning av dialoger. Dramatisering. Sang. Grammatikstudium i anslutning till läst text och begränsad till de förståendet av tysk text väsentliga parterna.

Skriftlig övningar av ringa svårighetsgrad, i första rummet ägnade att inöva och befästa ordförstådet samt grammatikens element, framst form- och sättsättning.

Anmärkningsar
1. Huvudmomenten anger, vad grundkursen i allmänhet bör omfatta, dvs. det som samtliga elever på ifrågavarande

3. Målmedvetet bör man söka vänja

eleverna vid produktivt och fruktionsrikt samarbete med kamrater. Atskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupp arbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.

4. Samverkan bör ske bl. a. med undervisningen i sång. Textläsning kan ske i samband med orienteringsämnena (exempelvis geografi). Undervisningen i tyska bör i görligaste mån stödja modernmålsundervisningen (språkanalys, ordkunskaps).

5. Utlandsundervisningen bör i sin tjänst ta de moderna hjälpmedel, som står till förfogande: radio, grammofon, film, magneton m. m.

6. Undervisningen bör i största möjliga utsträckning bedrivs på tyska, varigenom varje lektion blir en serie naturliga hör- och talövningar.

Mål

Undervisningen i franska har till uppgift att grundlägga ett godt uttal, att ge övning i att läsa och förstå lätt fransk text och därigenom förbereda fortsatta studier i franska.

Huvudmoment

Inövande av ett godt uttal med uppmarksammende av såväl de enskilda juttar som ord- och satsaccenten.

Läsning av lätt texter med gradvis ökat centralt, huvudsakligen konkret ordförståd. Upplysningar om franskt vardagsliv och franska samhälleliga förhållanden. Uppmärksammande av frans-

7. Vid valet av texter bör helst väljas

stycken eller böcker av underhållande art, som genom sitt innehåll kan roa eleverna och hålla deras intresse vid makt. Därför över bör väljas sådana texter, som i någon mån orienterar eleverna om vardagsliv och samhälleliga förhållanden i tysktalande länder eller som ger prov på vad en resande bör veta (ord, uttryck och realia, som berör kommunikationer, hotell o. d.). Också brev, gärna av lätt affärsbetonat innehåll, förfärgningar, beställningar o. d. kan vara lämpliga, likså enkla prov på teknikens språk, bruksanvisningar o. d.

Av vikt är, att skolans bibliotek är väl-försett med böcker och texter av här an-tyskspråkigt land.

Franska

ka ländet i svenska och engelska ord av franskt ursprung.

Hörövningar främst i anslutning till de lästa texterna i syfte att grundlägga förstående av talad franska. Vanliga vardagsfraser. Talövningar i enklaste form för inövande av ordförstådet och viktiga verb- och pronominalformer. Sånger.

De oundgängligaste delarna av form-laran. Av syntaktiska företeelser den raka ordföljden.

Anmärkningar

I tillämpliga delar gäller de annär-kningsar, som fogats till huvudmomenten i ämnenas engelska och tyska.

Hembygdskunskap med arbetsövningar

Mål

Undervisningen i hembygdskunskap med arbetsövningar har till uppgift att hjälpa eleverna att förstå och orientera sig i den värld de lever i, att ge en förståndskunskap om ting och förhållanden, som elevernas naturliga vettigirhet och intresse inriktar sig på under den första skoldåren, att hjälpa dem till anpassning och till samarbete med andra och att skapa intresserande studier.

Arbetsövningarna bör tjäna elevernas allmänna utveckling, ge dem möjlighet att i fri skapande verksamhet ge uttryck för sina erfarenheter, intressen och individuella anlag samt stödja den övriga undervisningen.

Huvudmoment Lägstadielet

Hembygdskunskapsmomentet
Hemmet och skolan. Mor och far, syskon, släkten, kamraterna, skolans personal. Förläntlandet till barn och vuxna, som barnet kommer i kontakt med: hjälpsamhet, vänlighet, artighet. Arbetet i skolan, arbetet hemma, ömsesidig hjälpsamhet. Ordningsregler: för gemensam trevnad och hänsyn.

Byggnader. Några vanliga möbler och husgeråd, vad de är gjorda av, något om deras vård. Kläder, något om vad de är gjorda av, något om deras vård. Maten, något om var den kommer ifrån: långården, trädgården, långt bortifrån. Något om vanliga ämnen i barnens omgivning. Varning för frätande, giftiga och eldfarliga ämnen. Några säkerhetssympunkter på användningen av elektrisk ström, eld och gas. Brandläkaren. **Lek** och fritidssysselsättning

under olika årstider. Lämpliga och farliga leksaker.

Högtider och festdagar. Vanliga helgester hos oss. Något om helgester hos barn i andra länder.

Gatan och landsvägen. Polisen. Enklatrafikregler, försiktighet på skolvägen med hänsyn till trafiken.

Några vanliga sätt att färdas. Hur man uppför sig på resor.

Brev och brevbärare. Telefon och radio: hur de bör användas.

I hembygden och ute i världen. Hembygden och något om hemlandskapsenhet. Iakttagelser av terrängförhållanden, arbetsliv, samfärdsel och bebyggelse.

Enkla kartor och karttecken samt enkla geografiska termer. De fyra väderstrecken.

Något om andra trakter av Sverige samt främmande länder och folk, i den mån de aktualiseras av barnens frågor och intressen eller av undervisningen i övrigt. Något om globen.

Växter och djur. Iakttagelser under olika årstider av djur och växter i hemmet, skolan, trädgården, parken eller skogen, på ängen och vid fågelhördet osv. Enkla försök, exempelvis frösädd. Främmande djur och växter inom barnens intressefält. Natur- och djurskydd; ansvar och försyn för allt levande.

Hälsan. Skolläkare, skolsköterska, tandläkare. Elementära samtal om mänskokroppen. Några viktiga hälsosaker. Sexualundervisning.

Tid och värderlek. Årstider. Månader. Veckodagar. Klockan. Dagarnas längd. Sol, måne, några stjärnbilder.

Väderleksaktiviteter, termometern. **Varor och andra ekonomiska värden.** Torget och affärer, som barn brukar besöka, hur man uppför sig där. Vägning och mätning. Köp och betalning, Sam-

barnens egen slantar, sötsaker. Aktksamhet med egen, andras och allmän egen-dom. Sparverksamhet.

För i världen. Enkla historiska sagor och berättelser, som har anknytning till hembygden eller aktualiseras av barnens frågor.

Arbetsövningar

Fri målning, teckning och modellering med olika slag av material. Motiv dels fritt från omvärlden och fantasin, dels i avsikt att stödja och illustrera undervisningen i övrigt.

Enkel smäslöjd: vikning, klippning, riving, klistering, träslojd, sömnad, vävning, virkning, stickning, flätning. Fritt val av uppgifter. Förfärdigande av förmål för lek, hem och skola.

Enkla hemsysslor övas i den utsträckning lokaler och materiel medger. Däri kan ingå exempelvis husliga sysslor (även lekkök), vård av egna tillhörigheter, plantering och skötsel av växter.

Annämningsmoment

1. Huvudmomenten anger, vad **grundkursen i allmänhet** bör omfatta, dvs. det som samtliga elever på ifrågavarande stadium bör arbeta med. En del av grundkursen — en kärna av oumbärliga färdigheter och kunskaper — bör om möjligt alla elever lära sig att sikert behärska.

Utöver grundkursen skall elevernas arbete omfatta **överkursen**. Av dessa kan en del vara gemensamma för klassavdelningens elever och anpassade med hänsyn till klassens standard, lärande och elevernas särskilda intressen samt lokala förhållanden. Dessutom bör så många elever som möjligt, enskilt eller i mindre grupper, arbeta med individuella överkursuppgifter, vilkas inriktning, omfång och svårighetsgrad själv-

fallet blir beroende av varje elevs intresse och förmåga. Sådana uppgifter, såväl inom som utanom huvudmomentens område, bör väljas i samråd med eleverna. I fråga om både grundkurs och överkurs bör arbetsmetoder och redovisningsätt så långt möjligt anpassas efter elevernas individuella förutsättningar.

Överkursen kan exempelvis bestå i att munligt eller skriftligt och med hjälp av mäning, teknning eller modellering redogöra för egna iakttagelser och erfarenheter, som vunnits genom personliga kontakter, läsning, film eller radio.

2. Eleverna bör så smäningom systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, göra iakttagelser och enkla försök och på grundval härav dra slutsatser.

3. Målnedvetet bör man söka vänta eleverna vid produktivt och fruktfullt samarbete med kamrater. Vid arbetssövningar av olika slag kan eleverna stimuleras till samarbete om en gemensam uppgift redan under de första skoldåren, innan de mognat för grupparbete i egentlig mening. Vid studieutflykter med iakttagelser av djur- och växtliv, hemortens terrängförhållanden och historiska minnen, trafik o.d. kan uppgifter likaså ges gemensamt åt större eller mindre grupper av elever.

4. Då ämnet hembygdskunskap med arbetsövningar bygger på barnens aktuella intressen och behov av orientering, är en intim samverkan med lägstadiets övriga ämnen given. I den så kallade samlaide undervisningen får modersmålet stort och motiverat från hembygdskunskapen och ger i sin tur stort, t. ex. från elevernas själv-

tal och redogörelser över upplevelser och iakttagelser är ågnade att öka elevernas ordföränd, ge begrepp och ordna upp föreställningar, vilket allt kommer undervisningen i modersmålet direkt till godt. Allt eftersom elevernas fardighet i läsning och skrivning ökar, blir samverkan mellan modersmålets olika grenar och hembygdskunskapen allt starkare. I hembygdskunskapen ingående moment av samhällskunskap har många beröringspunkter med kristendomskunskap (Hemmet och skolan, Högtider och festdagar). Anknutningsmöjligheter finns även till undervisningen i sång och musik, gymnastik och rytmik samt den praktiska räkningen.

5. Huvudmomenten omfattar hela lägstadiet och har ej uppdelats i bestämda avsnitt för olika klasser. Det är ofta nömligt att behandla samma stoff vid skilda tillfällen i olika årsklasser inom stadiet. Aktuella händelser, barnens upplevelser och läsning, film och radio inom och utan skolan kan ge anledning till föryad behandling av tidigare använt stoff. Barnens ökande iakttagelseförmåga och färdighet möjliggör nya utblickar och variation i tillämpningen.

6. En gemensam kursgång för olika skolor kan inte fastställas. Lokala och geografiska förhållanden måste få göra sig starkt gällande vid den enskilde läraryrens kursplanering. Liksom hänsyn till elevernas förhållanden, mognad och behov. Huvudmomenten har för överskådlighetens skull sammansförts under sammanfattningsrubriken Hemmet och skolan, Högtider och festdagar etc. Momenten har ej placeras i tänkt ordningsfoljd för undervisningen utan behandlas, när så befinner lämpligt.

7. Samhällskunskapen blir en betydande del av hembygdskunskapen. Den samhälleliga orienteringen, som uppgår till att underlättas över-

gången för eleverna från hemmet och den lilla kamratgruppen till större sociala enheter: skolan — hembygden. För att känna sig hemmastadda behöver eleverna genom besök och samtal få en första elementär orientering om den nya omgivningen. Vidare bör reda skapas i fråga om sociala föreställningar, som eleverna tillägnat sig. Viktigt är att undervisningen ger eleverna motivering för goda vanor och för samarbete med andra barn och vuxna.

8. Elevernas omgivning finns ämnen och företeelser, som det har stor praktisk betydelse, att de känner till, kan reda sig med och har respekt för, t. ex. elektricitet, eld och gas, giftiga och brännbara vätskor. I olika sammanhang (Hemmet och skolan, Varor och andra ekonomiska värden) har dylika moment upptagits. Detta stoff har, förutom rent praktisk betydelse för Äldersstadet, också betydelse som intressegrund för senare ämnesstudier i fysik och kemi. Under rubrikerna Hemmet och skolan, Hälsan, I hembygden och ute i världen, Växter och djur, Förr i världen, har stoff upplagts som har betydelse för senare ämnesstudier i naturkunnighet, geografi och historia.

9. Praktisk ekonomisk fostran intar ett viktigt rum i hembygdskunskapen. Det dagliga livet i skolan, liksom behandlingen av intresseområdena Hemmet och skolan, Hälsan, Varor och andra ekonomiska värden, ger osökt anledning att lära eleverna sparsamhet och aktksamhet med t. ex. egen och kamraternas kläder och tillhörigheter i övrigt, skolmateriel och möbler.

10. För sexualundervisningens uppläggning kan råd och uppdrag hämtas ur den handledning härör, som utfärdats av Kungl. Skolverstyrelsen.

11. Trafikundervisningen, som uppgår till att underlättas över-

vägen, bör främst bedrivas i form av praktiska övningar med tanke på elevernas behov av att kunna reda sig med hemortens trafikförhållanden. Undervisningen kan i stor utsträckning förläggas till gymnastiklektionerna.

12. Arbetsövningarna bör få en fri och allsidig uppläggning. Lärarens uppgift bör i första hand vara att inspirera, att stimulera elevernas fantasi och skapglädje, att ställa varierande, för Äldersstadet lämpligt arbetsmaterial till deras förfogande och att lära dem praktiskt.

Historia

Mål

Historieundervisningen har till uppgift att ge eleverna en grundläggande orientering om mera betydelsefulla händelser, tidsföreteelser och personligheter i svenska, nordisk och allmän historia. I möjligaste mån bör den ge en sammankopplad överblick över historien från äldsta tid till nutiden med aktgivande inte blott på den politiska händelser, tidsföreteelser och personligheter i svenska, nordisk och allmän rättsliga och kulturella utvecklingen. Undervisningen bör, genom att ta sikte på sådana företeelser som är betydelsefulla för förståelsen av vår egen tid, bidraga till elevernas samhälleliga och kulturella orientering. Den bör genom strävan efter objektivitet skapa respekt för sanning och sanningssökande.

Huvudmoment
Lägstadiet
(Ingår i hembygdskunskapen under rubriken Förr i världen.)

Mellanstadiet

Livfulla berättelser och åskådliga bilder ur den svenska och allmänna his-

tiska arbetssättet. Individuella olikheter i elevernas uttryckssätt bör på allt sätt uppmuntras. Rättelser och kritik bör undvikas.

För teckning och målning är grova härpenslar och borspenslar, dextrin och vattenfärgar (täckfärgar), kol samt injuka kritor nödvändiga på detta åldersstadium.

Inom smäslöjden bör både pojkar och flickor få tillverka föremål av trå, textil och annat material för sin lek och sitt arbete.

tiska arbetssättet. Individuella olikheter i elevernas uttryckssätt bör på allt sätt uppmuntras. Rättelser och kritik bör undvikas.

För teckning och målning är grova härpenslar och borspenslar, dextrin och vattenfärgar (täckfärgar), kol samt injuka kritor nödvändiga på detta åldersstadium.

Inom smäslöjden bör både pojkar och flickor få tillverka föremål av trå, textil och annat material för sin lek och sitt arbete.

tien, ägnade att belysa de förhållanden, som man anser vara mest karakteristiska för tidsmiljön. För tiden fram till omkring 1720 en mer utförlig framställning; för tiden därefter endast enstaka berättelser och bilder.

Högstadiet

Klass 7 och 8: Svensk och allmän historia med huvudviken lagd på tiden efter 1720.

Belysning av historiska sammanhang och problem.

Längdsnitt.
Klass 9 a och 9 g: Antiken.
Längdsnitt, därav ett om hembygdens historia.

Annämnningar

Huvudmomenten anger, vad grundkursen i allmänhet bör omfatta, dvs. det som samtliga elever på ifrågavarande stadium bör arbeta med. En del av grundkursen — en kärna av oumbärliga fördigheter och kunskaper — bör om möjligt alla elever lära sig att säkert behärska.

Utöver grundkursen skall elevernas

arbete omfatta överkurser. Av dessa kan en del vara gemensamma för klassavdelningens elever och anpassade med hänsyn till klassens standard, lärarnas och elevernas särskilda intressen samt lokala förhållanden. Dessutom bör så många elever som möjligt, enskilt eller i mindre grupper, arbeta med individuella överkursuppgifter, vilkas inriktning, omfang och svårighetsgrad självfallet blir beroende av varje elevs intresse och förmåga. Sådana uppgifter, såväl inom som utom huvudmomentens område, bör väljas i samråd med eleverna. I fråga om både grundkurs och överkurs bör arbetsmetoder och redovisningsätt så långt möjligt avpassas efter elevernas individuella förutsättningar.

Överkurserna kan omfatta exempelvis det stoff i läroböckerna, som inte medtages i grundkursen, stoff från läse- och bredvidhållningsböcker och annat tryck, även tidningar och tidskrifter.

2. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, göra egna inkittagelser och sammansättningar och på grundval härav dra slutsatser. Det självständiga arbetet, överkurserna inräknade, kan redovisas bl. a. genom skriftliga rapporter, muntliga redogörelser och medverkan i diskussioner.

3. Målmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Atskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupp arbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.

4. Historiemötet hör samverka med i främsta rummet kristendomskunskap (religiösa- och kyrkohistoriska moment), modersmålet (litteraturhistoriska moment), samhällskunskap, geografi och de konstnärliga ämnena (musik och kulturliv), som är ägnade att belysa

sikhistoriska, konsthistoriska moment). Även vid undervisningen i historia bör man i möjligaste mån uppminnas och utveckla elevernas förmåga att tala, läsa och skriva.

5. De livfulla berättelser och åskådliga bilder, varom huvudmomenten för mellanstadiet talar, bör väljas så, att de, utom betydelsefulla politiska händelser och historiska personligheter, framhäver sådana drag, som vi anser vara karakteristiska för olika tidsmiljöer. I vissa av dessa framträder mera den andliga kulturen, i andra rättsförhållanden, de sociaла, de ekonomiska eller tekniska etc. Näringslivet under de äldre perioder, som står i centrum för mellanstadiets undervisning, var relativt enkelt och kan därför göras lättberigligt och intressant; utvecklingen står i samband med redskaps (teknikens) historia. Politiska händelser och historiska personligheter uppmärksammas i den mån de är ägnade att fänga elevernas intresse eller är av väsentlig betydelse för förståelsen av ett tidskedes förhållanden.

6. På högstadiet kan behandlingen av tiden före 1720 lämpligen ske i form av längdsnitt, som ger väsentliga synpunkter på den historiska utvecklingen. Därvid lägges nya synpunkter på lärostoffet och belonas de historiska sammankopplingarna. Vid behandlingen av tiden efter 1720 bör vikt läggas såväl vid staternas politiska historia som vid den ekonomiska, sociala, rättsliga, tekniska och kulturella utveckling, som lett fram till det nutida samhället. Kursen i antikens historia, som bör anpassas efter elevernas studiemål, får avsedd att ge eleverna en uppfattning av epokens betydelse för vår egen tid, »arvet från antiken». Man hör därför, särskilt i klass 9 a, beakta de sidor av antikens samhällsförhållanden och kulturliv, som är ägnade att belysa

sådana utvecklingslinjer genom historien, som tas upp i längdsnitten och som kan bidra till en fördjupad förståelse även av nutiden.

I klass 9 a och 9 g, där huvudmomenten omfattar så vitt skilda ämnesområden som dels Antiken och dels Långtidsnitt, därväg ett om hembygdens historia, torde det vara fördelaktigt med koncentrationsläsning på så sätt, att exemplvis antiken behandlas under höstterminen och övriga kursmoment under vårterminen.

7. Undervisningen måste vara objek-

Mål

Undervisningen i samhällskunskap har till närmaste uppgift att orientera det uppväxande släktet om det nutida samhället. Särskild uppmärksamhet bör åtnjutas åt sådana samhällsförteelser, som eleverna redan har kommit eller kan väntas komma i personlig hörning med. Större vikt bör läggas vid samhällsinstitutionernas syfte och verksamhet än vid deras organisationsformer. Utgående från hembygden och det svenska samhället bör studiet vidgas till att omfatta den nordiska gemenskapen och det mellansvenska samarbetet.

Studierna i samhällskunskap bör utveckla förmågan att finna och utnytta lämpliga källor och olika slags studiematerial, första de använda begreppen och uppfatta framställningens innehåll.

3

Eleverna bör öva sig att läsa med kritik och omdöme, finna sammanhang och draga slutsatser, begripligt framlägga resultatet av sitt studiearbete och tillämpa de unna kunskaperna i nya situationer.

Den sociala samlevnadens värden och fordringar skall klargöras för eleverna. Under ständig växelverkan med sko-

tiv, även när det gäller att skilda strider, som vårt folk utkämpat med främmande makter. Kulturer och folk bör inte ses isolerade, den växelverkan som ägt rum mellan olika folk och kulturer bör framhävas, liksom det fredliga arbets kulturskapande betydelse.

8. Då tillfälle ges, bör läraren redan på ett tidigt stadium med enkla exempel belysa den historiska forskningens problemställningar och metodik och därigenom lägga grund för en kritisk syn på den historiska litteraturen.

Samhällskunskap

livet i dess helhet bör undervisningen bidraga till att uppodla socialt värdefulla egenskaper, såsom samarbetsvilja, hänsyn till andra människor, ansvarsfulla respekt för lagar och överenskommelser.

Studiet bör läggas så, att det hos eleverna grundlägger ett intresse för allmänna frågor och samhällssarbete och stimulerar viljan till egna insatser, anpassade efter vars och ens förmåga. Undervisningen syftar på det hela taget till att väcka förståelse för vårt samhälles grundvärden och till att främja elevernas utveckling till aktiva, omdömesfulla och ansvarsmedvetna medborgare i ett fritt land.

Huvudmoment

Lägstaditet
(Ingår i hembygdskunskap under rubriken Hemmet och skolan, Gatan och landsvägen, I hembygden och ute i världen, Varor och andra ekonomiska värden.)

Mellanstadiet

Sociala moment inom lägstadiets hembygdskunskap erhåller fortsatt och

33

utvidgad behandling. Särskilt uppämkringens ekonomi, yrkesvärlden, arbetsmarknadsfrågor.

Elementära psykologiska frågor i lämpliga sammanhang.

Klass 9: Familjearrätsliga frågor.

Socialgrupper och samhällsstruktur.

Folkreisler och andra organisationer, de politiska partierna. Tidningspressen: riksdag, regering, viktiga förvaltninggrenar, kyrkan.

Kommuner, speciellt hemkommen och dess aktuella problem.

Demokratins innebörd och huvudproblem. Något om ekonomisk planläggning och sparandets betydelse. Sparverksamhet.

Övning att rätt använda samhälleliga inrättningar, såsom post, telefon, telegraf, järnväg och andra trafikmedel. Regler och lagar: i privatlivet, i skolan, i föreningar, på idrottsplatsen, i samhället.

Säkerhetssynpunkter, bl. a. brandskydd, civilförsvar och (i samband med gymnastik, lek och idrott) trafik.

Något om hur samhället hjälper och skyddar. Varför vi betalar skatt. Orientering om de olika studievägarna på enhetsskolans högstadium. I samband därmed en första studie- och anlagsorientering.

Högstadiet

Klass 7 och 8: Familjen och hemmet; skolan.

Kamratliv, praktisk föreningskunskap, fritidsfrågor, folkbildningsarbete. Lag och rätt, rättskipning, sed och oskriven lag.

Enkla ekonomiska frågor med praktisk tillämpning, ekonomiska institutioner, ungdomens ekonomiska problem. Arbetets betydelse.

Teoretisk yrkesorientering: anlagsorientering, utbildningsvägar,

område, bör väljas i samråd med eleverna. I fråga om både grundkurs och överkurs bör arbetsmetoder och redovisningsätt så långt möjligt anpassas efter elevernas individuella förutsättningar.

Överkurserna i samhällskunskap kan omfatta exempelvis det stoff i läroböckerna, som inte medtages i grundkursen, vidare stoff från läse- och breddläsningsböcker, tidningar, tidskrifter och annat tryckt material, film, radio, studiebesök, intervjuer och annan personlig kontakt med samhällsförteckeser av olika slag samt arbete i ungdomsför- eningar och inom klassens eller skolans självstyrelse.

2. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, göra egna iakttagelser och sammanställningar och på grundval härav dra slutsatser. Det självständiga arbetet, överkurserna inräknade, kan redovisas bl. a. genom skriftliga rapporter, muntliga redogörelser och medverkan i diskussioner.

3. Malmödetet bör man söka vänta eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupp arbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.

4. Samverkan bör ske med undervisningen i de flesta av skolans ämnen, t. ex. med kristendomskunskap (etiska och sociala problem, kyrklig organisation, hemkommunens religiösa förhållanden), mordersmålet (sociala problem i litteraturen), historia (den historiska bakgrundens till samhällsförteckernas dag), geografi (samhällsekonomi, arbetsliv), gymnastik, lek och idrott (trafikundervisning), hemkunskap (familjen och hemmet, den enskilda och hemmets ekonomi, samhällets kollektiv-

anordningar till hemmets tjänst, socialpolitiken) och praktisk yrkesorientering (som komplement till den teoretiska yrkesorienteringen). Elevernas muntliga och skriftliga framställning bör vid undervisningen i samhällskunskap liksom i övriga ämnen uppmärksamas och i möjligaste mån utvecklas.

5. Den samhälleliga orienteringen på lagstadiet syftar bl. a. till att underlätta övergången för barnen från hemmet och den lilla kamratgruppen till större sociala enheter: skolan — hembygden (se Hembygdskunskapen, ann. 7).

6. På mellanstadiet vidgas barnens sociala kontakter, och samhällsorienteringen måste därför utsträckas till större områden och fördjupas på punkter, som tidigare berörts flyktigt och tillfälligt. Väl förberedda studiebesök utnyttjas för att skapa askädliga föreställningar om samhällsförteckerna. En viktig uppgift även på detta stadium är att komplettera och skapa reda i de föreställningar, som barnen tillägnat sig på egen hand, bl. a. från tidningar, radio, kamrater och vuxna. På mellanstadiet kan barnen bibringas ökad förståelse för enkla sammanhang i samhället. Elementära jämförelser kan göras med förhållandena i närbolägna samhällen. Regelbundna samtal kan föras om aktuella förteckelser. Undervisningen bör motivera och utveckla goda vanor: samarbete, hänsyn, ansvar, aktit om gemensam egendom, ekonomisk omräknsamhet etc.

7. På högstadiet bör undervisningen i främsta rummet behandla förhållanden mellan individen och olika samhällsbildningar: hemmet, skolan, föringen, hemkommunen, det svenska samhället, världssamhället. Viktigt är, att problemen får konkret belysning. Sociologiska, nationalekonominiska och juridiska frågor behandlas ur rent praktiskt

perspektiv.

Överkurserna i samhällskunskap kan omfatta exempelvis det stoff i läroböckerna, som inte medtages i grundkursen, vidare stoff från läse- och breddläsningsböcker, tidningar, tidskrifter och annat tryckt material, film, radio, studiebesök, intervjuer och annan personlig kontakt med samhällsförteckeser av olika slag samt arbete i ungdomsför- eningar och inom klassens eller skolans självstyrelse.

2. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, göra egna iakttagelser och sammanställningar och på grundval härav dra slutsatser. Det självständiga arbetet, överkurserna inräknade, kan redovisas bl. a. genom skriftliga rapporter, muntliga redogörelser och medverkan i diskussioner.

3. Malmödetet bör man söka vänta eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupp arbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.

4. Samverkan bör ske med undervisningen i de flesta av skolans ämnen, t. ex. med kristendomskunskap (etiska och sociala problem, kyrklig organisation, hemkommunens religiösa förhållanden), mordersmålet (sociala problem i litteraturen), historia (den historiska bakgrundens till samhällsförteckernas dag), geografi (samhällsekonomi, arbetsliv), gymnastik, lek och idrott (trafikundervisning), hemkunskap (familjen och hemmet, den enskilda och hemmets ekonomi, samhällets kollektiv-

tisk synvinkel. På detta åldersstadium kan betonas, att många samhällsproblem är olösta. Förhållandet mellan gemenskap och självständighet, mellan plikt och frihet diskuteras. Tidningsstudier bör bedrivas med beaktande av värdet och begränsningen hos pressen som kunskapskälla. Bilder och film bör komma till användning som komplement till elevernas egna iaktagelser under studiebesök o. d. Ständigt måste hållas i minnet, att kunskapsmålen ej får skympa blicken för övriga studiemål inom samhällskunskapen: färdigheter, värderingar, intressen och vanor.

8. Psykologin har inte kunnat få ställningen av ett särskilt ämne. Emellertid bör enkla psykologiska problem kunna tas upp i lämpliga sammanhang inom andra ämnen och främst i samhällskunskap. Den teoretiska yrkesorienteringen leder till samtal om begynnings- och arbetspsykologi. Barn- och ungdomspsykologi i enkel form tas upp under rubriken Familjen och hemmet. Socialpsykologiska synpunkter på individens beteende i grupp och i massa har sin plats vid behandlingen av bl. a. kamratliv, föreningskunskap, fritidsfrågor och partier. Brottsligheten och alkoholfrågan är problem, som kräver kommentarer av psykologisk art.

9. Ekonomisk fostran intar ett viktigt rum i samhällsundervisningen. Den enskilda och hemmets ekonomi hör närmast hemma under rubriken Fortsatt behandling av enkla ekonomiska frågor och Sparandets betydelse (mellanståndet). Arbetsets betydelse, Familjen och hemmet och Utbildningens ekonomi (högstadiet). På högstadiet bör uppmärksamhet ägnas åt sadana moment som budget, enkel bokföring, sparande, försäkringar. Den mera detaljerade handledningen av dessa moment samt

tillämpningsövningarna bör emellertid ha sin plats i hemkunskap och övriga praktiska ämnen. Samhällsekonomien har sin plats främst på högstadiet under rubriken Enkla ekonomiska frågor, Ekonomiska institutioner och Samhälls-ekonomi. Bland ekonomiska frågor, som kan tas upp och ges en elementär och konkret behandling, märkes: konsumtion och produktion, nationalinkomst, inkomstfördelning, sparande, kapitalbildung, ränta, penningvärde, index, konjunkturer, rationalisering och arbetsfördelning, in- och utrikeshandel, valutor, företagsformer samt näringsslivs organisationssätt.

10. En viktig uppgift är att föra eleverna i kontakt med föreningslivet. Föreningskunskap har därför upplagits bland huvudmomenten. Skolföreningarna samt ungdomsföreningar och andra sittande naturförsättningar, å andra sidan mänskligt arbete och samhällsdatning.

Eleverna bör få lära sig att förstå och använda kartor och övriga hjälpmödel vid geografistudiet.

Studiet skall bidraga till att genom faktiskt kunskap skapa förståelse för andra ländar och folk och därigenom underlätta kontakten med dem.

Huvudmoment

Ldgstadiet

(Ingår i hembygdskunskapen under rubriken I hembygden och ute i världen.)

Mellanstadiet

Sveriges geografi: natur och arbetsliv i olika delar av landet, viktiga orter och samfärdsleider, bebyggelse, indelning i landskap och län. Det övriga Europa, särskilt grannländerna, och de främmande världsdelarna: elementär kunskap om natur-

bildningsarbete till frågorna om den enskilda uppgifter i ett sådant samhälle.

13. Den teoretiska yrkesorienteringen kan fördelas mellan klasserna 7, 8 och 9 (ca 10 timmar): fortsatt orientering om utbildningsvägar, yrken och arbetsmarknadsfrågor (9 a och 9 y) respektive orientering om gymnasietts linjedelning och mål (9 g).

Geografi

förhållandena, bilder ur arbetslivet, något om bebyggelse och samfärdsel, skildringar av olika folk och deras levnadsförhållanden, viktiga geografiska namn, orientering på kartan. Översikt av världshavet.

Nägot om de geografiska upptäckterna. Jordens form, globen, gradhätet och kartan. Övning att i anslutning till lämpliga intresseområden eller arbetsproblem samla geografiska fakta ur olika källor. Andra geografiska övningar av enklare slag. Exkursioner.

Högstadiet

Klass 7 och 8: Länder och områden, valda så att undervisningen belyser olika klimat- och naturområden samt skiftande näring- och kulturförhållanden.

Fysisk geografi med särskild hänsyn till Norden. De nordiska ländernas näringsliv och befolkningstörhållanden.

Exkursioner och övningar.

Klass 9: Fördjupat studium av det För vart land viktiga världshamnar och handelsvägar. Tätorerna och deras uppkomst. Sveriges sociala geografi. Hembygden. Exkursioner och övningar.

Annämnningar

skriftliga rapporter, muntliga redogörelser och medverkan i diskussioner.

1. Huvudmomenten anger, vad *grundkursen i allmänhet* bör omfatta, dvs. det som samtliga elever på ifrågavarande stadium bör arbeta med. En del av grundkursen — en kärna av oumbärliga färdigheter och kunskaper — bör om möjligt alla elever lära sig att säkert behårska.

Utöver grundkursen skall elevernas arbete omfatta *överkurser*. Av dessa kan en del vara gemensamma för klassavdelningens elever och avpassade med hänsyn till klassens standard, lärarnas och elevernas särstilda intressen samt lokala förhållanden. Dessutom bör så många elever som möjligt, enskilt eller i mindre grupper, arbeta med individuella överkursuppgifter, vilkas inriktning, omfang och svårighetsgrad självfaller beroende av varje elevs intresse och förmåga. Sadana uppgifter, såväl inom som utan huvudmomentens område, bör väljas i samråd med eleverna. I fråga om både grundkurs och överkurs bör arbetsmetoder och redovisningsätt så långt möjligt anpassas efter elevernas individuella förutsättningar.

Överkurserna i geografi kan omfatta exempelvis det stoff i läroböckerna, som inte medtages i grundkursen, vidare stoff från läse- och brevidläningsböcker, kartor och annat tryck, även tidningar och tidskrifter, samt egna iakttagelser och undersökningsrapporter.

2. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, göra egna iakttagelser och sammansättningar och på grundval härv dra slutsatser. Det självständiga arbetet, överkurserna inräknade, kan redovisas bl. a. genom

Beneluxstaterna och Västtyskland), För- enta staterna, Sydamerika, Sovjetunionen, om tiden medger Donaubäckenet med angränsande länder. Då vid studiet i klass 9 av det svenska näringslivet exporten och importen behandlas, görs utblickar till några av de områden, med vilka vårt land utbyter varor.

3. Målmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupperbete eller andra former av samverkan mellan kamrater.

Matematik

Mål

Undervisningen i matematik har till uppgift att ge kunskap och färdighet i räkning, samt någon förtrogenhet med algebra och geometriins elementära begrepp och metoder. Eleverna bör förvärva säkerhet och snabbhet i såväl huvudräkning som skriftlig räkning. De bör göras förtrogena med allmänt brukliga matematiska uttryck, och deras natur- och samhällsorientering bör vidgas genom räkneproblemens sakliga innehåll. Ximnets logiska bildningsvärde bör tillvaratas både inom aritmetiken, algebra och geometrin. Genom undervisningen i geometri bör förmågan av rumstillsättning uppövas och den geometriska fantasiin utvecklas. Elevernas personlighetsföstran bör befärljnas därigenom, att de får erfara vikten av samvetsspråk och mycket noggrant arbete samt nödvändigheten av tankes- och viljeanställning för att förelagda uppgifter skall kunna lösas.

5. Vid studiet av det övriga Europa och de främmande världsdelen på mellanstadiet tages särskild hänsyn till mera betydelsefulla områden eller städer. Anknytning till och jämförelser med förhållandena i hembygden och hemlandet är för detta studium av värde. Kartan ges en central plats i undervisningen.

6. Ledmotivet för studiet på högstadiet av de valda områdena och länderna bör vara natur- och kulturfaktörernas skiftande betydelse för människan samt olika folkens beroende av och samhörighet med varandra. Den geografiska bakgrundens till aktuella företeelser inom produktion och handel skildras. Beträffande stoffutvaltet kan exempelvis följande indelning vara lämplig: tropiska områden (Brasilien, Kongo, Java), monsunområden med tätbygder (Indien, Kina, Japan), ökenområden med oaskultur (Egypten, eventuellt Iran), Sydeuropa (typland Italien), Västeuropa (Storbritannien, Frankrike,

traktion av högt 3-siffriga tal. Inlärande av subtraktionsstabellen.

Räknesättet multiplikation. Multiplikationsuppgifter med multiplikatorer inom talområdet 1–10, uträkna med additionsuppsättning. Övning av multiplikationsstabellen till 10×10 men utan krav på full färdighet.

Räknesättet division. Innehålls- och delningsdivisioner uträkna med stöd av multiplikationsstabellen, samt innehållsdivisioner med kvoten ej mer än 6, uträkna med subtraktionsuppsättning.

Särskilda huvudräkningsövningar. Övning att lösa enkla problem med ett räknesätt. Allmänt brukliga längd-, vikt-, rymd- och tidsmått samt myntenheter och stycketalsorter. Enkla sortförvandlingar mellan två sorter.

Mellanstadiet
Aritmekik
Talsystemet till miliarter.
De fyra räknesättten i hela tal och decimalbråk. Inlärande av multiplikationsstabellen.

Allmänna bråk: uppfattning och beteckning, förlängning och förkortning, förvandling till decimalbråk, addition och subtraktion av de vanligast förekommande bråken, multiplikation med heltalsmultiplikator och motsvarande division med heltalsdivisor.

Procentbegreppet med enkla tillämpningar.
Särskilda huvudräkningssövningar.
Ekvationer av enklaste slag.
Uppgifter med olika räknelecken och parenteser.

Uppritning och tolkning av enkla diagram.

Praktisk geometri

Några viktiga geometriska grundbegrepp.

Längd-, yt- och ryndmåttet. Beräkning av rektagel- och triangleytor samt av rätta pelares ympd.

Vinkelar och vinkelräkning. Vinkelsumman i en triangel. Några egenskaper hos cirkeln.

Något om olika slag av trianglar, syror och månghörningar.

Något om kongruens, likformighet och symmetri.

Enkla konstruktioner med passare och linjal. Mätningssövningar.

Tillämpningsproblem av skilda slag

Praktiska problem i vardagslivet med särskilt beaktande av barnens intressen samt problem i anslutning till undervisningen i andra ämnen.

Problem för inövande av enkla matematiska tankgångar, t. ex. reguladetriuppgifter, beräkning av bråkdel av ett tal, enkla medelvärdesproblem.

Överslagsberäkningar.

Vanliga sortförförändringar och i samband därmed översikt av mätt- och viktsystem.

Högstadet (klass 7—8)

A ritmetrik

Översikt av positionssystemet.

De fyra räknesätten i hela tal, decimalbråk och allmänna bråk.

Positiva och negativa tal.
Något om kvadratrötter.
Huvudräkningssövningar.

Procent och promille med tillämpningar.

Uppgifter med olika räknelecken och parenteser.

Algebra

Sifferrekvationer med en obekant jämt tillämpningar.

Använtning av formler och i samband därmed lättal algebraiska räkningar.

Grafisk framställning.

Geometri

Något om circkelns geometri. Circkelns omkrets och yta.

Pythagoras' sats med enkla räkneexempel.

Det viktigaste om kongruens och likformighet med praktiska tillämpningar.

Rätliniga figurers ytor.
Enkla fältmätningsövningar.

Räta pelares volym. Cylinderns volym och mantelyta.

Något om pyramidens, konens och klotets volym.

Tillämpningsproblem av skilda slag och allmän matematisk orientering

Praktiska problem i vardagslivet med särskilt beaktande av elevernas intressen samt problem i anslutning till undervisningen i andra ämnen.

Problem för inövande av enkla matematiska tankgångar.

Överslagsberäkningar.

Översikt av mätt- och viktsystemen. Allmänt brukliga matematiska uttryck.

Högstadet (klass 9 a och 9 g)

Kursen uppdelas i två alternativskurser: en med tyngdpunkten i algebra och

geometri och en med tyngdpunkten i aritmetik. Av klassens alla elever bör följa den gemensamma kursen läsas:

Repetition och fördjupning av förut inhämtad kurs.

Tabeller och diagram.

Enkla statistiska begrepp.

Allmänt brukliga matematiska uttryck och beteckningar.

I alternativkurs 1 ingår följande moment:

Algebra

De fyra räknesätten med bokstavstryck.

Ekvationer och ekvationssystem av första graden.

Räkning med kvadratrötter.

Begreppet irrationellt tal.

Proportionalitet. Praktiska tillämpningsuppgifter.

Grafisk framställning.

Geometri

En systematisk genomgång av viktigare geometriska satser med bevis. Särskilt uppmärksammas transversal- och likformighetsatserna samt Pythagoras' sats.

Planimetriska och stereometriska beräkningar.

I alternativkurs 2 ingår följande moment:

Fortsatt övning av de fyra räknesätten i hela tal, decimalbråk och allmänna bråk.

Fortsatt tillämpning av ekationsmetoden.

Uppgifter valda med hänsyn till det praktiska livets krav och till undervisningen i andra ämnen, särskilt samhällskunskap.

Användning av tabeller angående försäkringar och sammansatt ränta.

Om främmande länders nynt. Procent- och promilleräkning med tillämpningar.

Något om konen och klotet. Geometriska uppgifter av praktisk betydelse.

Anmärkningar

1. Huvudmomenten anger, vad grundkursen i allmänhet bör omfatta, dvs. det som samtliga elever på ifrågavarande stadium bör arbeta med. En del av grundkursen — en kärna av oumbärliga färdigheter och kunskaper — bör möjliggöra alla elever lära sig att säkert behärskas.

Utöver grundkursen skall elevernas arbete omfatta överkurser. Av dessa kan en del vara gemensamma för klassavdelningens elever och anpassade med hänsyn till klassens standard, läarnas och elevernas särskilda intressen samt lokala förhållanden. Dessutom bör så många elever som möjligt, enskilt eller i mindre grupper, arbeta med individuella överkursuppgifter, vilkas inriktning, omfang och svårighetsgrad självfallet blir beroende av varje elevs intresse och förmåga. Sådana uppgifter, såväl inom som utom huvudmomentens område, bör väljas i samråd med eleverna. I fråga om både grundkurs och överkurs bör arbetsmetoder och redovisningsätt så långt möjligt anpassas efter elevernas individuella förutsättningar.

Överkurserna i matematik kan omfatta sifflnads- och tillämpningsuppgifter men också få den formen, att elever med stora förtidsättningar för ämnet tillåtes att arbeta med en kurs, avsedd för högre klass.

2. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, utöver egna

försök, göra egna iakttagelser och sammantällningar och på grundval därvägning. Lättare uppgifter inom det högre talområdet behandlas i allmänhet före svårare inom det lägre.

7. Additions- och subtraktionslärlerna bör i allmänhet vara inlärda före andra skolårets slut. Med additionstabellen menas här summorna av två en-siffriga tal vilka som helst, och med subtraktionsstabellen de motsvarande subtraktionsuppgifterna.

8. Multiplikationstabellen övas särskilt under tredje skolåret och bör inläras fullständigt i fjärde klass.
9. Den mera systematiska kursen i allmänna bråk torde börja påbörjas under femte skolåret. Men i god tid före arbetet med de särskilda kursmomenten bör barnen göras bekanta med bråktalet och deras beteckning. Denna förberedelse kan ske redan under fjärde skolåret. Ges den förberedande undervisningen i allmänna bråk först i femte klassen, bör likvärt tillses, att rätt längtid förflyter mellan denna förberedelse och den följande kursen i allmänna bråk.

10. Kursmomentet Nägot om kvadratrötter i klasserna 7—8 avser att göra eleverna bekanta med begrepp och beräkning och ge dem färdighet i användning av en rotatboll.

11. Kursen i geometri i klasserna 7—8 omfattar framför allt planimetrisk och stereometrisk beräkning. Den systematiska genomgången av geometriska satser med bevis hör till klass 9. De mera matematiskt begåvade eleverna bör emellertid redan i klasserna 7—8 göras bekanta med hur en geometrisk sats bevisas med hjälp av andra satser.

12. I anslutning till kursmomentet Enkla fältmätningsövningar är det lämpligt att låta eleverna syssla med indirekt mätning av avstånd och höjder inom talområdet över 10, t. ex.

$56 + 3$, men ej $56 + 8$ (alltså ej tiotals-övergång). Lättare uppgifter inom det högre talområdet behandlas i allmänhet före svårare inom det lägre.

3. Malmövetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupparbete eller andra former för samarbete mellan eleverna.

4. Samverkan bör ske med undervisningen i fysik, samhällskunskap, hem-kunskap, teknik och slöjd. I gorillagaste mån bör valet av uppgifter stödja undervisningen också i övriga ämnen. Matematikundervisningen bör lämna stöd åt undervisningen i modersmålet genom att ge övning i exakt läsning samt i muntlig och skriftlig framställning.

5. Ett huvudsyfte vid räkneundervisningen bör vara, att eleverna erhåller färdighet i huvudräkning. Så ofta det finns lämpligt, bör de åskådliggörande räkneexempel, som avser att införa eleverna på ett nytt område, väljs så, att de kan lösas genom huvudräkning. Under lägstadiets två första terminer är allräkning huvudräkning. Först efter införande av skriftliga metoder för uträkning av tecknade uppgifter blir särskilda huvudräkningsövningar behövliga.

6. Lägstadiets kurs innehåller momentet **Uppfattning och beteckning** av talen inom talområdet 1—10 000. Detta moment kan fördelas på de tre årskurserna så, att talområdet utsträcktes till 100 i första klass, till 1 000 i andra klass och till 10 000 i tredje klass. Därvid måste dock iakttagas, att i första klass endast mycket lätta uppgifter behandlas inom talområdet över 10, t. ex.

samt med mätning av höjd- och synvinklar.

13. Som exempel på allmänt brukliga matematiska uttryck och beteckningar, redogörser och medverkan i diskussioner.

Naturvetenskapliga ämnen

De naturvetenskapliga ämnena ingår på lägstadiet i **hembygdskunskap**, utgör på mellanstadiet ett särskilt ämne, **naturkunnighet**, och är på högstadiet uppdelade i ämnen **biologi med hälsosära, fysik och kemi**.

Mål

Undervisningen i de naturvetenskapliga ämnena har till uppgift att ordna och komplettera det vetande om naturföreteelser, som eleverna alltifrån förskoleåldern tillägnar sig genom en mangfold iakttagelser i naturens, lekens och arbetslivets värld, och att därutöver ge kunskaper om naturen eller eller kan studeras genom enkla försök, att ge eleverna kännedom om vissa praktiska tillämpningar av betydelsefulla upptinningar och upptäckter, i de lägre klasserna särskilt inom hemmets värld, samt att ge eleverna kunskap om världsbild och dess förändring genom tiderna.

Undervisningen i **kemi** har till uppgift att ge eleverna kunskap om de kemiska föreningarna och reaktioner av grundläggande typ. Den skall dessutom ge en inblick i vardagslivets kemi och förståelse för kemins uppgifter i industri, jordbruk och hushåll.

Undervisningen i **biologi med hälsolära** har till uppgift att göra eleverna förtroagna med den levande naturen, klargöra de levande varelsernas beteckning och ge dem färdighet i användning av en rotatboll.

Undervisningen i **matematiken** har till uppgift att ge eleverna kunskap om de matematiska grundbegreppen samt om viktiga matematiska föreningar och reaktioner av grundläggande typ. Den skall dessutom ge en inblick i vardagslivets kemi och förståelse för kemins uppgifter i industri, jordbruk och hushåll.

Naturkunnighet

Mål

(Se mål för naturvetenskapliga ämnen sid. 43).

Huvudmoment

Lägstadiet

(Ingår i hembygdskunskapen under rubriken Hemmet och skolan, Växter och djur, Hälسان; se sid. 28).

Mellanstadiet

Biologi med hälsolära

Undersöknings av några växters byggnad och iakttagelser av växternas viktigaste livssytringar. Växternas forplantning och spridning. Enkla försök. De vanliga svenska djurens utseende och levnadsvanor.

Studium av hembygdens viktigaste växter och djur. Växter och djur i skilda delar av världen. Främmande länders viktigaste växter och djur.

Natur- och djurskydd; naturvård.

Människokroppen: något om de viktigaste organens byggnad, funktioner och vård. Personlig hygien. Något om hemmets och samhällets hygien. Sexualundervisning.

Enkla övningar i mätning och vägning.

Värme och väderlek: försök som visar värnets inverkan på kroppars storlek; termometern; något om smältning, koking, förätning och avdunstning; vattnets kretslopp i naturen; väderleksikatter.

Något om ljuset samt om ljusets återkastning och brytning. Kompassen. Magneterna och magnetpo- ler.

fallet blir beroende av varje elevs intresse och förmåga. Sadana uppgifter, såväl inom som utanom huvudmomentens område, hör väljas i samråd med eleven. I fråga om både grundkurs och överkurs bör arbetsmetoder och redovisningsätt så långt möjligt anpassas efter elevernas individuella förutsättningar.

Överkurserna kan omfatta exempelvis det stoff i läroböckerna, som inte medtagits i grundkursen, sloss från läse- och brediträsningsböcker och annat tryck, även tidningar och tidskrifter, vidare egena iakttagelser samt mindre undersöknings.

2. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, utföra egna försök, göra egna iakttagelser och sammansättningar och på grundval därför dra slutsatser. Det självständiga arbetet, överkurserna inräknade, kan redovisas bl. a. genom skriftliga rapporter, muntliga redogörelser och nedverkan i diskussioner.

3. Målmotivet bör man söka vänjehandverket vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupparbete eller andra former av samverkan mellan kamrater.

4. Naturkunnighetens delar har upp-

tagits var för sig, men i skolarbetet måste en samordning ske. Exempelvis bör de biologiska och kemiska momenten förenas vid den elementära behandlingen av växternas näringssberedande, nedan de fysiska momenten om ljuset och ljuset kan tagas upp i anslutning till de biologiska om hörsel- och synorganen.

Undervisningen om växter och djur i skilda delar av världen, om främmande länders viktigaste växter och djur samt om värme och väderlek sker i nära samband med geografiundervisningen. Naturkunnighetsundervisningen bör dessutom samverka med undervisningen i teknning, praktiska ämnen (slöjd, hemkunskap, trädgårdskötsel) gymnastik, lek och idrott (kompassen) och musik (ljudet). Även vid undervisningen i naturkunnighet bör man i möjligaste mån uppmärksamma och utveckla elevernas förmåga att tala, läsa och skriva.

5. I fråga om växternas byggnad medtages huvudsakligen yttrre drag rörande rot, stam, blad och blomma. De livsyttringar, som lämpligen här kan behandlas, är de mera påtagliga, såsom grönning, tillväxt, pollination, samt sadana drag som direkt hör till årsrytmen. Hembygdens växter och åminstone lägre djur bör studeras även under excursioner.

Biologi

Mål

(Se mål för naturvetenskapliga ämnen sid. 43.)

Huvudmoment

(*Läg- och mellanstadiet*, se Naturkunnighet sid. 44.)

Klass 7 och 8: Kort översikt av växtrikets huvudgrupper. Växternas livsställningar. Praktisk tillämpning på jordbruks- och skogsbrukets områden. Ogräs, skadeinsekter och växtsjukdomar.

Kort översikt av djurrikets huvudgrupper. Något om husdjurens egenskaper och skötsel samt deras roll i produktionen.

Sveriges viktigaste växt- och djursamhällen samt växters och djurs invandring till Sverige. Fördjupat studium av några av hembygdens växt- och djursamhällen, som inte medlags i grundkursen, vidare stoff från läse- och breditläsningsböcker och annat tryck, även tidningar och tidskrifter, samt egena iakttagelser och mindre undersökningar.

Överkurserna i biologi ned hälsoläroböckerna, som inte medlags i grundkursen, vidare stoff från läse- och breditläsningsböcker och annat tryck, även tidningar och tidskrifter, samt egena iakttagelser och mindre undersökningar.

2. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, utföra egen försök, göra egen iakttagelser och sammantällningar och på grundval därav dra slutsatser. Det självständiga arbetet, överkurserna inräknade, kan redovisas bl.a. genom skriftliga rapporter och laborationsredogörelser, muntliga redogörelser och medverkan i diskussioner.

3. Måmedvetet bör man söka väntagelserna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Atskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupparbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.

4. Biologistudiet bör i görligaste mån samordnas med i främsta rummet kemifysik, geografi, teknning, slöjd, hemkunskap och trägårdsskötsel. I fråga om samhällshygieniska problem sker samverkan mellan hälsolära och samhällskunskap. Alkoholfrågans medicinska sida behandlas i hälsoläran och dess sociala aspekter i samhällskunskapen. Även vid undervisningen i biologi bör man i möjligaste mån uppmärksamma och utveckla elevernas förmåga att tala, läsa och skriva.

Utöver grundkursen skall elevernas arbete omfatta överkurser. Av dessa kan en del vara gemensamma för klassavdelningens elever och anpassade med hänsyn till klassens standard, lärarnas och elevernas särskilda intressen samt lokala förhållanden. Dessutom bör så många elever som möjligt, enskilt eller i mindre grupper, arbeta med individuella överkursuppgifter, vilkas inriktning, omfang och svårighetsgrad självtället beröende av varje elevs intresse och förmåga. Sådana uppgifter, savili inom som ute om huvudmomentens per liksom av hembygdens växt- och

område, bör väljas i samband med eleverna. I fråga om både grundkurs och överkurs bör arbetsmetoder och redovisningsätt så långt möjligt avpassas efter elevernas individuella förutsättningar.

Överkurserna i biologi ned hälsoläroböckerna, som inte medlags i grundkursen, vidare stoff från läse- och breditläsningsböcker och annat tryck, även tidningar och tidskrifter, samt egena iakttagelser och mindre undersökningar.

2. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, utföra egen försök, göra egen iakttagelser och sammantällningar och på grundval därav dra slutsatser. Det självständiga arbetet, överkurserna inräknade, kan redovisas bl.a. genom skriftliga rapporter och laborationsredogörelser, muntliga redogörelser och medverkan i diskussioner.

3. Måmedvetet bör man söka väntagelserna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Atskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupparbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.

4. Biologistudiet bör i görligaste mån samordnas med i främsta rummet kemifysik, geografi, teknning, slöjd, hemkunskap och trägårdsskötsel. I fråga om samhällshygieniska problem sker samverkan mellan hälsolära och samhällskunskap. Alkoholfrågans medicinska sida behandlas i hälsoläran och dess sociala aspekter i samhällskunskapen. Även vid undervisningen i biologi bör man i möjligaste mån uppmärksamma och utveckla elevernas förmåga att tala, läsa och skriva.

5. Studiet av växtrikets huvudgrupper liksom av hembygdens växt- och

djursamhällen bör ske i samband med exkursioner, vid vilka även naturskydds punkter bör framhällas. En viss grad av artkunskap bör eftersträvas. De växifysiologiska frågor, som skall behandlas på högstadiet, ligger inom ämnesomsättningens område; andning, näringssupplagande, vattenbalans samt viktiga byggnadsdrag i samband däremed. Studiet bör ske i samband med försök. De praktiska tillämpningarna på jord- och skogsbruksområden belyses vidare i högre skolor.

Fysik

Optik: belysningslagen; ljusets brytning och färgspridning; bildalstring i linser.

Olika slag av strålning.

Energiens former och omvandlingar; energilagen. Astronomi: almanackan och tideräkningen.

Annärkningar

1. Huvudmomenten anger, vad *grundkursen i allmänhet* bör omfatta, dvs. det som samtliga elever på ifrågavarande stadium bör arbeta med. En del av grundkursen — en kärna av oumbärliga färdigheter och kunskaper — hör om möjligt alla elever lära sig att säkert behärska.

Utöver grundkursen skall elevernas arbete omfatta *överkurser*. Av dessa kan en del vara gemensamma för klassavdelningens elever och avpassade med hänsyn till klassens standard, lärarnas och elevernas särskilda intressen samt lokala förhållanden. Dessutom bör så många elever som möjligt, enskilt eller i mindre grupper, arbeta med individuella överkursuppgifter, vilkas inriktning, omfang och svårighetsgrad självtället beröende av varje elevs intresse och förmåga. Sådana uppgifter, vilkas inriktning, omfang och svårighetsgrad självt

av några av hembygdens växt- och djursamhällen samt särskilt alkohol, infektions- sjukdomar, sexualfrågor, social hälsovårdsamt särskilt i klass 9 y yrkeshygien. Huvuddraget är utvecklingsläran och ärflighetsläran.

Mål
(Se mål för naturvetenskapliga ämnena sid. 43.)

Huvudmoment
(*Läg- och mellanstadiet*, se Naturkunghet sid. 44.)

Högstadiet
Klass 7 och 8: Övningar i vägning och mätning.

Egenskaper hos vätskor och gaser. Värme och väderlek; kroppars utvändigstörhållanden, termometern, värmets spridning, övergång mellan de olika aggregationstformerna; luftens fuktighet; väderlekskartor; värmemotorer. Elektricitetslära: galvaniska element och ackumulatorer; den elektriska strömmens verkan; elektriska enheter; Ohms lag; induktionsströmmar. Astronomi: himlakropparnas verkliga rörelser; nägot om världsbilden genom tiderna.

Klass 9 a och 9 g: Kraft och rörelse. Mekaniskt arbete.

Kvantitativ behandling av vissa delar av värmeläran.

Ljudets natur och forplantning.

Människokroppen bör i jämförelse med samma moment på mellanstadiet innebära en fördjupning med särskild vikt lagd vid ämnesomsättningens organ, innre sekretion samt nerv- och sinnesorgan. Vid sexualundervisningen i klass 9 beaktas de metodiska anvisningar här för, som utgivits av Kungl. Skolöverstyrelsen för lärare i högre skolor.

Optik: belysningslagen; ljusets brytning och färgspridning; bildalstring i linser.

Olika slag av strålning.

Energiens former och omvandlingar; energilagen. Astronomi: almanackan och tideräkningen.

fallet blir beroende av varje elevs intresse och förmåga. Sådana uppgifter, såväl inom som ute om huvudmomenten område, bör väljas i samråd med eleverna. I fråga om både grundkurs och överkurs bör arbetsmetoder och redovisningssätt så långt möjligt anpassas efter elevernas individuella förutsättningar.

Överkurserna kan omfatta exempelvis det stoff i läroböckerna, som inte medtagits i grundkursen, vidare stoff från läse- och brevidläsningsböcker och annat tryck, även tidningar och tidskrifter, samt egna iakttagelser och mindre undersökningar.

2. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, utföra egena försök, göra egna iakttagelser och sammantällningar och på grundval därför dras slutsatser. Det självständiga arbetet, överkurserna inräknade, kan redovisas bl.a. genom skriftliga rapporter och laborationsredogörelser, muntliga redogörelser och medverkan i diskussioner.

3. Måmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupparbete eller andra former av samverkan mellan kamrater.

4. Fysikstudiet bör i görligaste mån samverka med i främsta rummet matematik, kemi, biologi, hemkunskap och slöjd men också med kristendomskunskap (världsbilden och dess förändringar), historia (världsbilden, uppfinnings och upptäckter, teknikens historia i övrigt), geografi (värmeeffekter och derlek), musik (ljudet). Även vid undervisningen i fysik bör man i möjligaste mån uppmärksamma och utveckla elevernas förmåga att tala, läsa och skriva.

5. Vissa moment återkommer på alla

stadier. Sålunda gör eleverna på lagstadiet bekantskap med tidsindelningen och de elementära himmelsfenomenen. På mellanstadiet behandlas himlakropparnas skenbara rörelser och bekantskapen med stjärnhimmelen utvidgas. På högstadiet studeras himlakropparnas verkliga rörelser och världsbildens förändringar genom tiderna. I klass 9 tillkommer slutligen ett fördjupat studium av almanackan och av stjärnhimmelen. Ett liknande förfarande med fördjupning och utvidgning sker på de flesta av ämnets områden.

6. Övningarna i mätning och vägning i klass 7–8 syftar bl. a. till förståelse av begreppet täthet. Bland egenskaperna hos vätskor och gaser behandlas lämpliga vätskors tryck, Arkimedes' lag, kommunicerande kärl, enkla ytspännings- och kapillärfenomen, luftens tryckverkningar (barometern och några olika slag av pumpar), instängda gasers tryck (manometern). Hur mycket av den elektriska strömmens kemiska verkaningar som skall behandlas, bestämmes i samråd med läraren i kemi. I anslutning till induktionsströmmar studeras lämpligen generatorn, transformation av elström, elmotor, kraftöverföring, gnistinduktorn och telefonen. De faror, som kan vara förbundna med den elektriska strömmen, bör omnämñas.

I klass 9 bör begreppen tyngd och kraft klargöras, likaså sammansättning av krafter och i samband därmad hävstångslagen, lagen för lutande planet och kroppars tyngdpunkt. Olika slag av rörelse och friktionen bör behandlas. Längdutvidgningen för någon fast kropp bör bestämmas kvantitativt, likaså lufttens utvidgning; i samband med mätning av värmemängder klargöres begreppen specifikt värme, smältvärme och ångbildningsvärme. I samband med genomböringen av olika slag av strålning

nämnes något om atomen och dess byggnad. Förstås hör göras för bestämning av värmeeffektiens mekaniska ekvivalent.

Kemi

en del vara gemensamma för klassavdelningens elever och anpassade ned hänsyn till klassens standard. Järrarnas och elevernas särskilda intressen samt lokala förhållanden. Dessutom bör så många elever som möjligt, enskilt eller i mindre grupper, arbeta med individuella överkursuppgifter, vilkas inriktning, omfang och svårighetsgrad självfaller beroende av varje elevs intresse och förmåga. Sådana uppgifter, såväl inom som ute om huvudmomentens område, bör väljas i samråd med eleverna. I fråga om både grundkurs och överkurs bör arbetsmetoder och redovisningsätt så långt möjligt anpassas efter elevernas individuella förutsättningar.

(Se mål för naturvetenskapliga ämnen sid. 43.)

Huvudmoment (*Lägg och mellanstadiet*, se Naturkunsnighet, sid. 44.)

Högstadiet

Klass 8: Kemiska grundbegrepp: grundämnen, föreningar och blandningar.

Oxidation och reduktion.

Neutralisation: syror, metallhydroxider, ammoniak.

Kemiska formlers innebörd och användning.

Elektrolyt, ionbegreppet, enklajonreaktioner.

De viktigaste organiska ämnesgrupperna.

Kemin i industrins, jordbruks och hushålls tjänst.

Klass 9 a och 9 g: Fortsatt behandling av den oorganiska och organiska kemien. Praktiska tillämpningar.

Annärmningar

1. Huvudmomenten anger, vad *grundkursen* i allmänhet bör omfatta, dvs. det som samtliga elever på ifrågavarande stadium bör arbeta med. En del av grundkursen — en kärna av oumbärliga färdigheter och kunskaper — bör om möjligt alla elever lära sig att säkert behärska.

2. Måmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga moment återkommer på alla

3. Måmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga moment återkommer på alla

valent och den elektriska energiens värmeeffektiens.

Förstås hör göras för bestämning av värmeeffektiens mekaniska ekvivalent.

av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupperarbetet eller andra former av samverkan mellan eleverna.

4. Kemistudiet bör i görigaste mån samverka med undervisningen i fysik, biologi och hemkunskap (kostlära). Även vid undervisningen i kemi bör man i möjligaste mån uppmärksamma och utveckla elevernas förmåga att tala, läsa och skriva.

5. Kemiska tecken, kemiska former och atombegreppet bör införas på ett tidigt stadium. Genom kvantitativa försök samt enkla räkneexempel i anslutning därtill behandlas kemiska lagar. Av syror behandlas klorvätesyra, svavelsyra, salpetersyra, kolsyra, kiselsyra och torfsyra, av hydroxider natrium-, kalium- och calciumhydroxid. Endast sådana elektrolyser som har enkelt för-

val av motiv och framställningssätt. Naturstudier och figurteckning, handsperspektiv. Lösning av färg-, material- och kompositionssproblem samt tekniska problem med egna erfarenheter som utgångspunkt.

Fri modellering: leverbeten med motiv och uppgifter från omvärlden och fantasin och i anslutning till konst och konsthantverk.

Teknisk ritning, textning, trycksaksritning, mönsterleckning, modeleckning, heminredning och illustrationsleckning efter anlägg och fallenhet.

Konststudier: studium av konst och konsthantverk från olika tider med hänsyn till historia, kvalitet och teknik; studiebesök.

Anmärkningar

1. Vid undervisningen måste hänsyn tagas till att elevernas individuella förutsättningar för ämnet i hög grad varierar. Arbetsmetoder och uppgifter bör så långt som möjligt anpassas efter varje elevs begåvningstyp och intresse. Ämnets huvuduppgift att ge tillfälle till skapande verksamhet kommer till sin rätt endast genom utpräglad individuallisering och hänsyn till elevernas egna önskemål.

2. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självtändigt och att därvid utnyttja olika slag av studie- och arbets-

material och göra egna iakttagelser. De bör så långt som möjligt välja egna motiv och eget framställningssätt.

3. Måhmedvetet bör man vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt sammarbete med kamrater. Åtskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupperhete eller andra former av samverkan mellan eleverna.

4. Teckningsundervisningen bör i görigaste mån samverka med undervisningen i så gott som alla skolans ämnen, då det gäller fri målning eller ritning. I fråga om fackteckning samordnas undervisningen med undervisningen i matematik, fysik och slöjd. Det konsthistoriska studiet, som i tekningsämnet bör omfatta stiftstudium och tillämpad konsthistoria, skall anordnas i samverkan med historieundervisningen.

5. Som exempel på lämpliga uppgifter för den fria teckningen och målningen kan nämnas: illustrering av händelser ur bibeln, historieböcker, sagor och äventyrsböcker, porträtt av personer i barnens omgivning och fantasiporträtt, motiv från naturen, klassarbeten, där alla arbetar på samma motiv, dekorativa motiv i anslutning till årets högtider, teaterföreställningar o. d., dekorering av nyttotörenmål.

6. Studiebesök i ateljéer, museer, verkstäder, fabriker och affärer bör om möjligt anordnas.

Huvudmoment
Lägstadielet
(Ingår i hembygdskunskaps under rubriken Arbetsövningar.)

Mellanstadielet

Fri målning och teckning: målning som klargör färgens och materialets möjligheter; målning och teckning med olika slags material i anslutning till det övriga skolarbetet samt med motiv från omvärlden och fantasin. Textning. Modellering med motiv från omvärlden och fantasin.

Konststudier: visning av för älders- stadiet lämplig konst (original, reproduktioner, ljusbilder); studiebesök.

Högstadielet
Fri målning och teckning med fritt

av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupperarbetet eller andra former av samverkan mellan eleverna.

4. Kemistudiet bör i görigaste mån samverka med undervisningen i fysik, biologi och hemkunskap (kostlära). Även vid undervisningen i kemi bör man i möjligaste mån uppmärksamma och utveckla elevernas förmåga att tala, läsa och skriva.

5. Kemiska tecken, kemiska former och atombegreppet bör införas på ett tidigt stadium. Genom kvantitativa försök samt enkla räkneexempel i anslutning därtill behandlas kemiska lagar. Av syror behandlas klorvätesyra, svavelsyra, salpetersyra, kolsyra, kiselsyra och torfsyra, av hydroxider natrium-, kalium- och calciumhydroxid. Endast sådana elektrolyser som har enkelt för-

Teckning, målning och modellering

Mål

Undervisningen i teckning, målning och modellering har till uppgift att väcka och fördjupa elevernas skaparhjäde, att låta dem ge fritt uttryck för sina erfarenheter och sin fantasi samt att utveckla deras skapande förmåga.

Undervisningen skall också ge kunskaper och färdigheter i frihandsteckning, målning, modellering och fackteckning, ge någon förortgenhet med stillära och bereda tillfälle till konststudier samt under elevernas arbete med skilda material utveckla deras känsla för form och färg.

Såväl skolans miljö som studiebesök och egentlig undervisning skall syfta till att väcka elevernas intresse och förståelse för skönhetsvärden och kvaliteter i konst och konsthantverk.

Musik

1. Tillfället till specialundervisning i instrumentalmusik.

Musikundervisningen har till uppgift att med musiken berika barnets liv i och utanför skolan och skapa förutsättningarna för en personlig musikkupplevelse dels i ett aktivt musicerande, framför allt i sång, dels i lyssnandet till musik. Den skall i form av praktiska erfarenheter, bl. a. spel på enkla musikinstrument, ge den förträgenhet med musikens elementa och det kunnande i musik, som kan vara ägnat att stärka intresset, fördjupa förståelsen och bilda en drygga till fortsattt aktivt musicerande efter skolidens slut.

Undervisningen bör i ett skolans eget musikliv skapa en vana till samvaro kring musiken och befördra kontakten med musiklivet utanför skolans värld. Huvudmoment

Lägstadiet

Sång

Barnvisor, enkla koraler och småningom kanon. Röstvård och tonbildning.

Övningar i syfte att utveckla gehör, känslan för grundton och för melodins rörelseriktning. Tonhöjd. Förrogenhet med treklangens toner och efterhand med skalmelodin och om möjligt med durskalans alla toner. Försök till melodiämnin. Eventuellt enkla diktar.

Lägstadiet

Sång

Övningar i att i rörelse ge uttryck för takts, rytm och innehåll i sånger och musikstycken. Lekvisor.

Instrumen

Rörelse

Övningar i att i rörelse ge uttryck för takts, rytm och innehåll i sånger och musikstycken. Lekvisor.

Instrumen

Bekantskap med enkla slag-, knäpp- och blåsinstrument i syfte att utveckla gehör och känsan för rytm.

Tillfället till specialundervisning i instrumentalmusik.

Lyssnande
Levande musik, grammofon, radio.

Sång

Övningar i att finna på små enkla melodier och rymler.

Mellanstadet

Sång

Sånger och folksånger. Koraler och delar av svenska massan.

Fortsatt uppmärksamhet åt röstvård och tonbildning. Fortsatta försök att självständigt sjunga enkla melodier efter notskrift. Fortsatta diktar.

Rörelse

Sång- och rörelselekar.

Instrumen

Slaginstrument. Enkla melodiinstrument. Alfabetiska notnamn. Förtecken och tonarter. Dur och moll. Två- och flerstämninghet samt uppmärksamheten av ett enkelt harmoniskt skeende (huvudtreklängerna), gärna i förbindelse med sång.

Tillfället till specialundervisning i instrumentalmusik.

Lyssnande

Repertoar till belysning av olika ensamblar, instrumentala och vokala, samt olika arter av musik. Musikens plats i kulturhistorien.

Såpande

Fortsatt improvisation. Försök att sammantälla musikprogram för olika tillfällen i skolans liv. Enkla sångspel.

Anmärkningar

- Vid undervisningen måste hänsyn tas till att elevernas individuella förutsättningar för ämnet i hög grad varierar. Uppgifter och metoder måste anpassas efter såväl klassens som den enskilde elevens möjligheter.
- Malmödetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Atskiliga uppgifter inom ämnet är lämpade för någon form av samverkan mellan eleverna.

- Muskundervisningen bör i görilägsta mån samverka med undervisningen i kristendomskunskap (psalmer), svenska massan, andliga sånger, moderna dersmålet (folkvisor, dikter), moderna språk, även danska och norska (visor, dikter), historia (musikhistoria), geografi (sångillustrationer för att belysa landskaps och länders egenart), fysik (ljudet) och gymnastik, lek och idrott (rytmik, leksånger). Undervisningen bör stödja modersmålsundervisningen i fråga om röstvård och genom övning i munlig framställning.
- På lagstadiet ägnas särskild uppmärksamhet åt ett naturligt sätt att sjunga samt att röstens vård och tonens klang. De i huvudmomenten nämnda enkla diktaten består däri, att läraren sjunger eller spelar små melodiska motiv och eleverna tecknar dem på linjerna. I fråga om röstvård och tonbildning ägnas smäningsom och främst på högstadiet särskild uppmärksamhet åt individuell utveckling till högre, respektive lägre röster.

- Övningarna bör utveckla och stärka känslan för taktsätt, betoning och jämna tidsvärd. På mellan- och högstadiet rekommenderas samverkan med gymnastikundervisningen: rytm i gymnastikrörelserna uppmärksammas.

6. För ensemblepletet på högstadiet rekommenderas tonett, blockflöjt, ukelele och andra enkla melodio- och ackordinstrument, i förekommande fall även tillsammans med fiol, klarinett etc.

7. På lagstadiet ges barnen tillfälle att lyssna till och lära känna igen enkla, korta musikstycken, att uppfatta och i ord uttryckta stämning (glad, sorgsen), tempo (hastigt, långsamt) och styrkegrad (starkt, svagt). Där så är möjligt anordnas övningar att känna igen några vanliga orkesterinstrument, t.ex. fiol, trumpet. På mellanstadiet vidgas repertoaren med särskild uppmärksamhet åt lättförståeliga stycken av någon klassisk tonsättare (t.ex. Mozart, Schubert) samt

spårvagn, praktiska tillämpningsövningar, ländska folkdanser; enkel form av sällskapsdans (där så befinneres lämpligt och lären har förutsättning för sådan undervisning).

Mellanstadiet

Gymnastik

Smidiggörande, muskelstärkande och koordinationsbetonade övningar, som främjar en harmonisk kroppsutveckling, god kroppshållning och ett ekonomiskt rörelsesätt; ökat antal färdighets- och prestationerbetonade övningar.

Lek

Smålek, sånglekar; enkla folkdanser; lekar och bollspel med strävan att utveckla bollteknik och samspeleteknik samt god laganda; terränglekar.

I drött

Fri idrott; övningar i att använda karta och kompass; skidlöpning; skridskoåkning, iskunskap och livräddning på is; simning och livräddning, simkunghetsprov.

I drött

Trafikundervisning
Komplettering av tidigare undervisning.
Första hjälpen vid olycksfall.

Gymnastik, lek och idrott

Mål

Undervisningen i gymnastik, lek och idrott har till uppgift att söka åstadkomma allsidig utveckling av elevernas kroppsliga anlag, god hållning och god samverkan mellan kroppens olika rörelsefunktioner, att skänka dem känsla av välbefinnande och glädje, att genom härdning öka deras motståndskraft, att frammana goda karaktärsgenskaper, laganda och självdisciplin samt att stimulera till kroppsövningar och friidrott även efter slutad skolgång.

Huvudmoment

Lagstadiet
Gymnastik
Enkla fristående övningar, huvudsakligen i form av fantasibetonade lekrörelser; omedveten rörelseskolning, där huvudvikten lägges vid att lära barnen föra sig ledigt med god hållning; enkla färdighets- och prestationerbetonade övningar.

Trafikundervisning
Skolvägens faror, trafiken och barnens utomhuslek, de vanligaste vägmärkena, trafiktecknen och optiska signalerna, gång- och cykeltrafikens huvudregler, färd med buss, tåg och

lärens deltagande i frivillig gymnastik- och idrottsverksamhet samt föreningsarbetet i samband därmed uppmuntras och stödjas.

3. Malmödetet bör man söka vänja eleverna vid gott samarbete med kamrater. Lekar och bollspel bör avse att

länderna till och lära känna igen enkla, korta musikstycken, att uppfatta och i ord uttryckta stämning (glad, sorgsen), tempo (hastigt, långsamt) och styrkegrad (starkt, svagt). Där så är möjligt anordnas övningar att känna igen några vanliga orkesterinstrument, t.ex. fiol, trumpet. På mellanstadiet vidgas repertoaren med särskild uppmärksamhet åt lättförståeliga stycken av någon klassisk tonsättare (t.ex. Mozart, Schubert) samt

länderna till och lära känna igen enkla, korta musikstycken, att uppfatta och i ord uttryckta stämning (glad, sorgsen), tempo (hastigt, långsamt) och styrkegrad (starkt, svagt). Där så är möjligt anordnas övningar att känna igen några vanliga orkesterinstrument, t.ex. fiol, trumpet. På mellanstadiet vidgas repertoaren med särskild uppmärksamhet åt lättförståeliga stycken av någon klassisk tonsättare (t.ex. Mozart, Schubert) samt

länderna till och lära känna igen enkla, korta musikstycken, att uppfatta och i ord uttryckta stämning (glad, sorgsen), tempo (hastigt, långsamt) och styrkegrad (starkt, svagt). Där så är möjligt anordnas övningar att känna igen några vanliga orkesterinstrument, t.ex. fiol, trumpet. På mellanstadiet vidgas repertoaren med särskild uppmärksamhet åt lättförståeliga stycken av någon klassisk tonsättare (t.ex. Mozart, Schubert) samt

länderna till och lära känna igen enkla, korta musikstycken, att uppfatta och i ord uttryckta stämning (glad, sorgsen), tempo (hastigt, långsamt) och styrkegrad (starkt, svagt). Där så är möjligt anordnas övningar att känna igen några vanliga orkesterinstrument, t.ex. fiol, trumpet. På mellanstadiet vidgas repertoaren med särskild uppmärksamhet åt lättförståeliga stycken av någon klassisk tonsättare (t.ex. Mozart, Schubert) samt

länderna till och lära känna igen enkla, korta musikstycken, att uppfatta och i ord uttryckta stämning (glad, sorgsen), tempo (hastigt, långsamt) och styrkegrad (starkt, svagt). Där så är möjligt anordnas övningar att känna igen några vanliga orkesterinstrument, t.ex. fiol, trumpet. På mellanstadiet vidgas repertoaren med särskild uppmärksamhet åt lättförståeliga stycken av någon klassisk tonsättare (t.ex. Mozart, Schubert) samt

länderna till och lära känna igen enkla, korta musikstycken, att uppfatta och i ord uttryckta stämning (glad, sorgsen), tempo (hastigt, långsamt) och styrkegrad (starkt, svagt). Där så är möjligt anordnas övningar att känna igen några vanliga orkesterinstrument, t.ex. fiol, trumpet. På mellanstadiet vidgas repertoaren med särskild uppmärksamhet åt lättförståeliga stycken av någon klassisk tonsättare (t.ex. Mozart, Schubert) samt

länderna till och lära känna igen enkla, korta musikstycken, att uppfatta och i ord uttryckta stämning (glad, sorgsen), tempo (hastigt, långsamt) och styrkegrad (starkt, svagt). Där så är möjligt anordnas övningar att känna igen några vanliga orkesterinstrument, t.ex. fiol, trumpet. På mellanstadiet vidgas repertoaren med särskild uppmärksamhet åt lättförståeliga stycken av någon klassisk tonsättare (t.ex. Mozart, Schubert) samt

länderna till och lära känna igen enkla, korta musikstycken, att uppfatta och i ord uttryckta stämning (glad, sorgsen), tempo (hastigt, långsamt) och styrkegrad (starkt, svagt). Där så är möjligt anordnas övningar att känna igen några vanliga orkesterinstrument, t.ex. fiol, trumpet. På mellanstadiet vidgas repertoaren med särskild uppmärksamhet åt lättförståeliga stycken av någon klassisk tonsättare (t.ex. Mozart, Schubert) samt

utveckla samspelet och en god laganda. På högstadiet utvecklas den tekniska skickligheten och en ännu högre form av samverkan inom laget i de under såväl sommar- som vinterid förekommande bollspelen.

4. Undervisningen i gymnastik, lek och idrott hör i görligaste mån samverka med undervisningen i hembygds- kunskap och samhällskunskap (trafikundervisning), geografi (hembygdens topografi, kartan), biologi (hälsolära, läran om människokroppen), fysik (kompassen och dess användning), teckning (kartskisser), musik (rytmik, vandringsånger), hemkunskap (mat-säcksberedning och lägermatlagning) och slöjd (tilverkning och reparation av redskap).

5. Färdighets- och prestationsövningarna bör ge barnen utlopp för deras utpräglat stora rörelsebehov. På låg- och mellanstadierna bör goda arbets- och viloställningar inläras. På högstadiet läggas för flickorna särskild vikt vid rytmiska övningar, för pojkena vid mer kraftbtonade och tekniska färdigheter. — Från och med klass 6 (hälst

från klass 5) bör gossar och flickor bli- da skilda gymnastikavdelningar.

6. Den fria idrotten bör först vara lekhetonad, småningom mer teknik- betonad. På mellan- och högstadierna tillkommer inslag av tävlingar, speciellt lagtävlingar, men den kontinuerliga övningen bör hela tiden vara det viktigaste.

7. Hygieniska synpunkter lämnas i lämpliga sammanhang på alla studier, på högstadiet även i form av teoretisk undervisning i kroppsövningarnas hygien, syfte och träningsmetoder.

8. Friulftsdagarna bör ägnas dels å tillämpningsövningar på vad som förut genomgått, dels å de övningar, som av praktiska skäl inte kan ordnas på vanliga lektioner. I de första två klasserna utbytes friulftsdagarna till stor del mot lekstunder. — Redogörelse för friulftsverksamheten, innefattande uppgifter om data, tidsutdräkt och övningarnas art, lämnas såsom biläggsblad till dagboken.

9. På högstadiet lämnas upplysningar om och skapas kontakt med den frivilliga gymnastik- och idrottsrörelsen.

att komma till insikt om sina praktiska anslag och skapa aktning och intresse för praktiskt arbete och praktiska yrken.

I *textilsjöden* skall eleverna lära sig tillverka enkla föremål i textil art för eget bruk och hemmets behov, förvärva kändedom om de vanligaste materialen, lära sig planera inköpen av de i ett hem förekommande textilierna samt värda dessa. Undervisningen skall utveckla elevernas förmåga till skapande arbete och deras känsla för färg, form och kvalitet och på så sätt ge estetisk fostran.

I *trä- och mettalsjöden* skall eleverna lära sig tillverka enkla föremål i trä, metall och annat material, värda ytor, utföra ytbehandlingar samt förvärva kändedom om de vanligaste materialen av redskap.

Slöjd och andra praktiska ämnen

Mål
(Se mål för praktiska ämnen, här ovan.)

Huvudmoment

Ldgstadiet

Det praktiska arbetet ingår i hembygdkunskap med arbetsövningar under rubriken Arbetsövningar i klasserna 1—3. Skoldistrikten har dessutom rätt att i klass 3 tillägga ytterligare två veckotimmar med undervisning i slöjd och enkla hemssysslor.

Mellanstadiet

S1 öjd

För undervisningen i slöjd finns två alternativ: 1) längre kurs i textilsjöjd och kortare kurs i trä- och mettalsjöjd, 2) kortare kurs i textilsjöjd och längre kurs i trä- och mettalsjöjd.

Undervisningen skall hjälpa eleverna

och kunskaper om redskapens rätta användning och vård. Undervisningen skall utveckla elevernas förmåga till skapande arbete och deras känsla för färg, form och kvalitet och på så sätt ge estetisk fostran.

Undervisningen i *hemkunskap* skall göra eleverna förtrogena med de sysslor, som förekommer i ett nutida hem, ge insikt i samhällsfrågor rörande hemmet och skapa aktning för husmoderns arbete som ett yrke samt ta sikte på familjenmedlemmarnas inbördes samarbete och trivsel.

Undervisningen i *trägårdsskötsel* har till uppgift att ge eleverna kännedom om arbete med växtodling att öka deras intresse för trevnad kring hem och skola.

a. Textilsjöjd
Sömnad för hand och på maskin.

Klädvård.
Stopning, lagnin och lappning för hand och på maskin.

Stickning.

Virkning.
Prydnads söm, vari ingår den märkning som erfordras.

Materiallära.

Måtttagning.

Tillklippning efter färdiga mönster.

Symaskinens skötsel.

b. Trä- och mettalsjöjd
De vanliga slöjdverktygens användning.

Tillverkning av några enkla föremål i trä, eventuellt med kompletterande material.

Spikning, skruvning, limning.
Enkla reparationer.

Alternativ 1 (längre kurs i textilsjöjd

Alternativ 2 (kortare kurs i textilslöjd och längre kurs i trä- och metallslöjd omfattar:

- a. Textilslöjd
Klädvård.
- Stopning och lappning.
- Materiällära.
Något sömnad för hand och på maskin.
- b. Trä- och metallslöjd
De vanliga slöjderktygens användning.

1. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags arbetsmaterial, göra egna iakttagelser och beräkningar och på grundval därvädra slutsatser.

2. Målmedvetet bör man söka vinja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Atskilliga uppgifter kan lösas under grupperbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.

3. De rika tillfällen till kontakt med hemmet, som slöjd och andra praktiska ämnen erbjuder, bör tillvaratas.

4. Samverkan bör främst ske mellan de praktiska ämnenna men även med andra ämnen, såsom modersmålet, samhällskunskap, matematik, naturkunskap, teckning och musik (tilverkning av enkla instrument).

5. Slöjden bör ej vara bunden till någon viss modellserie; arbetena bör i görligaste mån anpassas efter elevens önskningar och förutsättningar.

6. I textilslöjden kan även ingå vävning, där utrustning härför finns. Maskinsömnad, införas allmänt från och med klass 5 men kan förekomma tidihärför.

7. Undervisningen i trädgårdsskötsel anordnas, där så är möjligt. Eleverna bör helst få individuellt ansvar för egna anläggningar i skolträädgården eller vid hemmet. Vid undervisningen lägges huvudviken vid något eller några av följande alternativ: 1) prydnadsträdgård, 2) köksväxtodling, 3) frukt- och bärödning, 4) odling under glas, 5) försöksodling, 6) demonstrationssodling, 7) skogsårsruta.

Något om marklära.
Något om växtnäringssämmen och gödselmedel.

Ekonomiska beräkningar.

Något om skogsvård.

Annärmningar

- 1. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags arbetsmaterial, göra egna iakttagelser och beräkningar och på grundval därvädra slutsatser.
- 2. Målmedvetet bör man söka vinja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Atskilliga uppgifter kan lösas under grupperbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.
- 3. De rika tillfällen till kontakt med hemmet, som slöjd och andra praktiska ämnen erbjuder, bör tillvaratas.
- 4. Samverkan bör främst ske mellan de praktiska ämnenna men även med andra ämnen, såsom modersmålet, samhällskunskap, matematik, naturkunskap, teckning och musik (tilverkning av enkla instrument).
- 5. Slöjden bör ej vara bunden till någon viss modellserie; arbetena bör i görligaste mån anpassas efter elevens önskningar och förutsättningar.
- 6. I textilslöjden kan även ingå vävning, där utrustning härför finns. Maskinsömnad, införas allmänt från och med klass 5 men kan förekomma tidihärför.
- 7. Undervisningen i trädgårdsskötsel anordnas, där så är möjligt. Eleverna bör helst få individuellt ansvar för egna anläggningar i skolträädgården eller vid hemmet. Vid undervisningen lägges huvudviken vid något eller några av följande alternativ: 1) prydnadsträdgård, 2) köksväxtodling, 3) frukt- och bärödning, 4) odling under glas, 5) försöksodling, 6) demonstrationssodling, 7) skogsårsruta.

Hemkunskap

Mål

(Se mål för praktiska ämnen, sid. 56—57.)

Huvudmoment

(Ldg- och mellanstadet se Slöjd och andra praktiska ämnen)

Högstadet

Kostlära och matlagning.
Hemmet som arbetsplats: arbetsets organisation, tekniska hjälpmidrar.
Hemmet som samlingsplats.
Sociala välfärdsanordningar. Orientering i samhällets kollektivanordningar till hemmets tjänst.
Hemnets ekonomi.
Barnet i hemmet.
Hemsjukvård.

Annärmningar

1. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags material, göra egna iakttagelser och beräkningar och på grundval därvädra slutsatser.

2. Målmedvetet bör man söka vinja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Atskilliga uppgifterna inom ämnet kan lötas av hemmet som arbetsplats kan lämpligen omfatta organisationen och fördelning, tekniska hjälpmidel såsom hushållsmaskinerna, elektriciteten, risken för olycksfall, materiallära, tvätt och tvättmedel, hemvårdsarbeten i övrigt.

Momentet Hemmet som samlingsplats omfattar bl. a. bosättning, bostadsutskap och bostadsvaror samt hemmets traditioner. I lämpligt sammanslutnings och rättigheter i hem och samhälle.

6. Av den tid, som anslagits till obli-

tur, elektriciteten), kemi (näringsslöjdar, matlagning), slöjd (hemmets textilier och möbler; inköp, underhåll och enkla reparationer, kostnadsfrågor och praktisk yrkesorientering (utbildningsfrågor).

5. I momentet Kostlära ingår lämpingen näringsslöjdar, sunda kostvanor, bristsjukdomar, matsedlar, födoimneslära och varukänndom samt personlig hygien, främst vid handhavandet av livsmedel. Undervisningen i hemmets ekonomi bör omfatta bl. a. inköpskunskap, budgetplanering, enklare former av bokföring, frågor om sparande och försäkringskydd. I ämnet samhällskunskap infogas hemmets och den enskildes ekonomiska problem i större samband. Emellertid har ämnet hemkunskap huvudsakligen frågor om sparsamhet för de hemekonomiska frågorna och här ge gott utrymme åt en konkret och exemplifierande genomburande av stoffet. Under inköpskunskapen diskuteras bl. a. det rätta utnyttjandet av livsmedelsindustrins alster, såsom hel- och halvfabrikat, konserver, djupfrysta födobläck, vidare god och mindre god reklam, kvalitetsbedömning, köp i större och mindre poster, kontant- och avbetalningskör. Studiet av hemmet som arbetsplats kan lämpligen omfatta organisationen och fördelning, tekniska hjälpmidel såsom hushållsmaskinerna, elektriciteten, risken för olycksfall, materiallära, tvätt och tvättmedel, hemvårdsarbeten i övrigt.

Momentet Hemmet som samlingsplats omfattar bl. a. bosättning, bostadsutskap och bostadsvaror samt hemmets traditioner. I lämpligt sammanslutnings och rättigheter i hem och samhälle.

6. Av den tid, som anslagits till obli-

gatorisk undervisning i hemkunskap i klass 8 (1 veckotimme), ägnas ungefär hälften åt Hemmets ekonomi. En lämpig utgångspunkt är här de ekonomiska

frågor, som redan behandlats i ämnet i klass 7. Den övriga tiden ägnas framför allt åt Barnet i hemmet (främst barnavård) och Hemsjukvård.

Slöjd

Mål
(Se mål för praktiska ämnen, sid. 56—57.)

Huvudmoment

(*Låg- och mellanstadiet* se Slöjd och andra praktiska ämnen)

Högstadiet

Undervisningen är uppdelad på två alternativa kurser.

Alternativ 1 (kurs med tyngdpunkten på textilsjöden) omfattar:

a. Textilsjöjd
Materialkännedom och inköpskunskap: kläder samt hådd- och heminredningstextilier.

Kläd- och textilvård i hemmet. Ekonomisk orientering angående värdet av hemreparationer.

Personlig vård (prydighetsvård).
Textilbudget.

b. Träd- och metallsjöjd
Materialkännedom och inköpskunskap.

Reparationer och underhåll av hemmet, dess möbler, husgeråd och andra inventarier. Ekonomisk orientering angående värdet av hemreparationer.
Tillverkning av föremål i trä och metall.

Ytbehandling och underhåll av ytor.
Slöjdritning.
Verktygsvård.

Kostnadsberäkningar.

Anmärkningar

b. Träd- och metallsjöjd
Materialkännedom och inköpskunskap.

Reparationer och underhåll av hemmet, dess möbler, husgeråd och andra inventarier. Ekonomisk orientering angående värdet av hemreparationer.

2. Målmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Atskiliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupperbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.

3. De rika möjligheter till kontakt med hemmen, som ämnet erbjuder, bör tillvaratas.

4. Vid undervisningen i textilsjöjd bör sanverkan ske med undervisningen i mordersmålet, samhällskunskap, matematik, teckning, träd- och metallsjöjd och hemkunskap samt praktisk yrkesorientering (utbildningsfrågor).

Vid undervisningen i träd- och metallsjöjd bör sanverkan ske med mordersmålet, samhällskunskap, matematik, fysisk tillverkning av redskap), teckning (slöjdritning, dekorationer), musik (tillverkning av instrument), gymnastik, lek och idrott (tillverkning av redskap), textilsjöjd och hemkunskap samt praktisk yrkesorientering (utbildningsfrågor).

5. Varje elev gör en beräkning av kostnaderna för material och övriga tillbehör, som erfordras för utförande av åtmönster något slöjdarbete. Eleven göres därvid uppmörtksam på att han bör växja material, som ur estetisk synpunkt och med avseende på kvalitet och pris kan anses förtelaktigt under givna förhållanden.

från den sikt att det är viktigt att eleverna vid nägon viss modellserie; arbetena bör i förstegående mån anpassas efter elevernas önskningar och förutsättningar. I arbetet kan även ingå ändring och omstyrning av klädesplagg, som medtagits från hemmet. I textilsjöden bör även kunna ingå vävning, där utrustning här-för finns.

6. Textilsjöden bör ej vara bunden vid någon viss modellserie; arbetena bör i förstegående mån anpassas efter elevernas önskningar och förutsättningar. I arbetet kan även ingå ändring och omstyrning av klädesplagg, som medtagits från hemmet. I textilsjöden bör även kunna ingå vävning, där utrustning här-för finns.

7. Träd- och metallsjöden bör ej vara bunden vid någon viss modellserie; arbetena bör i förstegående mån anpassas efter elevernas önskningar och förutsättningar. I arbetet kan ingå även repara-tioner. I arbetet kan ingå även repa-tioner av föremål, som medförs från hemmet, och tillverkning av material för experiment, som eleverna är syskelsatta med. Vid arbetsplatsen planläggning och ut-förande skall förutom olika tråslag och metaller även elektrisk monteringsma-teriel, textilier m. m. komma i åtanke.

Slöjdritning förutsätter bekantskap med de linjer, tecken och skalar, som enligt Svensk Standard bör tillämpas å alla ritningar.

Ytbehandling kan utföras medelst cel-lulosalack enbart eller i förening med färgbets, medelst kemisk bets, lasering, olika slags täckande färger osv. I under-visningen bör ingå kännedom om olika lösningsmedel, tillredning av bets, poli-tyr och oljefärg. Råd bör lämnas angående inköp av ytbehandlingsutensilier.

Tilvalsämmen

Välet av och undervisningen i tilvals-sämmen blir i hög grad beroende av trak-tens och skolans möjligheter.

Praktisk yrkesorientering. (Klass 8)
Se nedan.

Hemkunskap. (Klass 8) Fördjupning av de i den obligatoriska kurserna ingående huvudmomenten för hemkunskap.

Textilsjöjd. (Klass 7 och 8) Mera omfattande arbetsuppgifter i klädsömn, linnenömn och prydnadssömn samt fördju-pade kunskaper i materialkännedom och inköpskunskap.

Mönsterformning. Vävning. Knypp-ling. Stickning och virkning.

Heminredning.
Trä- och metallsöjd. (Klass 7 och 8)
Mera omfattande uppgifter i trä- och
metallsöjd samt fördjupade kunskaper
i materiallära.

Slöjdlinning.

Heminredning.

Trädgårdsskötsel. (Klass 7 och 8) Ut-
byggnad av tidigare undervisning med
särskild vikt lagd vid ogräsbekämpning

och bekämpande av växtsjukdomar och
skadjur.

Ekonomiska beräkningar. Dagboksan-
teckningar och bokslut.

Försöksplantering och bearbetning av
försöksresultaten.

*Maskinskrivning och andra handels-
ämnen.* (Klass 8)

Förberedande verkstadsarbete.
(Klass 8)

Den praktiska yrkesorienteringen har
till uppgift
att i anslutning till den teoretiska
yrkesorientering, som ges inom ämnet
samhällskunskap, ge fortsatt orientering
om yrkesliv och yrkesval;
att ute i arbetslivet ge tillfällen till
personliga erfarenheter av ett begrän-
sat antal yrken, en konkret uppfattning
av vad arbete och arbetsmiljö inom des-
sa yrken innebär och kräver samt möj-
lighet att prova, om man äger de för
yrkna erforderliga speciella anlagen
och intressena;

att ge praktiska kunskaper om arbets-
livets organisation, om arbetsfördelning
och specialisering, om förhållandet mel-
lan över- och underordnade, mellan ar-
betsgivare och anställda och mellan de
anställda inhördes, om arbetsmarknaden
och arbetshygien och om utbildnings-
förhållandet inom yrkena; samt
att väcka intresse för yrkesarbete och
yrkesutbildning.

Huvudmoment

Klass 8: Klartiggjande av yrkesintres-
sen och praktikonskemål; anlags- och

ämne ta engelska, svensk övningskurs
eller något praktiskt ämne, t. ex. hem-
kunskap.

2. Den praktiska yrkesorienteringen
förfästas och innebär, att eleverna un-
der praktiken på olika arbetsplatser får
tillfälle att själva göra sina iakttagelser,
pröva sin förmåga på olika arbetsuppgifter
och skaffa sig de upplysningar, som de behöver för att få en riktig upp-
fattning om ifrågavarande yrkens krav,
möjligheter och förhållanden. Helst bör
vid varje arbetsplats, som utnyttjas för
praktik av detta slag, någon lämplig per-
son inom företaget få till uppgift att ge
praktikanterna en viss handledning och
orientering. Men därvidag får man inte
begära för mycket av företagen. Inte
heller får man begära, att de anställda i
allmänhet skall kunna ägna närvärld
tid och uppvisksamhet åt praktikanter
av detta slag. Det gäller därför för ele-
verna att på egen hand kunna göra sina
iakttagelser och utnyttja de tillfällen till
informationer, som på ett naturligt sätt
kan erbjudas dem i olika sammanhang.
Detta förutsätter emellertid bl. a. ett
grundligt förberedelsearbete. Säväl i
samband med den teoretiska yrkesori-
entingen i klasserna 7 och 8 som under
speciella gruppövningar med de elever,
som skall ha praktisk yrkesorientering,
måste eleverna instrueras och övas i
konsten att genom metodiskt ställda
frågor och genom egna iakttagelser klar-
lägga de väsentliga dragen i en yrkes-
plats. Även när eleverna sedan, muntli-
gen eller skriftligen, redovisar sina erfä-
renheter och iakttagelser från den första
praktikplatsen, bör det bli tillfälle att
ge dem instruktioner av detta slag.

3. Malmödetet bör man vänja elever-
na vid produktivt och fruktionsrikt sam-
arbete med kamrater. Övningsuppgif-
terna i samband med det förberedande
instruktionsarbetet lämpar sig väl för
varje ycke. De flesta kommer antagligen
dock att nöja sig med den grundläg-
gande kursen och som andra tillvals-

grupparbete, likaså uppgiften att sovra,
justera och komplettera de på olika
praktikplatser inhämtade kunskaperna
och erfarenheterna. Under själva prakti-
ken blir eleverna merendels isolerade
från varandra (endast de största arbets-
platserna torde ha möjlighet att ta emot
grupper av praktikanter). Men i gengäld
får eleverna ute på arbetsplatserna till-
fölle att arbeta tillsammans med äldre
och vänja sig vid de samarbetsformer,
som gäller i arbetslivet.

4. Förberedelsearbetet faller delvis
inom ramen för den teoretiska yrkes-
orienteringen. Även i övrigt måste sam-
bandet mellan denna undervisning och
den praktiska yrkesorienteringen bli
mycket intimt. Den sistnämnda utgör i
själva verket ett praktiskt komplement
till den förstnämnda och till ännu sam-
hällskunskap i stor. Samverkan bör
dessutom kunna etableras med under-
visningen i slöjd och andra praktiska
ämnen, geografi (näringssgeografi), bio-
logi (hälsolära) samt modernsmalet. I
sistnämnda ämne kan t. ex. erfarene-
tarna från den yrkesorienterande prak-
tiken läggas till grund för uppsatser,
föredrag och diskussioner.

5. Genom kontakt med arbetsplat-
serna bör skolan tillse, att eleverna full-
gör praktiken i enlighet med de utarbe-
tade planerna och att de sysställs
med arbetsuppgifter, som tillgodoset det
anlags- och yrkesorienterande syftet.
6. Eleverna bör inte placeras ut i
praktikarbete, förrän de fält erforderlig
allmän orientering, dvs. inte förrän
under senare hälfoten av höstterminen i
klass 8. Praktiken i varje yrke bör om
möjligt koncentreras till en samman-
hängande följd av dagar. Ofta kan det
säkerligen te sig enklare att exempelvis
ansätta en viss dag i veckan eller hälften
av en viss veckodag åt yrkesorienter-
ande praktik. Men med ett dylikt

grupparbete, likaså uppgiften att sovra,
justera och komplettera de på olika
praktikplatser inhämtade kunskaperna
och erfarenheterna. Under själva prakti-
ken blir eleverna merendels isolerade
från varandra (endast de största arbets-
platserna torde ha möjlighet att ta emot
grupper av praktikanter). Men i gengäld
får eleverna ute på arbetsplatserna till-
fölle att arbeta tillsammans med äldre
och vänja sig vid de samarbetsformer,
som gäller i arbetslivet.

Praktisk yrkesorientering

Mål

Den praktiska yrkesorienteringen har
till uppgift
att i anslutning till den teoretiska
yrkesorientering, som ges inom ämnet
samhällskunskap, ge fortsatt orientering
om yrkesliv och yrkesval;

att ute i arbetslivet ge tillfällen till
personliga erfarenheter av ett begrän-
sat antal yrken, en konkret uppfattning
av vad arbete och arbetsmiljö inom des-
sa yrken innebär och kräver samt möj-
lighet att prova, om man äger de för
yrkna erforderliga speciella anlagen
och intressena;

att ge praktiska kunskaper om arbets-
livets organisation, om arbetsfördelning
och specialisering, om förhållandet mel-
lan över- och underordnade, mellan ar-
betsgivare och anställda och mellan de
anställda inhördes, om arbetsmarknaden
och arbetshygien och om utbildnings-
förhållandet inom yrkena; samt
att väcka intresse för yrkesarbete och
yrkesutbildning.

system utnyttjas inte de till buds stående arbetsplatserna på ett rationellt sätt, och det pedagogiska utbytet av praktiken kommer säkerligen också att bli mindre.

7. Frågan, hur lång tid som bör användas åt varje yrke eller arbetsplats, kan inte besvaras generellt. I några yrken kan man kanske på en vecka hinna bilda sig en ungefärlig uppfattning om arbetsuppgifter och arbetsförhållanden. I andra däremot kan det behövas både två och tre praktikveckor för en sådan orientering. Situationen blir ju också olika för olika elever. Den som endast vill praktisera i ett eller ett par yrken, kan ägna längre tid åt varje yrke än den, som vill praktisera på tre, fyra olika håll, detta under förutsättning, att båda nöt sig med den grundläggande kursen. För de elever, som även valt tilläggskursen och som alltså kan ägna dubbelt så lång tid åt den praktiska yrkesorienteringen, blir det lättare att fördela praktiken på flera olika yrken. Då bör man kunna stanna ett par veckor på varje arbetsplats, vilket i allmänhet får anses önskvärt.

8. Praktikplaceringen bör i görilagste män ske i enlighet med elevernas egna intressen och önskemål. Att klärrägga dessa blir en uppgift, som bl. a. även kommer att kräva enskilda resonemang med eleverna och med deras föräldrar. I många fall kommer det säkerligen att visa sig, att de deklarerade önskemålen är mindre väl grundade och genombantka. Det gäller då att hjälpa eleverna att bedöma den egna situationen på ett riktigtare sätt och utstaka mera förnuftiga praktikplaner. Men även önskemål, som i och för sig är fornuftiga nog, kan ibland bli svåra att tillgodose. På många orter är praktikmöjligheterna begränsade till ett fåtal yrken, som kanske därtill representerar ett ganska ensidigt urval.

Man kan och får inte begära, att elevernas framtidsintressen och praktikönskemål skall hålla sig inom denna snäva ram. Inte så få kommer helt säkert med berättigade krav på praktik inom yrken av annat slag. För att kunna tillgodose dessa önskemål måste man undersöka, om ifrågavarande praktik kan ordnas på någon arbetsplats utanför hemorten. Vi- sar sig även detta omöjligt, får man pruta av på kravet, att praktiken skall ge en anlags- och yrkesorientering av mera direkt slag. Man får i stället låta eleverna praktisera inom något område, som erbjuder arbetsuppgifter av analogt slag och i varje fall tillfälle till praktisk syssestättning, självprövning och kontakt med förhållandena ute i arbetslivet.

9. Genom en närmestveten upplysningsverksamhet i samband med anskaffningen av praktikplatser och i mera allmänna sammanknapp hör man efterhand söka få näringslivets representanter positivt inställda till den praktiska yrkesorienteringen. Men även i fortsättningen blir man säkerligen tvungen att utväxla varje särskild praktikplats, och särskilt i tider med sämre arbetsmarknadsläge och på orter med mindre väl utvecklat näringsliv kan dessa uppgifter bli ganska arbetsskrävande. Som ovan nämnts, blir det ju i många fall även fråga om att ordna praktikplacering utanför hemorten och hemkom munen. Man måste därför redan från början söka få till stånd ett organiserat samarbete med länsarbetarnämnden och närmaste lokala arbetsförmedlingskontor. I kommuner, där arbetsförmedlingen är utrustad med särskild personal (hel- eller deltidanställd) för ungdomsförmedling och yrkesvägledning, bör denna få ansvaret för anställningen och

förmedlingen av yrkesorienterande praktikplatser.

10. En eller annan veckas praktik på en arbetsplats kan naturligtvis inte ge någon grundligare inblick i yrkestörhållanden. Inte heller kan man räkna med att praktikanterna får syssla med mera kvalificerade uppgifter. Under sådana förhållanden finns det risk för att praktikanterna får felaktiga föreställningar om vad arbetet innebär och kräver. Det är därför angeläget, att de efter praktiktidens slut får tillfälle att i skolan redogöra för sina intrepp och erfarenheter och diskutera dessa med någon, som kan hjälpa till att sovra, korrigera och komplettera intreppen. Därvid bör yrkeskartotek, utbildningsöversikter, yrkesorienterande monografier och läseböcker komma till användning.

ningarna om vad arbetet innebär och kräver. Det är därför angeläget, att de efter praktiktidens slut får tillfälle att i skolan redogöra för sina intrepp och erfarenheter och diskutera dessa med någon, som kan hjälpa till att sovra, korrigera och komplettera intreppen. Därvid bör yrkeskartotek, utbildningsöversikter, yrkesorienterande monografier och läseböcker komma till användning.

SKOLOR AV B-FORM

TIMPLANER

Timplan för klasserna 1—6 i B1-skolor

År	År	Klass	Klass			L	O	T	Klass	L	O	T	Klass	L	O	T
			L	O	T											
Kristendomskunskap	2	2	2	2	11	10	6½	2	2	2	2	2	2	2
Modersmålet	15	11	10	6½	4½+7	4½+3	—	—	—	—	—	—	—	—
Engelska	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3+3
Hembrydkunskap med arbetsövningar ¹	4	4	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Historia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Samhällskunskap ²	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Geografi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Matematik	5	3	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4+2
Naturkunnighet	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Teckning, målning och modellering	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Musik	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gymnastik, lek och idrott ³	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Slöjd m. m. ⁴	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa veckotimmar ⁵	28	22	22	22	22	36*	34	36	—	—	—	—	—	—	—	—
Geografi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Matematik	5	3	4	5	5	5	3+2	3+2	—	—	—	—	—	—
Naturkunnighet	—	—	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—
Teckning, målning och modellering	—	—	—	—	—	—	1	1+1	1+1	—	—	—	—	—
Musik	—	—	—	—	—	—	2	1	1	—	—	—	—	—
Gymnastik, lek och idrott ³	1	1	1	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—
Slöjd m. m. ⁴	—	—	—	4	2	4	4	4	4	—	—	—	—	—
Summa veckotimmar ⁵	28	22	22	34*	30	34	36*	36	36	—	—	—	—	—	—	—

¹ För arbetsövningar beräknas i var och en av de två första klasserna ca 2 veckotimmar och för var och en av de två följande klasserna ca 1 veckotime. Systrar moment av de två första klassernas hembrydkunskap flyttas till högre klasser och ingår där i orienteringsämnena, bl a i ämnet samhällskunskaps. Under beteckningen hembrydkunskap i tredje och fjärde klassen ingår även naturkunnighet, geografi, historia och samhällskunskap.

* Ev. koncentrationslösning.

* Dessutom lektioner och friluftsdagar, motsvarande minst 1½ veckotime per klass. Friluftsdag kan uttagas i form av heldag (4—5 timmar) eller halvdag (2—3 timmar).

* Darav är 2 elevtimmar och 2 lärandimmars i klasserna 3+4 och 5+6 frivilliga för skoldistrikten. När delning av slöjdaydelning erfordras, stiger antalet lärandimmars till 38 (utan frivillig slöjd 34) för klasserna 3+4 och till 40 (utan frivillig slöjd 36) för klasserna 5+6. Vid behov bör någon eller några av lärandimmarna kunna överflyttas till småskollärarinnan vid skolan. Då den för distrikten frivilliga slöjdaydelningen anordnas, kan det bli nödvändigt, att annan lärarkraft i skolans småskollärarinnan och folkskollärarinnan viss del av undervisningen, exempelvis slöjd eller engelska. Detta är särskilt fallet, då läraryravdelningen är delad vid slöjdaydelningen.

L = lärandimmar, O = omedelbar undervisning, T = tysta övningar.

* För arbetsövningar beräknas ca 2 veckotimmar i var och en av de fyra första klasserna. Systrar moment av de två första klassernas hembrydkunskap flyttas till högre klasser och ingår där i orienteringsämnena, bl a i ämnet samhällskunskaps. Under beteckningen hembrydkunskap i tredje och fjärde klassen ingår även naturkunnighet, geografi, historia och samhällskunskap.

* Ev. koncentrationslösning.

* Dessutom lektioner och friluftsdagar, motsvarande minst 1½ veckotime per klass. Friluftsdag kan uttagas i form av heldag (4—5 timmar) eller halvdag (2—3 timmar).

* Darav är 2 elevtimmar och 2 lärandimmars i klasserna 3+4 och 5+6 frivilliga för skoldistrikten. När delning av slöjdaydelning erfordras, stiger antalet lärandimmars till 38 (utan frivillig slöjd 34) för klasserna 3+4 och till 40 (utan frivillig slöjd 36) för klasserna 5+6. Vid behov bör någon eller några av lärandimmarna kunna överflyttas till småskollärarinnan vid skolan. Då den för distrikten frivilliga slöjdaydelningen anordnas, kan det bli nödvändigt, att annan lärarkraft i skolans småskollärarinnan och folkskollärarinnan viss del av undervisningen, exempelvis slöjd eller engelska. Detta är särskilt fallet, då läraryravdelningen är delad vid slöjdaydelningen.

L = lärandimmar, O = omedelbar undervisning, T = tysta övningar.

HUVUDMÖMENT MED ANMÄRKNINGAR

Kristendomskunskap

Mål samt anmärkningar till huvudmomenten, se sid. 14—17.

Tredje och fjärde klassen

Samtal i för barnen lämpliga etiska och religiösa ämnen.

Berättelser ur bibeln.

Kyrkohistoriska bilder.

Några för barnen lämpliga psalmer och sånger.

Första och andra klassen

Samtal i för barnen lämpliga etiska och religiösa ämnen.

Berättelser ur evangelierna och apostlagärningarna, likneleter och Jesusord.

Kyrkohistoriska bilder. Något om främmande religioner.

Några psalmer och sanger.

Femte och sjätte klassen

Samtal i för barnen lämpliga etiska och religiösa ämnen.

Berättelser ur evangelierna och apostlagärningarna, likneleter och Jesusord.

Kyrkohistoriska bilder. Något om främmande religioner.

Några psalmer och sanger.

Modersmålet

Mål samt anmärkningar till huvudmomenten, se sid. 17 och 19—23.

Huvudmoment

Första och andra klassen

Förberedande modersmålsundervisning med övergång till egentlig läsundervisning alltefter barnens individuella förutsättningar.

Muntlig framställning

Fria samtal. Övningar för att öka elevernas ordföråd och främja deras språkförståelse. Övning att lyssna.

Enkel dramatisering.

Läsning. Övningar för att grundlägga effektiv lästeknik, goda läsvanor och intresse för läsning.

Högläsningsövningar med individuell alfabetet.

Övning att uppmärksamma och använda stor bokstav i egennamn och i början av mening. Punkt.

Femte och sjätte klassen

Muntlig framställning
Fria samtal och diskussioner med material hämtat utanför skolan eller från skolarbetet. Muntliga redogörelser. Övningar att lyssna aktivt.

Dramatisering.

Övningar i att överbringa meddelanden, ge upplysningar och göra förfråningarna.

Läsning

Tyst läsning som stöd åt arbetet inom orienteringsämnena.

Tyst läsning med övning att i olika slag av framställningar finna fakta, förstå tankegången och uppfatta det väsentliga.

Övningar att använda biblioteksläroboken, innehållsförteckningar och register samt uppslagsböcker.

Tyst läsning av fritt vald skönlitteratur, samtal om böcker.

Individuellt förberedd uppläsning av prosastycken och dikter.

Någon bekantskap med danska och norska.

Skrivning
Fritt skriftligt berättande. Enkel brevskrivning.

Välskrivningsövningar med handledning anpassad efter elevens individuella svagheter.

Stavningen av i tal och skrift allmänt använda ord med särskilt beaktande av de ord, eleverna själva använder vid olika slag av skrivning. Klargörande av ordets släktkap och sammansättning. Övning att använda enkel ordlista och alfabetisk förteckning.

Språklära

Substantiv i bestånd och obestånd form, tema på verb.

Övningar att använda de större skiljeträcknen. Enkla fall av kommatering.

Tredje och fjärde klassen

Muntlig framställning
Fria samtal och diskussioner med material hämtat utanför skolan eller från skolarbetet. Muntliga redogörelser.

Övningar för att öka elevernas ordföråd och främja deras språkförståelse. Övning att lyssna aktivt.

Enkel dramatisering.

Övningar i att överbringa meddelanden, ge upplysningar och göra förfråningarna.

Läsning

Tyst läsning med övning att i olika slag av framställningar finna fakta, förstå tankegången och uppfatta det väsentliga.

Övningar att använda biblioteksläroboken, innehållsförteckningar och register samt uppslagsböcker.

Tyst läsning av fritt vald skönlitteratur, samtal om böcker.

Individuellt förberedd uppläsning av prosastycken och dikter.

Någon bekantskap med danska och norska.

Skrivning
Fritt skriftligt berättande. Enkel brevskrivning.

Välskrivningsövningar med handledning anpassad efter elevens individuella svagheter.

Stavningen av i tal och skrift allmänt använda ord med särskilt beaktande av de ord, eleverna själva använder vid olika slag av skrivning. Klargörande av ordets släktkap och sammansättning. Övning att använda enkel ordlista och alfabetisk förteckning.

Välskrivningsövningar med handledning.

Välskrivningsövningar med handledning.

ning anpassad efter elevens individuella svagheter.

Ordkunskap
Ordförklaringar och övningar i syfte att berika ordförrådet i anslutning till läsning, skrivning och muntlig framställning. Vanliga motsatsord samt snymer och andra variationsmöjligheter.

Språkträna
Uppmärksammande av riktig språk-

form vid muntlig och skriftlig framställing.

De vanligaste böjningsformerna av substantiv, adjektiv och verb. Någon kunskap om övriga ordklasser. Subjekt och predikat. Satzens byggnad med subjektsdel och prediksatsdel. Förening av satser med de vanligaste bindesorden.

Interpunktions-

Engelska

Mål samt anmärkningar till huvudmomenten, se sid. 24—25.

Huvudmoment

Femte och sjätte klassen

Läsning av engelska texter med gradvis ökat förråd av vanliga ord samt långsamt stegrad svårighetsgrad. Sammanhang om fri läsning. I lämpliga sammanhang upplysningar om engelska och amerikanska förhållanden, främst vardagslivet. Beaktande av engelska lärord i svenska.

Uttal: inövande av de enskilda språk-
ljuden och de vanligaste intonationstryckerna. Kändedom om de fonetiska tecken.

Högtider och festdagar. Vanliga helg-

seder hos oss. Något om helgseder hos barn i andra länder.

Gatan och landsvägen. Polisen. Enkla trafikregler, försiktighet på skolvägen med hänsyn till trafiken.

Några vanliga sätt att färdas. Hur man uppör sig på resor.

Brev och brevbärare. Telefon och rá-

dio: hur de bör användas.

I hembygden och ute i världen. Orientering om hembygden. Något om andra trakter av Sverige samt främmande län-

ding.

De vanligaste böjningsformerna av substantiv, adjektiv och verb. Någon kunskap om övriga ordklasser. Subjekt och predikat. Satzens byggnad med subjektsdel och prediksatsdel. Förening av satser med de vanligaste bindesorden.

Interpunktions-

Hör- och talövningar. Regelbundna samtal, även eleverna emellan, i anslutning till de lästa texterna, muntliga reproduktioner och enkla talövningar om vardagliga ting. Infärning av dialoger. Dramatisering. Sång.

Grammatik: grammatiska företeelser förklaras, då så behövs för språkförståelsen. De oundgängliga delarna av formlärnan samt den raka ordföljden inövas.

Skriftliga övningar: enkla övningar av växlande slag, såsom ifyllnadsövningar, diktamensskrivingar, översättningar från och till engelska av enkla meningar och uttryck, fri skrivning, bland annat i brev- och dialogform, enkla reproductioner, brevväxling.

Högtider och festdagar. Vanliga helg-
seder hos oss. Något om helgseder hos barn i andra länder.

Gatan och landsvägen. Polisen. Enkla trafikregler, försiktighet på skolvägen med hänsyn till trafiken.

Några vanliga sätt att färdas. Hur man uppör sig på resor.

Brev och brevbärare. Telefon och rá-
dio: hur de bör användas.

I hembygden och ute i världen. Orientering om hembygden. Något om andra trakter av Sverige samt främmande län-

Hembygdskunskap med arbetsövningar

ning.

De vanligaste böjningsformerna av substantiv, adjektiv och verb. Någon kunskap om övriga ordklasser.

Subjekt och predikat. Satzens bygg-

nad med subjektsdel och prediksatsdel.

Förening av satser med de vanligaste bindesorden.

Interpunktions-

Hör- och talövningar. Regelbundna samtal, även eleverna emellan, i anslutning till de lästa texterna, muntliga reproduktioner och enkla talövningar om vardagliga ting. Infärning av dialoger. Dramatisering. Sång.

Grammatik: grammatiska företeelser förklaras, då så behövs för språkförståelsen. De oundgängliga delarna av formlärnan samt den raka ordföljden inövas.

Skriftliga övningar: enkla övningar av växlande slag, såsom ifyllnadsövningar, diktamensskrivingar, översätt-

ningar, diktamensskrivingar, översätt-
ningar och uttryck, fri skrivning, bland
annat i brev- och dialogform, enkla me-
ningar och uttryck, fri skrivning, bland
annat i brev- och dialogform, enkla me-

Mål samt anmärkningar till huvudmomenten, se sid. 28—31.

Huvudmoment

Första och andra klassen

Hembygds- och skunkapskap

Hemmet och skolan. Mor och far, syskon, släkten, kamraterna, skolans personal. Förhållandet till barn och vuxna, som barnet kommer i kontakt med: hjälpsamhet, vänlighet, artighet. Arbetet i skolan, arbetet hemma, ömsesidig hjälpsamhet. Ordningsregler: för gemensam trevnad och hänsyn.

Byggnader. Några vanliga möbler och husgeråd, vad de är gjorda av, något om deras värde. Kläder, något om vad de är gjorda av, något om deras värde. Maten, något om var den kommer ifrån: lantgården, trädgården, långt bortifrån. Något om vanliga ämnen i barnens omgivning. Varning för frätande, giftiga och eldfarliga ämnen. Några säkerhetssynpunkter på användningen av elektrisk ström, eld och gas. Brandkåren. Lek och fridtässysselsättning under olika årstider. Lämpliga och farliga leksaker.

Tid och värdelek. Årstider. Månader. Veckodagar. Klockan. Dagarnas längd. Enkla väderleksfaktagelser, termometern.

Varor och andra ekonomiska värden. Torget och affärer, som barn brukar besöka, hur man uppför sig där. Värning och mätning. Köp och betalning, barnens egna slantar, sötsaker. Aktksamhet med egen, andras och allmän egendom. Sparverksamhet.

Förr i världen. Enkla historiska sagor och berättelser, som har anknytning till hembygden eller aktualiseras av barnens frågor.

Arbetsövningar

Fri målning, teckning och modellering med olika slags material. Motiv dels fritt från omvärlden och fantasin, dels i avsikt att stödja och illustrera undervisningen i övrigt.

Enkel smäslöjd: vikning, klippning, knyrning, klistring, träsöjd, sömnad, vävning, virkning, flätning. Fritt val av uppgifter. Förfärdigande av föremål för lek, hem och skola.

Enkla hemsysslor övas i den utsträckning lokaler och material medger. Däri kan ingå exempelvis husliga sysslor

(även lekkök), vård av egna tillhörigheter, plantering och skötsel av växter.

Tredje och fjärde klassen

Historia. (Mål samt annmärkningar till huvudmomenten, se sid. 31—33.)

Enkla historiska sagor och berättelser, som har anknytning till hembygden eller aktualiseras av barnens frågor.

Några livfulla berättelser och åskådliga bilder ur den svenska och allmänna historien, ägnade att belysa i främsta rummet hur människorna levde och bodde under äldre tider fram till högmittiden.

Samhällskunskap. (Mål samt annmärkningar till huvudmomenten, se sid. 33—37.)

Sociala moment inom hembygdskunskapen, vilka inte medhunnts i klasserna 1—2, behandlas. Andra moment från samma klasser erhåller fortsatt och utvidgad behandling. Särskilt uppmarkas följande moment:

Frågor som aktualiseras för barnen genom tidningar och radio, i hemmet, skolan eller kamratkretsen.

Något om hemkomunernas arbetsliv och fritidsliv.

Hur man tillgodosör olika mänskliga behov, t. ex. i fråga om föda, kläder, bostad.

Enkla ekonomiska frågor med praktisk tillämpning i fråga om skötsel av egna tillhörigheter, skolinventarier m. m. Något om sparandets betydelse.

Enkla umgängesregler.

Säkerhetssympunkter, bl. a. brandskydd och (i samband med gymnastik, lek och idrott) trafik.

Geografi. (Mål samt annmärkningar till huvudmomenten, se sid. 37—39.)

Hembygden och något om hemlandskapet. Iakttagelser av terrängförhållan-

den, arbetsliv, samfärdsel och bebyggelse.

Enkla kartor och karttecken samt enkla geografiska termer. Det fyra väderstrecken. Något om globen.

Sveriges geografi: natur och arbetsliv i olika delar i landet, viktiga orter och samfärdsleder, bebyggelse, indelning i landskap och län.

Något om andra länder och folk i den män de aktualiseras i undervisningen i övrigt eller av barnens frågor och intressen.

Naturkunnighet. (Mål samt annmärkningar till huvudmomenten, se sid. 43—45.)

Studium av hembygdens viktigaste växter och djur. Enkla försök.

Några vanliga svenska djurs utseende och levnadsvanor.

Växter och djur i skilda delar av världen. Några viktiga växter och djur i främmande länder.

Natur- och djurskydd; naturvård. Samtal om människokroppen. Viktiga hälsoredyer. Sexualundervisning.

Sol, måne, några stjärnor och stjärnbilder. Arstidernas växlingar.

Väderleksläkttagelser. Termometern. Något om vattnets kretslopp.

Enkla övningar i mätning och vägning.

I naturligt sammanshang något om ämnens förändringar och om lösning i vatten av vissa ämnen.

Fysikaliska och kemiska företeelser, som aktualiseras av barnens frågor.

Fortsatt behandling av säkerhetssympunkter i fråga om exempelvis elektrisk ström samt giftiga, frätande och eldfarliga ämnen.

Teckning, målning och modellering. (Mål samt annmärkningar till huvudmomenten, se sid. 50—51.)

Fri målning och teckning: målning som klargör färgens och materialets möjligheter, målning och teckning med olika slags material i anslutning till det övriga skolarbetet samt med motiv från omvärlden och fantasin. Textning.

Modellering med motiv från omvärliden och fantasin.

Historia

Mål samt annmärkningar till huvudmomenten, se sid. 31—33.

Huvudmoment

Första och andra klassen

(Ingår i ämnet Hembygdskunskap under rubriken Förr i världen, sid. 71.)

Tredje och fjärde klassen

(Ingår i ämnet Hembygdskunskap under rubriken Historia, sid. 72.)

Samhällskunskap

Mål samt annmärkningar till huvudmomenten, se sid. 33—37.

Huvudmoment

Första och andra klassen

(Ingår i ämnet Hembygdskunskap under rubriken Förr i världen, sid. 71.)

Första och andra klassen

(Ingår i ämnet Hembygdskunskap under rubriken Förr i världen, sid. 71.)

Tredje och fjärde klassen

(Ingår i ämnet Hembygdskunskap under rubriken Samhällskunskap, sid. 72.)

Femte och sjätte klassen

Sociala moment från hembygdskunskapen i klasserna 1—4, erhåller fort-

Slöjd och andra praktiska ämnen. (Mål samt annmärkningar till huvudmomenten, se sid. 57—58.)

Fortsatt smäföjd med varierande material (se även sid. 79).

Enkla hemssysslor övas i den utsträckning lokaler och material medger (se även sid. 79).

Livfulla berättelser och åskådliga bilder ur den svenska och allmänna historien, ägnade att belysa de förhållanden, som man anser vara mest karakteristiska för tidsmiljön. För tiden fram till omkring 1720 en mera utförlig framställning; för tiden därefter endast enstaka berättelser och bilder.

Livfulla berättelser och åskådliga bilder ur den svenska och allmänna historien, ägnade att belysa de förhållanden, som man anser vara mest karakteristiska för tidsmiljön. För tiden fram till omkring 1720 en mera utförlig framställning; för tiden därefter endast enstaka berättelser och bilder.

Femte och sjätte klassen

Livfulla berättelser och åskådliga bilder ur den svenska och allmänna historien, ägnade att belysa de förhållanden, som man anser vara mest karakteristiska för tidsmiljön. För tiden fram till omkring 1720 en mera utförlig framställning; för tiden därefter endast enstaka berättelser och bilder.

Femte och sjätte klassen

Livfulla berättelser och åskådliga bilder ur den svenska och allmänna historien, ägnade att belysa de förhållanden, som man anser vara mest karakteristiska för tidsmiljön. För tiden fram till omkring 1720 en mera utförlig framställning; för tiden därefter endast enstaka berättelser och bilder.

Femte och sjätte klassen

Livfulla berättelser och åskådliga bilder ur den svenska och allmänna historien, ägnade att belysa de förhållanden, som man anser vara mest karakteristiska för tidsmiljön. För tiden fram till omkring 1720 en mera utförlig framställning; för tiden därefter endast enstaka berättelser och bilder.

Övning att rätt använda samhälleliga inrättningar, såsom post, telefon, telegraf, järnväg och andra trafikmedel.

Regler och lagar: i privatlivet, i skolan, i föreningar, på idrottsplatser, i samhället.

Säkerhetssympunkter, bl. a. brandskydd, civilförsvar och (i samband med gymnastik, lek och idrott) trafik.

Något om hur samhället hjälper och skyddar. Varför vi betalar skatt.

Orientering om de olika studievägarna på enhetskolornas högstadium. I samband därmed en första studie- och lagsorientering.

Geografi

Mål samt annmärkningar till huvudmomenten, se sid. 37—39.

Huvudmoment

Första och andra klassen

(Ingår i ämnet Hembygdskunskap under rubriken I hembygden och ute i världen, sid. 71.)

Tredje och fjärde klassen

(Ingår i ämnet Hembygdskunskap under rubriken Geografi, sid. 72.)

Femte och sjätte klassen

Det övriga Europa, särskilt grannländerna, samt de främmande världsdelarna.

Procentbegreppet med enkla tillämpningar.

Stycketalssorter: dussin, tjug, mynt: öre, kr.

Enkla sortförändringar mellan två sorter.

Tredje och fjärde klassen

Uppfattnings och beteckning av högst 7-siffriga tal.

De fyra räknesätten i hela tal. Inledningsvis uträknas multiplikation med additionsuppställning och innehållsdivision med subtraktionsuppställning. Inlärande av multiplikationsstabellen. Särskilda huvudräkningsövningar.

Praktiska problem i vardagslivet med särskilt beaktande av barnens intressant problem i anslutning till undervisningen i andra ämnen.

Några av de enklaste geometriska begreppen. Beräkning av rektangelytor. Enkla mätningsövningar.

Allmänt brukliga längd-, vikt-, rymd- och tidsmätt samt mynenheter och stycketalssorter. Enkla sortförändringar mellan två till tre sortter.

Femte och sjätte klassen

Aritmetik

Talsystemet till miljarder. De fyra räknesätten i hela tal och decimalbråk.

Allmänna bråk: uppsättning och beteckning, förvägning och förkortning, förändring till decimalbråk, addition och subtraktion av de vanligast förekommande bråken, multiplikation med heltalsmultiplikator och motsvarande division med heltalsdivisor.

Särskilda huvudräkningsövningar. Övning att lösa enkla problem med ett räknesätt.

Övning att använda följande sortier: Längdmått: cm, dm, m, km. Ryndmått: dl, l, hl. Viktmått: hg, kg. Tidsmått:

sek, min, timme, dygn, vecka, månad, år.

Stycketalssorter: dussin, tjug, mynt: öre, kr.

Enkla sortförändringar mellan två sorter.

Tredje och fjärde klassen

Uppfattnings och tolkning av enkla diagram.

Några viktiga geometriska grundbegrepp. Längd-, yt- och ryndmått. Beräkning av rektangel- och triangelytor samt av rätta pelares rymd.

Vinklar och vinkelräkning. Vinkelsumman i en triangel. Några egenskaper hos cirklern.

Något om olika slag av trianglar, fyrhörningar och månghörningar.

Något om kongruens, likformighet och symmetri.

Enkla konstruktioner med passare och linjal. Mätningsövningar.

Tillämpningsproblem av skillad slag

Praktiska problem i vardagslivet med särskilt beaktande av barnens intressant problem i anslutning till undervisningen i andra ämnen.

Problem för inövande av enkla matematiska tankengångar, t. ex. regnadeleffigifter, beräkning av bråkdel av ett tal, enkla medelvärdesproblem.

Överslagsberäkningar. Vanliga sortförändringar och i samband därmed översikt av mått- och viktssystem.

Något om hur samhället hjälper och skyddar. Varför vi betalar skatt.

Orientering om de olika studievägarna på enhetskolornas högstadium. I samband därmed en första studie- och lagsorientering.

Tredje och fjärde klassen

Uppfattnings och beteckning av högst 7-siffriga tal.

De fyra räknesätten i hela tal. Inledningsvis uträknas multiplikation med additionsuppställning och innehållsdivision med subtraktionsuppställning. Inlärande av multiplikationsstabellen. Särskilda huvudräkningsövningar.

Praktiska problem i vardagslivet med särskilt beaktande av barnens intressant problem i anslutning till undervisningen i andra ämnen.

Några av de enklaste geometriska begreppen. Beräkning av rektangelytor. Enkla mätningsövningar.

Allmänt brukliga längd-, vikt-, rymd- och tidsmätt samt mynenheter och stycketalssorter. Enkla sortförändringar mellan två till tre sortter.

Matematik

Kationsuppgifter med multiplikatorer inom talområdet 1—6, uträknade med additionsuppställning. Övning av multiplikationsstabellen till 10×10 påbörjad.

Räknesättet division. Innehålls- och delningsdivisioner, uträknade med stöd av multiplikationsstabellen, samt innehållsdivisioner med kvoten ej mer än 6, uträknade med subtraktionsuppställning.

Särskilda huvudräkningsövningar. Övning att lösa enkla problem med ett räknesätt.

Övning att använda följande sortier: Längdmått: cm, dm, m, km. Ryndmått:

sek, min, timme, dygn, vecka, månad, år.

Stycketalssorter: dussin, tjug, mynt: öre, kr.

Enkla sortförändringar mellan två sorter.

Tredje och fjärde klassen

Uppfattnings och beteckning av högst 7-siffriga tal. Inlärande av subtraktionsstabellen.

Räknesättet addition. Skriftlig addition av högst 2-siffriga tal med i allmänhet ej mer än 6 termer. Inlärande av additionstabellen.

Räknesättet subtraktion. Skriftlig subtraction av högst 2-siffriga tal. Inlärande av subtraktionsstabellen.

Räknesättet multiplikation. Multipli-

Naturkunnighet

Mål samt anmärkningar till huvudmomenten, se sid. 43—45.

Huvudmoment

Första och andra klassen

(Ingår i ämnet Hembygdskunskap under rubriken Hemmet och skolan, Väster och djur, Hälsan samt Tid och väderlek, sid. 71.)

Tredje och fjärde klassen

(Ingår i ämnet hembygdskunskap under rubriken Naturkunnighet, sid. 72.)

Femte och sjätte klassen

Biologi med hälsolära
Undersökning av några växters byggnad och iakttagelser av växternas viktigaste livsvärtringar. Växternas förplantning och spridning. Enkla försök.

Växter och djur i skilda delar av vårt land. Främmande länders viktigaste växter och djur.

Natur- och djurskydd; naturvård.

Människokroppen; något om de viktigaste organens byggnad, funktioner och vård. Personlig hygien. Något om hemnets och samhällets hygien. Sexualundervisning.

Fysik
Värme och väderlek: försök som visar

värnets inverkan på kroppars storlek; termometern; något om smältning, kokning, förtäning och avdunsning; vattnets kretslopp i naturen; väderleksakttagelser.

Något om ljudet samt om ljusets återkastning och brytning.

Kompassen. Magneterna och magnetpoler.

Elektrostatiska grundförsök.

Några praktiska synpunkter på den elektriska strömmen; något om ledare och isolatorer samt den elektriska strömmens värmeverkningarna.

Något om de enkla maskinerna samt om vattnet och vinden som drykkraft. Astronomiska iakttagelser: himmalkropparnas skenbara rörelser.

Kemi
I naturligt sammanhang behandling av sådana kemiska företeelser, som är av betydelse för övrig undervisning, t. ex. slammning, lösnings, blandning och kemisk förening, luftens viktigaste beståndsdelar samt något om förbränning.

Kemiska ämnen, som innebär faro-ment för barnen.

Kemiska företeelser, som aktualiseras av barnens frågor.

som klargör färgens och materialets möjligheter; målning och teckning med olika slags material i anslutning till det övriga skolarbetet samt med motiv från omvälden och fantasin. Textning.

Musik

Mål och anmärkningar till huvudmomenten, se sid. 52—54.

Huvudmoment

Första och andra klassen

Fortsätt uppmärksamhet att röstvård och tonbildung. Skalmelodin och dur-skalans alla toner. Melodiläsning. Diktat.

Rörelse

Fortsatta övningar att i rörelse ge uttryck för takt, rytm och innehåll i sanger och musikstycken. Sång- och rörelselekar.

Instrumen

Bekantskap med slag-, knäpp- och blasinstrument i syfte att utveckla gehörret och känslan för rytm. Enkla melodinstrument. Alfabetiska notnamn. Förtecken och tonarter. Dur och moll. Tva och flerstämighet samt uppmarksammande av ett enkelt harmoniskt skeende (huvudtreklangen), gärna i förbindelse med sång. Tillfällen till specialundervisning i instrumentalmusik.

Lyssnande

Levande musik, grammofon, radio. Fortsatta enkla melodiska och rytmiska improvisationer.

Femte och sjätte klassen

Levande musik, grammofon, radio. Övning att känna igen några vanliga orkesterinstrument.

Skapande

Fortsatta enkla melodiska och rytmiska improvisationer.

Sång

Sånger och folkvisor karakteristiska för vårt eget land; visor hämtade från andra länder och folk. Kanon och tva-

Modellering med motiv från omvälden och fantasin.

Konststudier: visning av för ålders- stadiet lämplig konst (original, reproduktioner, jussbilder); studiebesök.

stämninga sånger. Koraler och delar av svenska nässan.

Fortsatt uppmärksamhet åt röstvård och tonbildning. Fortsatta försök att självständigt sjunga enkla melodier efter notskrift. Fortsatta diktat.

Rörelse

Sång- och rörelselekar.

Instrument

Slaginstrument. Enkla melodiinstrumen. Alfabetiska notnamn. Förtecken och tonarter. Dur och moll. Två- och flerstämmighet samt uppmärksamman- de av ett enkelt harmoniskt skeende (huvudtreklängerna), gärna i förbin- delse med sång.

Tillfällen till specialundervisning i instrumentalmusik.

Lyssnande

Levande musik, grammofon, radio. Svensk folksmusik och musik från några andra länder. Några svenska tonsättare. Efter hand någon romantiker.

Fortsatt aktivt lyssnande, särskilt i fråga om kontrast, upprening, karak- ter (stämning), instrument.

Iakttagelser av några kända melodiers byggnad. Okad kännedom om orkester- instrument. Instrumentfamiljer.

Skapande

Fortsatta melodiska och rytmiska im- provisationer. Enkla ackompanjemang.

Gymnastik, lek och idrott

Mål samt anmärkningar till huvud- momenten, se sid. 54—56.

Huvudmoment

Första och andra klassen

Gymnastik

Enkla fristående övningar, huvudsak- ligen i form av fantasibetonade lek- rörelser; omedveten rörelseskolning, där huvudviken lägges vid att lära barnen röra sig ledigt med god hållning; enkla färdighets- och prestationsbeto- nade övningar.

Lek

(om läraren har förutsättning för sådan undervisning).

Lek

Smålek av varierande art, såsom kapplöpningar, stafettlekar, härmningslek; sånglekar; grundläggande övningar i att kasta och fanga en boll, bollek; enkla terrängelek.

bollspel med strävan att utveckla boll- teknik och samspel; terrängelek.

I drött

Lekbetonad fri idrott; förberedande orienteringsövningar; skidlöpning; skridskoåkning och iskunskap; simning, för klass fyra även simkunnighetsprov.

Trafikundervisning

Vägmärken, trafiktecken och optiska signaler, trafikregler, olika färdssätt, praktiska tillämpningsövningar.

Femte och sjätte klassen

Smidiggörande, muskelstärkande och koordinationsbetonade övningar, som främjar en harmonisk kroppsutveckling, god kroppshållning och ett ekonomiskt (huvudtreklängerna), gärna i förbin- delse med sång.

Gymnastik, lek och idrott

Mål samt anmärkningar till huvud- momenten, se sid. 54—56.

I drött

De första grunderna i skidlöpning och skridskoåkning.

Trafikundervisning

Skolvägens faror, trafiken och barnens utomhuslek, de vanligaste vägmär- kena, trafiktecken och optiska signa- lerna, gång- och cykeltrafikens huvud- regler, färd med buss, tåg och spårvagn, praktiska tillämpningsövningar.

Tredje och fjärde klassen

Gymnastik

Enkla smidiggörande, muskelstärkan- de och koordinationsbetonade övningar, som främjar en harmonisk kroppsut- veckling, god kroppshållning och ett ekonomiskt rörelssätt; ökat antal fär- dighets- och prestationsbetonade öv- ningar.

Lek

(om läraren har förutsättning för sådan undervisning).

Lek

Smålek av varierande art, såsom kapplöpningar, stafettlekar, härmningslek; sånglekar; grundläggande övningar i att kasta och fanga en boll, bollek; enkla terrängelek.

rörelsätt; ökat antal färdighets- och prestationsbetonade övningar.

Lek

Smålek; sånglekar; enkla folkdan- ser; lekar och bollspel med strävan att utveckla bollteknik och samspelsteknik samt god lagunda; terrängelek.

I drött

Fri idrott; övningar i att använda karta och kompass; skidlöpning; skridskoåkning, iskunskap och livräddning på is; simning och livräddning, sim- kunnighetsprov.

Trafikundervisning

Fri idrott; övningar i att använda karta och kompass; skidlöpning; skridskoåkning, iskunskap och livräddning på is; simning och livräddning, sim- kunnighetsprov.

Trafikundervisning

Vägmärken, trafiktecken och optiska signaler, trafikregler, olika färdssätt, signaler, trafikregler, olika färdssätt, praktiska tillämpningsövningar.

Slöjd och andra praktiska ämnen

Mål samt anmärkningar till huvud- momenten, se sid. 56—61.

Huvudmoment

Första och andra klassen

(Ingår i hembygdskunskap med ar- beisövningar, första och andra klassen, under rubriken Arbetsövningar, sid. 71—72.)

Tredje och fjärde klassen

Fortsatt smäslöjd, trägårdsskötsel och enkla hemsysslor (se även sid. 73).

a. Textilsöjd

Något om klädernas vård. Enkel sömnad. Stickning och virkning med grovt garn.

b. Trä- och metallslöjd

Sömnad för hand och på maskin. Klädvård. Stopning, lagnings och lappning för hand och på maskin. verktøygen.

rörelsätt; ökat antal färdighets- och prestationsbetonade övningar.

Lek

Smålek; sånglekar; enkla folkdan- ser; lekar och bollspel med strävan att utveckla bollteknik och samspelsteknik samt god lagunda; terrängelek.

I drött

Fri idrott; övningar i att använda karta och kompass; skidlöpning; skridskoåkning, iskunskap och livräddning på is; simning och livräddning, sim- kunnighetsprov.

Trafikundervisning

Fri idrott; övningar i att använda karta och kompass; skidlöpning; skridskoåkning, iskunskap och livräddning på is; simning och livräddning, sim- kunnighetsprov.

Trafikundervisning

Vägmärken, trafiktecken och optiska signaler, trafikregler, olika färdssätt, signaler, trafikregler, olika färdssätt, praktiska tillämpningsövningar.

Trafikundervisning

Tillverkning av några enkla föremål i trä. Spikning, skruvning, limning.

Femte och sjätte klassen

(Femte och sjätte klassen Söjd)

För undervisningen i slöjd finns två alternativ: 1) längre kurs i textilsöjd och kortare kurs i trä- och metallslöjd, 2) kortare kurs i textilsöjd och längre kurs i trä- och metallslöjd.

Alternativ I

(längre kurs i textilsöjd och kortare kurs i trä- och metallslöjd)

omfattar:

a. Textilsöjd

Sömnad för hand och på maskin. Klädvård.

b. Trä- och metallslöjd

Stopning, lagnings och lappning för hand och på maskin.

Stoppning, lagnings och lappning för hand och på maskin. verktøygen.

Stickning.	Enkla metoder att sammansätta föremål.
Virkning.	Tillverkning av sammansatta föremål i trä. Även komplettering med annat material, såsom vid tillverkning av lampa med skärm eller segelbåt.
Prydnadssöm, vari ingår den märkning som erfordras.	Måtttagning.
Materialliura.	Tillklippning efter färdiga mönster.
Måtttagning.	Symaskinens skötsel.
Tillklippning efter färdiga mönster.	b. Trä- och metallsöjd
Materialliura.	De vanliga slöjdverktygens användning.
Måtttagning.	Tillverkning av några enkla föremål i trä, eventuellt med kompletterande material.
Tillverkning av några enkla föremål i trä, eventuellt med kompletterande material.	Spikning, skruvning, limming.
Tillverkning av några enkla föremål i trä, eventuellt med kompletterande material.	Enkla reparationer.
	<i>Alternativ 2</i> (kortare kurs i textilslöjd och längre kurs i trä- och metallsöjd)
	omfattar:
a. Textilslöjd	Klädvård
	Stoppling och lappning.
	Materialliara.
	Någon sömnad för hand och på maskin.
b. Trä- och metallsöjd	De vanliga slöjdverktygens användning.
	Tillverkning av enkla föremål i trä och, där förutsättning härför finnes, även i metall.